

Algemeen ambtsbericht
Democratische Republiek Congo

Januari 2010

Directie Consulaire zaken en Migratiebeleid
Afdeling Asiel, Hervestiging en Terugkeer
Den Haag
070 - 348 4517

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Landeninformatie	5
2.1	Basisgegevens	5
2.1.1	Land en volk	5
2.1.2	Staatsinrichting	6
2.1.3	Geschiedenis	10
2.2	Politieke ontwikkelingen	13
2.3	Veiligheidssituatie	23
3	Mensenrechten	36
3.1	Juridische context	36
3.1.1	Verdragen en Protocollen	36
3.1.2	Nationale wetgeving	37
3.2	Toezicht op naleving van mensenrechten	39
3.3	Naleving en schendingen	40
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	41
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering	44
3.3.3	Vrijheid van godsdienst	45
3.3.4	Bewegingsvrijheid	46
3.3.5	Rechtsgang	50
3.3.6	Arrestaties en detenties	53
3.3.7	Situatie in gevangenissen	53
3.3.8	Mishandeling en foltering	56
3.3.9	Verdwijningen en ontvoeringen	57
3.3.10	Buitengerechtelijke executies en moorden	57
3.3.11	Doodstraf	58
3.4	Positie van specifieke groepen	58
3.4.1	Vrouwen en meisjes	58
3.4.2	Etnische groepen	64
3.4.3	Homoseksuelen	67
3.4.4	Minderjarigen	68
3.4.5	Dienstplicht en desertie	76
4	Migratie	77
4.1	Ontheemden- en vluchtelingenstromen	77
4.1.1	Buiten de DRC	77
4.1.2	Binnen de DRC	77
4.2	Activiteiten van internationale organisaties	78
	Literatuurlijst	80
I	Lijst van gebruikte afkortingen	89

II	Kaart van de Democratische Republiek Congo	90
III	Overzichtskaart van de Kivu-provincies	91
IV	Provincie-indeling van de Democratische Republiek Congo	92
V	Lijst met kabinetsleden (sinds kabinetswijziging van 26 oktober 2008)	93

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in de Democratische Republiek Congo beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de Democratische Republiek Congo en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Congolese asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere ambtsberichten over de situatie in de Democratische Republiek Congo (laatstelijk juni 2009). Het algemeen ambtsbericht beslaat de periode van juni tot en met november 2009.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie van openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Kinshasa aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In het algemeen ambtsbericht wordt verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee wordt ingegaan op recente ontwikkelingen op politiek en veiligheidsgebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een beknopt overzicht van de recente geschiedenis van de Democratische Republiek Congo. Ook is een korte passage over de geografie en de bevolking van de Democratische Republiek Congo opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in de Democratische Republiek Congo geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij de Democratische Republiek Congo partij is, komen de mogelijkheden van toezicht op naleving van de mensenrechten aan de orde. Daarna volgt de beschrijving van de naleving dan wel schending van enkele klassieke mensenrechten. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen, waaronder minderjarigen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van vluchtelingen, binnenlands ontheemden en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

De Democratische Republiek Congo (DRC) is na Sudan en Algerije het grootste land in Afrika. De totale oppervlakte is 2.344.858 vierkante kilometer, een gebied ongeveer zo groot als West-Europa. De buurlanden zijn Angola, de Republiek Congo (Brazzaville), de Centraal-Afrikaanse Republiek, Sudan, Uganda, Rwanda, Burundi, Tanzania en Zambia. De kustlijn bedraagt 37 kilometer.¹

De DRC is onderverdeeld in elf provincies: Bas-Congo, Kinshasa, Bandundu, Equateur, Province Orientale, Kasai Occidental, Kasai Oriental, Maniema, Noord-Kivu, Zuid-Kivu en Katanga. De grondwet (van kracht sinds 18 februari 2006) voorziet echter in een onderverdeling in 26 provincies, die gestalte zou moeten krijgen in de 36 maanden volgend op de installatie van de nieuwe politieke instituties na de verkiezingen die in 2006 zijn gehouden.² De wet waarmee deze territoriale herindeling wordt vormgegeven, de *Loi sur les entités décentralisées*, is echter nog niet aangenomen door beide kamers van het parlement. Het is daarom nog niet bekend wanneer de nieuwe indeling zal ingaan.³

Volgens de nieuwe grondwet zal de DRC worden onderverdeeld in de stad Kinshasa (met de status van provincie) en de volgende provincies: Bas-Uélé, Equateur, Haut-Lomami, Haut-Katanga, Haut-Uélé, Ituri, Kasai, Kasai Oriental, Kongo central, Kwango, Kwilu, Lomami, Lualaba, Lulua, Mai-Ndombe, Maniema, Mongala, Nord-Kivu, Nord-Ubangi, Sankuru, Sud-Kivu, Sud-Ubangi, Tanganyika, Tshopo en Tshuapa.⁴ Een kaart van de provincie-indeling is bijgevoegd als bijlage IV. De provincies zijn verder onderverdeeld in de steden (onder te verdelen in *communes*) en de *territoires* (onder te verdelen in *communes*, *secteurs* en *chefferies*).

De bevolking van de DRC wordt geschat op ongeveer 68,7 miljoen inwoners en bestaat voor bijna de helft uit kinderen onder de 15 jaar. Slechts 2,5% van de bevolking is ouder dan 65 jaar.⁵

¹ Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html> (geraadpleegd op 17 augustus 2009). Zie bijlage II voor een overzichtskaart van de DRC.

² Constitution de la République Démocratique du Congo, artikel 2 en 226 (Constitution).

³ UN Security Council, S/2008/728, 21 november 2008, pp. 17-18.

⁴ Constitution, artikel 2.

⁵ Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html> (geraadpleegd op 17 augustus 2009).

In de DRC wonen ongeveer 250 etnische groeperingen, waarvan de meerderheid (ongeveer 80% van de bevolking) als Bantu wordt geclassificeerd. De drie grootste etnische groeperingen worden tot de Bantuvolkeren gerekend: de Baluba (18 %), de Mongo (17 %) en de Bakongo (12 %). Kleinere Bantugroepen zijn o.a. de Banyarwanda (Hutu- en Tutsi-groepen), de Nande, de Hunde en de Babembe. Andere etnische groeperingen worden tot de Nilotische volkeren (o.a. de Alur) en de Sudanese volkeren gerekend. Daarnaast behoort een klein gedeelte van de bevolking tot de Bambuti (pygmeeën), de oorspronkelijke bewoners van Midden-Afrika (zie ook paragraaf 3.4.2).

De officiële taal van de DRC, het Frans, wordt door een groot deel van de stedelijke bevolking gesproken. Het onderwijs wordt gegeven in het Frans, in alle onderwijsinstellingen en op alle niveaus. Degenen die enig onderwijs hebben genoten spreken dan ook (een zekere mate van) Frans. De meest gesproken taal is echter Lingala (vooral in Kinshasa en langs de rivieren), gevolgd door Kikongo (ten westen van Kinshasa), Tshiluba (in het zuiden) en Swahili (in het oosten en noordoosten, ook wel Kingwana genoemd). Daarnaast zijn er nog tientallen lokale talen. Hutu- en Tutsi-groepen, waaronder de Banyamulenge, spreken een dialect van het Kinyarwanda (zie ook paragraaf 3.4.2).⁶

Ongeveer 55% van de Congolese bevolking is rooms-katholiek, 20 % is protestant, circa 9% van de bevolking is Kimbanguïst⁷ en 9% moslim. Het overige deel van de Congolese bevolking hangt voornamelijk traditionele inheemse godsdiensten aan.⁸

De Congolese munteenheid is de Congolese franc (FC, *franc congolais*). Eind november 2009 was 1 euro ongeveer 1.200 Congolese francs waard.⁹

2.1.2 Staatsinrichting

Met de implementatie van de nieuwe grondwet, de presidentsverkiezingen en de installatie van een democratisch gekozen parlement is een einde gekomen aan de transitieperiode die volgde op de vredesakkoorden van Pretoria (2002) en Sun City (2003). De Democratische Republiek Congo beschikt over een democratisch

⁶ Trésor de la Langue Française au Québec (TLFQ), Congo-Kinshasa, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/afrique/czaire.htm> (geraadpleegd op 17 augustus 2009).

⁷ Het Kimbanguïsme is een religieuze stroming die haar wortels heeft in het christendom. De beweging werd op 6 april 1921 gesticht door Simon Kimbangu en is lange tijd door het Belgische koloniale bewind als subversief beschouwd. Voluit heet zij *Église de Jesus Christ sur Terre par le Prophète Simon Kimbangu*.

⁸ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2009, Democratic Republic of the Congo*, 26 oktober 2009.

⁹ Oanda Currency Converter, <http://www.oanda.com/convert> (geraadpleegd op 27 november 2009).

gelegitimeerde regering, onder leiding van president Joseph Kabila en premier Adolphe Muzito.

Grondwet

De huidige Congolese grondwet is sinds 18 februari 2006 van kracht. In de periode van 18 februari 2006 tot aan het einde van de transitieperiode op 6 december 2006 was tegelijkertijd de overgang grondwet van kracht. Veel belangrijke wetten (o.a. het Wetboek van Strafrecht) stammen uit de koloniale tijd en moeten nog in overeenstemming worden gebracht met de nieuwe grondwet, maar ook met internationale verdragen die de DRC heeft ondertekend.

De grondwet voorziet in een scheiding van de uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht.

Uitvoerende macht

De grondwet voorziet in de verkiezing van een president voor vijf jaar, die eenmaal herkozen kan worden. De president is het staatshoofd en de opperbevelhebber van de strijdkrachten. De president mag geen nevenfunctie bekleden in een politieke partij. Bij permanente verhindering van het staatshoofd zal de voorzitter van de Senaat de presidentiële taken waarnemen. Vrijwel alle besluiten van de president dienen tevens te worden ondertekend door de premier. De president benoemt, na consultatie van de Nationale Vergadering (*Assemblée nationale*), de premier uit de parlementaire meerderheid in de Nationale Vergadering.

De regering bestaat, naast de premier, uit de ministers, vice-ministers en indien van toepassing de vice-premiers, ministers van Staat en gevolmachtigd ministers. De president zit de ministerraad voor of delegeert deze taak aan de premier.¹⁰

Sinds 6 december 2006 is Joseph Kabila de democratisch gekozen president van de Democratische Republiek Congo. Op 10 oktober 2008 volgde Adolphe Muzito Antoine Gizenga op als premier van de DRC. Het kabinet dat Muzito vormde, bestaat momenteel uit drie vice-premiers, 37 ministers en 14 vice-ministers. Voor een volledig overzicht van alle bewindspersonen, zie bijlage V.

Overigens heeft Kabila zich omringd door een groep vertrouwelingen die in de praktijk een grote invloed op de besluitvorming hebben. Onder de – voornamelijk Katangese – leden van deze ‘parallele regering’ zijn de voorzitter van Kabila’s *Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie* (PPRD) Augustin Katumba Mwanke en John Numbi, *inspecteur général* van de Congolese politie.¹¹

¹⁰ Constitution, artikel 68-90 en 96.

¹¹ Jeune Afrique, *John Numbi, le bras armé de Kabila*, 8-14 maart 2009.

De provincies worden bestuurd door een gouverneur, een vice-gouverneur en maximaal tien provinciale ministers. De gouverneur en de vice-gouverneur worden gekozen door de leden van de Provinciale Vergaderingen (*Assemblées provinciales*). Zij dienen voor een termijn van vijf jaar en kunnen eenmaal herkozen worden. De gouverneur wijst de provinciale ministers aan.¹² De grondwet bepaalt op welke terreinen de provincies (mede-)bevoegd zijn om beleid te maken.¹³ De grondwet bepaalt verder dat 40% van de staatsinkomsten terug zal vloeien naar de provincies waar die inkomsten zijn gegenereerd.¹⁴ In de praktijk wordt deze regeling echter nog niet toegepast.

Wetgevende macht

De wetgevende macht wordt uitgeoefend door een parlement dat uit twee kamers bestaat: de Nationale Vergadering en de Senaat. De Nationale Vergadering bestaat uit 500 leden die rechtstreeks worden gekozen door het volk voor een termijn van vijf jaar. De leden vertegenwoordigen het hele land. Senatoren vertegenwoordigen hun provincie en worden getraptd gekozen door de (rechtstreeks gekozen) leden van de Provinciale Vergadering, eveneens voor een termijn van vijf jaar. Oud-presidenten van de republiek zijn (indien zij democratisch zijn gekozen) senator voor het leven.

De Nationale Vergadering kan de regering – of een lid daarvan – tot aftreden dwingen door middel van een motie van wantrouwen. Indien er sprake is van een voortdurende crisis tussen de regering en de Nationale Vergadering, kan de president, na consultatie van de regering en de voorzitters van de beide kamers, besluiten de Nationale Vergadering te ontbinden. Dit kan echter niet in een verkiezingsjaar of wanneer de noodtoestand is afgekondigd.¹⁵

De huidige leden van de Nationale Vergadering werden op 30 juli 2006 gekozen en op 22 september 2006 geïnstalleerd. Met 111 van de 500 zetels is de partij van president Kabila, de PPRD de grootste fractie. De tweede partij is de MLC (*Mouvement de Libération du Congo*) van Jean-Pierre Bemba¹⁶, met 64 zetels. PALU (*Parti Lumumbiste Unifié*), de partij van voormalig premier Antoine Gizenga, heeft 34 zetels, de *Mouvement Social pour le Renouveau* heeft 27 zetels, de *Forces du Renouveau* heeft 26 zetels en de *Rassemblement Congolais pour la Démocratie* heeft 15 zetels. De overige zetels zijn verdeeld over tientallen kleinere

¹² Constitution, artikel 198.

¹³ Constitution, artikel 201-206.

¹⁴ Constitution, artikel 175.

¹⁵ Constitution, artikel 100-148 en 197.

¹⁶ Bemba werd op 23 mei 2008 gearresteerd en overgebracht naar het Internationaal Strafhof (zie verder paragraaf 2.2). Hij is officieel echter nog altijd de voorzitter van de MLC.

partijen die elk over tien of minder zetels beschikken. De voorzitter van de Nationale Vergadering is Evariste Boshab.¹⁷

De regering van Kabila kan rekenen op de steun van een meerderheid van de leden van de Nationale Vergadering. Zij hebben zich verenigd in een brede coalitie van zo'n 300 parlementariërs die bekend staat als de *Alliance pour la Majorité Présidentielle* (AMP). Naast de PPRD bestaat de alliantie uit nog 37 andere, veelal kleine, politieke partijen. Diverse oppositiepartijen, waaronder de MLC, hebben zich verenigd in de *Union pour la Nation* die ruim honderd leden telt.

Op provinciaal niveau wordt de uitvoerende macht (in casu: de gouverneur, vice-gouverneur en zijn provinciale ministers) gecontroleerd door de *Assemblées provinciales*. De leden van de *Assemblées provinciales* worden direct gekozen door de bevolking voor een termijn van vijf jaar. Deze leden kiezen de gouverneur en vice-gouverneur van hun provincie. Daarnaast kiezen zij de senatoren die namens hun provincie zitting nemen in de Senaat.¹⁸

Alle verkiezingen in de DRC worden georganiseerd door de onafhankelijke *Commission Electorale Indépendante* (CEI), die wordt voorgezeten door de priester Apollinaire Malu Malu.¹⁹ De CEI is opgericht overeenkomstig het *Accord Global et Inclusif sur la Transition* (2002) en wordt grotendeels gefinancierd door de Congolese overheid en bilaterale donoren. Het is de bedoeling dat de CEI, nu de transitieperiode is afgelopen, vervangen zal worden door een permanente kiesraad, de *Commission Electorale Nationale Indépendante* (CENI). Zolang dat nog niet gebeurd is, blijft de CEI verantwoordelijk voor verkiezingen.²⁰

Rechterlijke macht

De rechterlijke macht (bestaande uit rechtbanken en tribunalen) is volgens de grondwet onafhankelijk van de wetgevende en uitvoerende macht. De in de grondwet genoemde gerechten zijn:

- het Constitutionele Hof (*Cour constitutionnelle*);
- het Hof van Cassatie (*Cour de cassation*);
- de Raad van State (*Conseil d'État*);
- het Militaire Hoogerechtshof (*Haute Cour militaire*);
- militaire en civiele gerechtshoven, rechtbanken en parketten.²¹

¹⁷ Assemblée nationale de la République Démocratique du Congo, <http://www.assemblee-nationale.cd> (geraadpleegd op 17 augustus 2009).

¹⁸ Constitution, artikel 198.

¹⁹ Commission Electorale Indépendante, <http://www.cei-rdc.cd> (geraadpleegd op 27 november 2009).

²⁰ MONUC, *IEC: We await the parliament to vote on the law for the new CENI*, 22 december 2006. Zie ook MONUC, *France contributes one million euros to support electoral process in the DRC*, 28 augustus 2008.

²¹ Constitution, artikel 149.

Zie paragraaf 3.3.5 voor meer informatie over de rechtsgang in de DRC.

2.1.3 Geschiedenis

Voor een uitgebreidere weergave van de geschiedenis van de DRC wordt verwezen naar de algemene ambtsberichten DRC uitgebracht in de periode april 2002 tot juni 2009.

Het grondgebied van de huidige DRC was vanaf 1908 een Belgische kolonie en werd in 1960 onafhankelijk onder de naam Congo-Kinshasa. In 1965 kwam Joseph Mobutu aan de macht. Deze veranderde zijn naam in Mobutu Sese Seko en doopte zijn land om tot Zaïre. Mobutu regeerde Zaïre op corrupte en autocratische wijze en speelde verschillende (etnische) groepen tegen elkaar uit om aan de macht te kunnen blijven. Democratiseringsprocessen, begin jaren negentig begonnen onder druk van de internationale gemeenschap, liepen op niets uit.

In 1996 kwamen de Banyamulenge, een etnische groep van Tutsi-afkomst, in opstand tegen het regime van Mobutu. Zij kregen steun van andere dissidente groeperingen, verenigd in de *Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo-Zaïre* (AFDL), die onder leiding stond van Laurent Désiré Kabila. Met militaire steun van de legers van Rwanda en Uganda, wisten de AFDL-troepen Mobutu in 1997 te verdrijven. Kabila greep de macht en gaf het land de naam *République Démocratique du Congo* (Democratische Republiek Congo).

Eind 1998 drong Kabila er op aan dat de Rwandese troepen, die hem in het zadel hadden geholpen, het land zouden verlaten. Enkele dagen later braken in de steden Bukavu en Goma gevechten uit tussen achtergebleven Rwandese militairen en eenheden van het Congolese leger, de *Forces Armées Congolaises* (FAC). Dit was het begin van een gewapende opstand tegen Kabila. Deze groeide snel uit tot een regionaal conflict waarbij verschillende Afrikaanse landen militair betrokken waren. De oppositie tegen Kabila kreeg steun van de legers van Rwanda en Uganda. Zij waren aanvankelijk aan de winnende hand en hadden de buitenwijken van Kinshasa al bereikt toen Kabila militaire steun vroeg en kreeg van de legers van Angola, Namibië en Zimbabwe. Een grootschalige oorlog brak uit, waarbij zeven landen betrokken waren. Kabila wist de opstandelingen terug te drijven naar het oosten van Congo.

Op 16 januari 2001 werd Laurent Kabila door een lijfwacht vermoord. Zijn zoon Joseph werd uitgeroepen tot opvolger. De jonge Kabila zocht, in tegenstelling tot zijn vader, snel na zijn aantreden toenadering tot de internationale gemeenschap. Joseph Kabila begon een Inter-Congolese Dialoog die leidde tot een overeenkomst tussen de belangrijkste strijdende partijen: het *Accord Global et Inclusif sur la*

Transition, dat op 16 december 2002 in Pretoria werd gesloten. De *Final Act* van de Inter-Congolese Dialoog werd op 1 en 2 april 2003 ondertekend in Sun City, Zuid-Afrika. Deze *Final Act* regelde de totstandkoming van een interim-grondwet en de vorming van een nationale overgangsregering. Deze overgangsregering werd op 30 juni 2003 geïnstalleerd en daarmee werd de burgeroorlog formeel beëindigd.

De overgangsregering kreeg de taak om de DRC gedurende een transitieperiode te regeren en om te vormen tot een stabiele en vreedzame samenleving met democratisch gekozen en gecontroleerde bestuursorganen. Onderdeel van haar opdracht was het ontwerpen van een nieuwe grondwet en het organiseren van vrije verkiezingen. In februari 2006 werd de nieuwe grondwet, nadat deze in een referendum door de bevolking was aangenomen, door de president bekrachtigd. Op 30 juli 2006 vonden in de DRC parlaments- en presidentsverkiezingen plaats. Aangezien geen van de presidentskandidaten een meerderheid van de stemmen behaalde, bleek een tweede ronde nodig te zijn. Tijdens de eerste ronde van de presidentsverkiezingen kwam het in Kinshasa tot gevechten tussen de Republikeinse Garde (*Garde Républicaine*)²² en aanhangers van Kabila's belangrijkste rivaal Jean-Pierre Bemba, de toenmalige vicepresident en leider van de *Mouvement de Libération du Congo* (MLC), waarbij tientallen mensen om het leven kwamen. In de tweede ronde won Joseph Kabila, waarna hij op 6 december 2006 werd geïnstalleerd als president van de Democratische Republiek Congo.²³

Nadat in maart 2007 in Kinshasa gevechten waren uitgebroken tussen het Congolese leger (*Forces Armées de la République Démocratique du Congo*, FARDC) en soldaten van Bemba's MLC-privémilitie, waarbij honderden doden vielen, verliet Bemba na bemiddeling van de internationale gemeenschap de DRC. Op 23 mei 2008 werd hij in België gearresteerd en overgebracht naar het Internationaal Strafhof in Den Haag, dat hem had aangeklaagd wegens misdaden tegen de menselijkheid die hij in 2002 in de Centraal-Afrikaanse Republiek zou hebben gepleegd.

Er speelden zich in het verleden op verschillende plaatsen in de DRC conflicten af, waarvan sommige nog altijd voortduren. Hieronder worden de conflicten genoemd die in de verslagperiode nog doorliepen.

²² De Republikeinse Garde heette voorheen GSSP (*Groupe Spécial de Sécurité Présidentielle*) en staat nog steeds onder die afkorting bekend. Deze garde staat onder direct bevel van president Kabila. Naar schatting gaat het om 14.000 soldaten, waarvan 5.000-6.000 in Kinshasa zijn gelegerd. Bemba had destijds in Kinshasa ongeveer 500 soldaten tot zijn beschikking. International Crisis Group, *Securing Congo's Elections: Lessons from the Kinshasa Showdown*, 2 oktober 2006. AP, *Guard of Congo's rebel leaders refuse to stand down*, 16 maart 2007.

²³ BBC News, *Kabila hails new era for DR Congo*, 6 december 2006.

In de Kivu-provincies in het oosten van de DRC zorgen verschillende Congolese en buitenlandse rebellengroepen al lange tijd voor onveiligheid. De belangrijkste buitenlandse rebellengroepering in Oost-Congo is de *Forces Démocratiques de Libération du Rwanda* (FDLR). Nadat in 1994 in buurland Rwanda de genocide op de Tutsi en gematigde Hutu had plaatsgevonden, werd deze groep in de DRC gevormd door soldaten van de voormalige *Forces Armées Rwandaises* en militieleden van de *Interahamwe* en andere Hutu-burgers. Sindsdien zijn rebellen van de groepering actief in beide Kivu-provincies. De voortdurende aanwezigheid van de Rwandese Hutu-rebellenbeweging, die parasiteert op de lokale bevolking, zich verrijkt met de ontginning van illegale grondstoffen en strijd levert met andere gewapende groepen en het Congolese leger, is zowel de Congolese als de Rwandese autoriteiten al jaren een doorn in het oog. Op 20 januari 2009 ging een gezamenlijke militaire operatie van de Congolese en de Rwandese strijdkrachten tegen de FDLR van start. Als gevolg van deze operatie *Umoja Wetu* ('Onze Eenheid') die op 25 februari 2009 ten einde kwam, raakte de FDLR weliswaar enigszins verzwakt, maar werd zij niet verdreven.

Een belangrijke Congolese rebellengroep die vooral in Noord-Kivu actief was, is de *Congrès National pour la Défense du Peuple* (CNDP) die onder leiding stond van generaal Laurent Nkunda. Sinds 2003 was er regelmatig sprake van spanningen tussen Nkunda's rebellen en het Congolese leger, die in 2006 uitliepen op grootschalige gevechten. Ondanks verschillende pogingen om de CNDP in het nationale leger te integreren, hielden deze confrontaties min of meer aan tot het begin van 2009, toen de CNDP uiteenviel. Op 16 januari 2009 kondigde een dissidente CNDP-factie onder leiding van de voormalige tweede man Bosco Ntaganda aan dat de CNDP zou integreren in de Congolese strijdkrachten. De afgezette leider Laurent Nkunda werd in Rwanda gearresteerd en onder huisarrest geplaatst en de integratie van de CNDP in het Congolese leger ging van start.

Sinds 2005 is de Ugandese politiek-religieuze gewapende beweging *Lord's Resistance Army* (LRA), die onder bevel staat van Joseph Kony, actief in de provincie Orientale. De groep, die al meer dan twintig jaar strijd levert tegen de Ugandese regering, staat bekend om zijn extreme geweld tegenover de burgerbevolking. Al in 2005 vaardigde het Internationaal Strafhof in Den Haag een arrestatiebevel uit tegen Joseph Kony vanwege oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Pogingen tot onderhandelingen in het vredesproces tussen de Ugandese regering en de LRA, waarvan de laatste in november 2008 plaatsvond, strandden voortdurend. Op 14 december 2008 gingen de DRC, Uganda en Zuid-Sudan over tot militaire actie tegen de LRA om Kony ofwel uit te schakelen, ofwel te dwingen tot het tekenen van een vredesakkoord. Door deze operatie *Lightning Thunder*, die tot medio maart 2009 duurde, werd de groep niet uitgeschakeld. Wel raakte de LRA meer verspreid en was er sprake van een toename van geweld.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Tijdens de verslagperiode vonden enkele belangrijke politieke ontwikkelingen plaats.

Militaire operaties: schendingen FARDC, MONUC onder druk

In de verslagperiode werd de politieke situatie gedomineerd door militaire operaties van het Congolese leger tegen de FDLR. Door operatie *Umoja Wetu* werd de FDLR weliswaar verspreid en enigszins verzwakt, maar zeker niet verslagen. Een groot deel van de commandostructuur bleef behouden. Bovendien toonde de FDLR zich vijandiger ten opzichte van de burgerbevolking (zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009).²⁴ Aansluitend op *Umoja Wetu* ging de Congolese krijgsmacht, de FARDC, in Oost-Congo van start met een nieuwe militaire operatie, *Kimia II*. In Noord-Kivu werd de operatie gelanceerd op 2 maart 2009, om vervolgens op 12 juli 2009 te worden voortgezet in Zuid-Kivu.²⁵

Hoewel al geruime tijd bekend was dat de FARDC zich op grote schaal schuldig maakte aan mensenrechtenschendingen, werd hierop in de verslagperiode verschillende malen sterk de nadruk gelegd in de berichtgeving. Zo verschenen in september 2009 twee rapporten van het gezamenlijke mensenrechtenbureau van MONUC en de Hoge VN-commissaris van de mensenrechten (OHCHR) waaruit bleek dat de FARDC zich in oktober en november 2008 in Noord-Kivu schuldig had gemaakt aan ernstige mensenrechtenschendingen.²⁶ Uit onderzoek van de internationale mensenrechtenorganisatie *Human Rights Watch* bleek bovendien dat het Congolese leger zich in de periode tussen januari en oktober 2009 schuldig had gemaakt aan honderden moorden op burgers.²⁷ Verder werd begin november 2009 duidelijk dat de 213^e FARDC-brigade in Noord-Kivu tussen mei en september 2009 bij gerichte aanvallen tientallen burgers, onder wie veel vrouwen en kinderen, in het Masisi-territorium had vermoord.²⁸

²⁴ Economist Intelligence Unit, *Country report DRC*, juni 2009, p. 9.

²⁵ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009. UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

²⁶ OHCHR, *Possible war crimes in DRC*, 9 september 2009. Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009. Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated report on investigations conducted by the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) into grave human rights abuses committed in Kiwanja, North Kivu, in November 2008*, 7 september 2009.

²⁷ Human Rights Watch, *Eastern DR Congo: Surge in Army Atrocities*, 2 november 2009.

²⁸ Radio Okapi, *Masisi: Alain Leroy dénonce le massacre de 62 civils à Lukweti*, 2 november 2009. Reuters, *U.N. cuts back Congo army support after killings*, 2 november 2009.

MONUC, die de FARDC logistieke en operationele steun verleende bij *Kimia II* kwam door de misdragingen van de FARDC ernstig onder druk te staan. Verschillende nationale en internationale NGO's stelden de hoge humanitaire kosten van operatie *Kimia II* aan de kaak en riepen MONUC op haar steun aan *Kimia II* op te zeggen, om te voorkomen dat de VN-missie medeplichtig zou worden aan de door het leger gepleegde gruwelijkheden.²⁹ Als reactie op de aanhoudende berichten over de ernstige misdragingen van de FARDC kondigde het hoofd van de VN-vredesoperaties Alain Leroy op 2 november 2009 aan dat MONUC legereenheden die zich schuldig maken aan mensenrechtenschendingen in de toekomst niet meer zal ondersteunen.³⁰ Als gevolg van de vele discussies rond MONUC werd de missie op 23 december 2009 in plaats van met een jaar slechts met vijf maanden verlengd. In deze periode zal de VN kritisch kijken naar de situatie in de DRC en naar de mogelijkheden om het uitgebreide takenpakket van MONUC te beperken.³¹

Vredesprocessen Kivu-provincies

Op de achtergrond van bovengenoemde ontwikkelingen vonden in de verslagperiode in de Kivu-provincies enkele vredesprocessen plaats die eerder in gang waren gezet en waarvan de belangrijkste hieronder worden genoemd.

Op 8 juli 2009 kwam officieel een einde aan het Amani-programma, dat in het kader van de vredesakkoorden van 23 januari 2008 werd uitgevoerd.³² Bij de laatste bijeenkomst van de commissie die verantwoordelijk was voor de uitvoering van het programma (de *Commission technique mixte paix et sécurité*) werden op 4 juli 2009 de politieke partijen voorgesteld die uit de voormalige rebellenbewegingen zouden worden gevormd. Officieel werden leden van gewapende groepen die niet deelnamen aan het proces vanaf dat moment beschouwd als criminelen, die volgens de wet zouden moeten worden berecht.³³

²⁹ IHS, *DR Congo : NGOs criticise UN-backed anti-rebel military offensive in Eastern DR Congo*, 14 oktober 2009. BBC News, *UN criticised on Congo offensive*, 13 oktober 2009. Congo Advocacy Coalition, *Civilian cost of military operation is unacceptable*, 12 oktober 2009.

³⁰ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 4. Zie ook Reuters, *U.N. cuts back Congo army support after killings*, 2 november 2009. IHS Global Insight, *UN Peacekeeping mission suspends support for DR Congo army units accused of atrocities*, 3 november 2009. BBC News, *UN drops Congo army over killings*, 2 november 2009.

³¹ UN Security Council, S/RES/1906 d.d. 23 december 2009. UN Security Council, *Security Council extends mandate of United Nations Organization Mission in Democratic Republic of Congo until 31 May 2010*, 23 december 2009.

³² Op 23 januari 2008 sloten de gewapende groepen in de Kivu-provincies al een eerder vredesakkoord. De uitvoering van dit akkoord vond plaats binnen de kaders van het "Amani-programma voor veiligheid, pacificatie, stabilisatie en wederopbouw van Noord- en Zuid-Kivu" (zie ook algemeen ambtsbericht DRC juli 2008).

³³ MONUC, *The end of the Amani programme is a milestone in the peace process*, 9 juli 2009.

In het kader van de op 23 maart 2009 getekende vredesakkoorden voor de Kivu-provincies, vond in de verslagperiode een aantal bijeenkomsten plaats tussen vertegenwoordigers van de regering van de DRC, de CNDP en andere gewapende groepen uit Noord- en Zuid-Kivu die de akkoorden hadden getekend.³⁴

Er was op verschillende punten enige vooruitgang geboekt in het kader van de vredesakkoorden. Zo had een aantal gevangenen op grond van de in mei 2009 door Kabila afgekondigde amnestiewet amnestie gekregen en hadden de ex-gewapende groepen de mogelijkheid gekregen de status van politieke partij te verkrijgen. Verschillende kwesties waren echter nog niet aan bod gekomen, zoals de verdeling van hoge FARDC-posities onder de in de FARDC geïntegreerde ex-rebellen.³⁵ Bovendien verliep de integratie van de voormalige rebellen traag en waren er veel problemen met de uitbetaling van soldij, waardoor grote risico's bestonden dat de integratie uiteindelijk zou mislukken.³⁶ De onrust en de ontevredenheid over de uitvoering van de vredesakkoorden van 23 maart 2009 zorgden er eind september en begin november 2009 voor dat de vertegenwoordigers van een aantal gewapende groepen in Noord- en Zuid-Kivu, waaronder de CNDP, uit de commissie stapten die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de akkoorden, het *Comité National de Suivi*.³⁷

Versnelde integratie gaat door

Terwijl de integratie van voormalige gewapende groepen in Noord-Kivu officieel al op 18 april 2009 ten einde was gekomen, gebeurde dit in Zuid-Kivu op 15 juli 2009. Aan het eind van de sluitingsceremonie in Bukavu tekenden 12 gewapende groepen van Zuid-Kivu (alle groepen die in januari 2008 het Goma-akkoord hadden getekend behalve de FRF) een verklaring van *désengagement*, integratie en transformatie tot politieke partijen. Het aantal daadwerkelijk gedemobiliseerde strijders in Zuid-Kivu was veel lager dan beoogd en ook het aantal wapens dat werd ingeleverd viel tegen. Terwijl verschillende groepen geen enkele strijder naar de demobilisatiecentra hadden gestuurd, waren er ook groepen, zoals de Mai-Mai Zabuloni, die zich (gedeeltelijk) aansloten bij de FDLR. Ook een deel van PARECO (de Nande-vleugel, onder leiding van generaal Lafontaine) weigerde deel te nemen aan het integratieproces en trad op 27 juli 2009 naar buiten als het *Front*

³⁴ De vredesakkoorden van 23 maart 2009 kwamen tot stand na afloop van de militaire operatie *Umoja Wetu* en de daaraan parallel lopende integratie van de CNDP en andere gewapende groepen in de FARDC. Voor meer informatie over de vredesakkoorden van 23 maart 2009, zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009.

³⁵ Radio Okapi, *Goma : une réunion d'évaluation des accords de paix*, 30 juni 2009.

³⁶ UN News Service, *Implementation of peace process in eastern DR Congo a 'mixed bag' - UN envoy*, 30 juni 2009. UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

³⁷ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 5. Radio Okapi, *Goma: les ex groupes armés suspendent leur participation au comité de suivi*, 24 september 2009.

pour les Patriotes pour le Changement (FPC), een groep die duidelijk bondgenoot was van de FDLR.³⁸

Ook na de officiële afronding van de versnelde integratie van gewapende groepen in de FARDC, ging de integratie van resterende strijders door. Sommige groepen werden slechts gedeeltelijk geïntegreerd in de FARDC. Er verschenen verder nieuwe allianties tussen gewapende groepen, bijvoorbeeld tussen de FDLR en sommige Mai-Mai-groeperingen, in het bijzonder de nieuwe groep *Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain* (APCLS) en de PARECO-afsplitsing van Lafontaine.³⁹

De weinig gestructureerde wijze waarop de versnelde integratie plaatsvond, zorgde voor grote achterstanden in de betalingen van salarissen, interne ongelijkheid in de opleidingsniveaus en een gebrek aan kazernes, materieel en onderhoudsmiddelen voor de meerderheid van de soldaten. Verschillende FARDC-eenheden gingen door met het lastigvallen van de bevolking. Met name geïntegreerde ex-strijders van de CNDP bleven, vooral in delen van de Rutshuru- en Masisi-territoria, barricades opwerpen en illegale belastingen innen bij burgers. Er werden bovendien grote aantallen deserties gesignaleerd.⁴⁰ De problemen met betrekking tot de integratie hadden vooral te maken met de verdeling van de weinige hoge militaire posities binnen de FARDC en de spanningen tussen de verschillende groepen met betrekking tot etnische en economische vraagstukken. Het feit dat de FARDC grote moeite had de nieuwe strijders te betalen, verergerde de situatie nog eens.⁴¹

Ex-CNDP bemachtigt sterke positie in FARDC en Kivu's

De positie van de CNDP stond in de verslagperiode ter discussie. Van alle gewapende groepen was de CNDP erin geslaagd de beste resultaten uit het integratieproces te halen. Zo werden veel CNDP-commandanten benoemd op sleutelposities in de FARDC, terwijl commandanten van andere rebellengroepen weinig invloedrijke posities kregen. Dit leidde tot afgunst en ontevredenheid bij de andere gewapende groepen. In de praktijk waren de commandostructuren van de CNDP na integratie in de FARDC vrijwel intact gebleven.⁴² Bovendien werd operatie *Kimia II* in hoofdlijnen uitgevoerd door in de FARDC geïntegreerde ex-CNDP-eenheden. Hierdoor kreeg de CNDP meer militaire controle over de Kivu-provincies, inclusief de belangrijke mijngebieden.

³⁸ OCHA, *Rapport humanitaire mensuel Nord-Kivu*, juli 2009.

³⁹ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

⁴⁰ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009.

⁴¹ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

⁴² Internal Displacement Monitoring Centre, *DRC: Massive displacement and deteriorating humanitarian conditions*, 12 augustus 2009, p. 4.

Verontrustend was dat veel berichten erop wezen dat de FARDC-eenheden, bestaande uit CNDP-elementen een ‘bevolkingspolitiek’ voerden om in Oost-Congo ruimte te maken voor de terugkeer van Congolese vluchtelingen uit Rwanda. Zo zou in bepaalde delen van de Kivu’s de lokale bevolking uit haar dorpen zijn verdreven of zou ze zijn gedwongen haar land te verkopen.⁴³ Deze berichten, in combinatie met de steeds dominantere positie van de CNDP zorgden niet alleen voor strubbelingen binnen de FARDC. Ze verhoogden ook de spanningen tussen de verschillende gewapende groepen, waarin etnische dimensies vaak nog een rol speelden, en dreigden bovendien de verhoudingen tussen de verschillende etnische groepen die in de Kivu’s samenleefden verder op scherp te zetten.

Ondanks de nieuw verworven sterke positie, was binnen de CNDP sprake van ontevredenheid, die vooral te maken had met de verdeling van de politieke en militaire posities. Bovendien bleef de officiële regeling uit, die CNDP eiste voor de terugkeer van Congolese vluchtelingen (hoofdzakelijk Tutsi) uit vluchtelingenkampen in Rwanda. Verder was er binnen de gelederen interne verdeeldheid tussen een deel dat loyaal bleef aan Laurent Nkunda⁴⁴ en de achterban van Bosco Ntaganda.

Overigens stond de positie van Bosco Ntaganda, tegen wie het Internationaal Strafhof in Den Haag in 2006 een arrestatiebevel heeft uitgevaardigd,⁴⁵ in de verslagperiode ook sterk in de belangstelling. Hoewel de Congolese autoriteiten hebben gegarandeerd dat hij niet in de FARDC actief is en geen enkele betrokkenheid heeft bij operatie *Kimia II*, gaven meerdere bronnen aan dat hij juist een belangrijke rol speelt bij de militaire operaties.⁴⁶ Hoewel de druk van de internationale gemeenschap om Bosco uit te leveren in de verslagperiode toenam, gaven de Congolese autoriteiten aan voorlopig voorrang te verlenen aan de stabilisatie van Oost-Congo, waarvoor Bosco kennelijk onmisbaar is.⁴⁷

⁴³ De terugkeer van Tutsi-vluchtelingen uit Rwanda was altijd al een belangrijk agendapunt van de CNDP.

⁴⁴ Generaal Laurent Nkunda was tot vlak voor de integratie van de CNDP in de FARDC de leider van de CNDP. Op 22 januari 2009 werd hij door de Rwandese autoriteiten gearresteerd en onder huisarrest geplaatst in Rwanda (zie het algemeen ambtsbericht DRC juni 2009).

⁴⁵ Dit vanwege oorlogsmisdaden die hij in 2002 en 2003 in Ituri zou hebben gepleegd (waaronder het inzetten van kindsoldaten). Zie website ICC, *Warrant of arrest against Bosco Ntaganda unsealed*, 29 april 2009, <http://www.icc-cpi.int> (geraadpleegd 5 januari 2010).

⁴⁶ UN Security Council, S/2009/603, 23 november 2009, p. 46.

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Transfert de Bosco Ntaganda à la CPI : le oui..., mais du gouvernement*, 6 juli 2009.

Vredesproces LRA

Terwijl het geweld van de LRA in de provincie Orientale zich intensiverde (zie paragraaf 2.3), werden in de verslagperiode geen grote stappen gezet in het vredesproces. Uit uitspraken die de Ugandese president Museveni in juni 2009 deed, bleek dat hij nauwelijks vertrouwen meer had in het bereiken van vrede met de LRA.⁴⁸ Op 30 juni 2009 liep het mandaat af van ex-president van Mozambique Chissano als speciale VN-gezant voor de gebieden in Oost- en Centraal Afrika waar de LRA actief is.⁴⁹ In zijn eindbriefing stelde hij dat er, naast politieke onderhandelingen, ook grootschalige militaire acties moesten worden ondernomen om de LRA aan te pakken, aangezien Joseph Kony geen waarde leek te hechten aan het vredesproces. Veel organisaties waren het echter niet met Chissano eens, aangezien militaire acties tegen de LRA zouden leiden tot grote aantallen burgerslachtoffers.⁵⁰

Op 11 juni 2009 kwamen verschillende defensievertegenwoordigers van de DRC, Uganda, de Centraal-Afrikaanse Republiek en MONUC bijeen in Kisangani om te spreken over de strijd tegen de LRA in het noordoosten van de DRC. Hoewel ze zich naar buiten toe optimistisch toonden, waren ze volgens interne informatie bezorgd over het verdere verloop van het conflict. Om de bewegingen van de LRA beter te kunnen monitoren besloot MONUC een basis te installeren in Dingila (Bas-Uélé).

Overige vredesbesprekingen

In augustus 2009 vonden in Kisangani verschillende ontmoetingen plaats tussen vertegenwoordigers van de Ugandese regering en leden van de Ugandese rebellenbewegingen *Allied Democratic Forces* (ADF) en de *National Army for the Liberation of Uganda* (NALU), die zich nog altijd op Congolees grondgebied bevinden. Tijdens de ontmoetingen werd gesproken over demobilisatie en mogelijke repatriëring van ADF/NALU-strijders. De bijeenkomsten leidden tot een belofte van de rebellengroep om een aantal strijders te demobiliseren.⁵¹ Voor zover bekend werd in de verslagperiode niet aan deze belofte voldaan.

⁴⁸ IHS Global Insight, *Uganda: Ugandan president threatens to end peace talks with rebels*, 19 juni 2009.

⁴⁹ Human Rights Watch, *UN Envoy's term ends, but rebels go on and on*, 14 juli 2009.

⁵⁰ IRIN, *Uganda: leaders question Chissano's anti-LRA proposal*, 24 juli 2009. Overigens voert de FARDC, gesteund door MONUC in de districten Haut- en Bas-Uélé in de provincie Orientale sinds 26 maart 2009 de militaire operatie *Rudia II* uit. Deze operatie is er op gericht strategische posities in handen te krijgen, de lokale bevolking te beschermen en LRA-strijders tot demobilisatie te bewegen. UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009.

⁵¹ MONUC, *DR Congo : MONUC facilitates a second meeting between the Government of Uganda and ADF/NALU representatives*, 21 augustus 2009. UN Security Council, S/2009/472 d.d. 18 september 2009.

Verkiezingen

Voor 2009 stonden in de DRC formeel lokale verkiezingen op het programma voor de laagste bestuurlijke lagen.⁵² Begin 2009 werd al duidelijk dat deze planning onder andere vanwege gebrek aan middelen niet haalbaar zou zijn (zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009). De *Commission Electorale Indépendante* (CEI) toonde zich vastberaden de verkiezingen plaats te laten vinden in het eerste trimester van 2010. Het juridische kader voor de verkiezingen bleef echter een grote zorg. De wetgeving, die volgens de CEI noodzakelijk is voor de organisatie van lokale verkiezingen, was in de verslagperiode nog niet van kracht. Het ging om twee wetten (de *Loi sur les entités décentralisées* en de *Loi sur les entités déconcentrées*) die betrekking hebben op de indeling van de territoriale eenheden in de DRC en de bevoegdheden van deze eenheden.⁵³

Op 7 juni 2009 ging, ter voorbereiding op de verkiezingen, in Kinshasa de herziening van de kiesregisters van start.⁵⁴ Het registratieproces kende echter problemen, in het bijzonder omdat kiezers die geregistreerd moesten worden niet op de hoogte waren van de administratieve eenheid waartoe ze behoorden of omdat niet duidelijk was welke documenten ze moesten overleggen om een nieuwe kiezerspas te krijgen. Oorspronkelijk was het de bedoeling de kiezersregistratie in Kinshasa op 2 augustus 2009 af te ronden en in de daaropvolgende twee maanden de kiezers in de rest van het land te registreren.⁵⁵ Deze planning bleek echter niet haalbaar. Zo besloot de CEI de operatie in Kinshasa met twee weken te verlengen en werd de start van de registratie in andere provincies uitgesteld.⁵⁶ Volgens de kiescommissie waren er meer financiële middelen nodig om de verkiezingen te kunnen organiseren.⁵⁷

Aan het einde van de verslagperiode was de herziening van de kiesregisters nog niet afgerond en was het onduidelijk of het in 2010 wel tot de organisatie van lokale verkiezingen zal komen.⁵⁸ Gevreesd wordt dat de lokale verkiezingen in het

⁵² Het gaat hier om verkiezingen op het niveau van de steden (waar *conseils communaux* zullen worden gekozen) en de *territoires* (waar *conseils des collectivités* zullen worden gekozen).

⁵³ UN Security Council, S/2008/728, 21 november 2008, p. 17. UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 15.

⁵⁴ MONUC, *Début de la révision du fichier électoral à Kinshasa*, 8 juni 2009.

⁵⁵ MONUC, *La révision du fichier électoral va « bon train » dans la ville de Kinshasa*, 2 juli 2009.

⁵⁶ Radio Okapi, *Kinshasa: révision du fichier électoral, l'UDPS salue la prolongation de l'opération*, 5 augustus 2009. Radio Okapi, *Kasaï-Oriental : la révision du fichier reportée*, 2 augustus 2009. Le Potentiel, *RD Congo : fin de la révision du fichier électoral à Kinshasa - élections locales toujours hypothétiques*, 20 augustus 2009.

⁵⁷ Radio Okapi, *Kinshasa: la CEI cherche 400 millions USD pour parachever le processus électoral*, 10 september 2009.

⁵⁸ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 18.

gedrang zullen komen door de presidentsverkiezingen, die voor 2011 op het programma staan.

Ontslag en pensionering rechters en ambtenaren

Op 15 juli 2009 maakte de regering het ontslag of de pensionering bekend van meer dan 150 rechters en officieren van Justitie. Twee weken later werden bovendien op bevel van president Kabila meer dan duizend ambtenaren van verschillende Congolese ministeries ontslagen of met pensioen gestuurd. De acties vonden plaats in het kader van een eerder door Kabila aangekondigde strijd tegen de corruptie.⁵⁹ De ontslagen en pensioneringen maakten hevige kritiek los in het maatschappelijk middenveld en bij de internationale gemeenschap, omdat er was gehandeld zonder de wettelijke ontslagprocedures te respecteren. Bovendien was een deel van de ontslagen en pensioneringen volgens verschillende bronnen politiek gemotiveerd. Kabila's actie werd dan ook gezien als een inbreuk op de onafhankelijke rechtspraak in de DRC.

Internationaal Strafhof

Tussen 26 januari en 14 juli 2009 presenteerde de aanklager zijn zaak in het proces tegen Thomas Lubanga.⁶⁰ Er werden daarbij tientallen getuigen gehoord, onder wie voormalige kindsoldaten.⁶¹ Op 2 oktober 2009 besloot het Hof dat de presentatie van het bewijs door Lubanga's verdediging, die in oktober 2009 van start zou gaan, zou worden uitgesteld totdat de kamer van Beroep een uitspraak had gedaan over de juridische karakterisering van de feiten.⁶² Het proces tegen Lubanga zal naar verwachting begin januari 2010 weer van start gaan.⁶³

In het proces tegen Mathieu Ngudjolo en Germain Katanga⁶⁴ zijn verschillende aanklachten van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid bevestigd. Het proces tegen het tweetal is op 24 november 2009 van start gegaan.⁶⁵

⁵⁹ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 6.

⁶⁰ Lubanga was tussen 2001 en 2005 leider van de *Union des Patriotes Congolais* (UPC). Het Internationaal Strafhof heeft hem aangeklaagd wegens het rekruteren en inzetten van kindsoldaten in Ituri in 2002 en 2003. BBC News, *Congo warlord denies war crimes*, 26 januari 2009.

⁶¹ International Criminal Court, *Sixteenth diplomatic briefing: Mrs Fatou Bensouda (Deputy prosecutor of the International Criminal Court)*, 26 mei 2009.

⁶² ICC, *DR Congo: Recommencement of trial in the case of The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo postponed*, 2 oktober 2009.

⁶³ Website ICC, *Dans l'affaire Lubanga Dyilo, la Chambre d'appel de la Cour pénale internationale annule la décision relative à la modification de la qualification juridique des faits*, 8 december 2009, <http://www.icc-cpi.net> (geraadpleegd 6 januari 2010).

⁶⁴ Ngudjolo was leider van het *Front des Nationalistes et Intégrationnistes* (FNI) en Katanga was commandant bij de *Front de Résistance Patriotique en Ituri* (FRPI). De feiten waarvan zij worden beschuldigd vonden in 2002 en 2003 plaats in Ituri. Coalition for the International Crime Court, *Katanga – Ngudjolo Chui Case*, <http://www.iccnw.org/> (geraadpleegd op 16 maart 2009).

Op 15 juni 2009 bevestigde het Internationaal Strafhof in de zaak tegen MLC-leider Jean-Pierre Bemba een aantal aanklachten van oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. De betreffende misdaden werden tussen 2002 en 2003 op Centraal-Afrikaans grondgebied gepleegd door MLC-troepen.⁶⁶ Het Hof besloot Bemba echter niet te zullen berechten als dader, maar als militair leider die naliet maatregelen te nemen om te verhinderen dat zijn manschappen de misdaden begingen.⁶⁷ Hierop verzocht de verdediging om de voorlopige vrijlating van Bemba. Op 14 augustus 2009 besliste het Hof dat hij inderdaad voorlopig in vrijheid moest worden gesteld, op voorwaarde dat een staat zich bereid toonde hem op te vangen. Tussen 7 en 14 september 2009 vond met verschillende landen overleg plaats over de mogelijkheid Bemba op te vangen.⁶⁸ Hier kwam echter niets uit. Op 5 november 2009 bevestigde het Internationaal Strafhof dat het nieuwe proces tegen Jean-Pierre Bemba in april 2010 van start zal gaan.⁶⁹

Het Strafhof vaardigde in de verslagperiode geen nieuwe arrestatiebevelen uit tegen personen afkomstig uit de DRC. De arrestatiebevelen van het Internationaal Strafhof tegen Bosco Ntaganda en Joseph Kony bleven in de verslagperiode van kracht.

Relaties met buurlanden

De DRC onderhoudt over het algemeen redelijke relaties met haar buurlanden.

Hoewel de relaties met Uganda jarenlang koel waren, is sinds de vorige verslagperiode sprake van een gestage verbetering (zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009). Sinds maart 2009 heeft Uganda een ambassadeur in Kinshasa. In augustus 2009 is bovendien een Congolese ambassadeur in Uganda aangetreden.

De verbetering van de betrekkingen tussen Rwanda en de DRC waar in het vorige ambtsbericht sprake van was, zette zich in de verslagperiode voort. Er werd zelfs gesproken over de oprichting van een regionale defensieorganisatie binnen de kaders van de *Communauté Economique des Pays des Grands Lacs* (CEPGL).⁷⁰

⁶⁵ Internationaal Crime Court, *Case The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, <http://www.icc-cpi.int> (geraadpleegd op 27 november 2009).

⁶⁶ ICC, *La Chambre préliminaire II renvoie Jean-Pierre Bemba Gombo en jugement*, 15 juni 2009.

⁶⁷ Jeune Afrique, *Bemba pourrait être remis en liberté*, 30 juni 2009.

⁶⁸ Radio Okapi, *Affaire Jean-Pierre Bemba: la CPI accorde une liberté provisoire sous condition*, 14 augustus 2009. AFP, *La CPI ordonne la mise en liberté provisoire de Jean-Pierre Bemba*, 14 augustus 2009.

⁶⁹ IHS Global Insight, *International Court sets date for war crimes trial of DR Congo opposition leader*, 6 november 2009.

⁷⁰ Radio Okapi, *CEPGL : formalisation d'un cadre de sécurité mutuelle entre les Etats membres*, 18 juli 2009.

Plannen voor een dergelijke verregaande samenwerking op defensiegebied zouden enkele maanden daarvoor nog ondenkbaar geweest zijn. Het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen beide landen heeft zich eveneens voortgezet. Nadat Rwanda op 7 mei 2009 Amandin Rugira had voorgesteld als ambassadeur in de DRC, accepteerde Rwanda op 22 juli 2009 op zijn beurt Norbert Nkulu Kilombo Mitumba als ambassadeur van de DRC in Rwanda. Het is voor het eerst in meer dan tien jaar dat de DRC een ambassadeur in Rwanda heeft.⁷¹ Verder vond op 6 augustus 2009 de eerste bilaterale ontmoeting tussen het Rwandese en het Congolese staatshoofd ooit plaats. In de persconferentie na afloop beloofde president Kagame dat Rwanda het geen enkele organisatie of persoon zou toestaan de DRC te destabiliseren, terwijl president Kabila opnieuw zijn vastberadenheid toonde om de FDLR op het Congolese grondgebied te bestrijden.⁷²

Tussen Angola en de DRC bestaat onenigheid over de demarcatie van de grenzen.⁷³ Ook in deze verslagperiode bezetten Angolese soldaten enkele dagen het dorp Sava op de grens tussen Angola en de DRC.⁷⁴ Verder kwam de relatie tussen Angola en de DRC onder druk te staan door een sterke toename van het aantal uitzettingen van Congolezen door Angola en van Angolezen door de DRC. Terwijl zich in juli 2009 ongeveer 2.000 uit Angola gezette Congolezen in Bas-Congo bevonden, lag dat aantal in oktober 2009 op ruim 18.000. Het ging vooral om illegale mijnarbeiders. De uitzettingsacties vonden op brute wijze plaats en er was geregeld sprake van mensenrechtenschendingen door de Angolese autoriteiten. Zo waren er berichten van diefstal, illegale detentie en (seksueel) misbruik.⁷⁵ Als vergelding voor de uitzettingen door Angola zetten de Congolese autoriteiten medio oktober 2009 op hun beurt ruim 20.000 Angolezen uit.⁷⁶ Hoewel de uitzettingen zorgden voor enige spanningen in de provincie Bas-Congo, was er geen sprake van grootschalige geweldsincidenten. Op 13 oktober 2009 kwamen Angola en de DRC

⁷¹ Radio Okapi, *RDC-Rwanda : Kinshasa propose à son tour un ambassadeur à Kigali*, 7 juli 2009. IHS Global Insight, *Another step forward as DR Congo names new envoy to Rwanda*, 27 juli 2009.

⁷² Radio Okapi, *Kabila et Kagame s'accordent pour mettre fin aux activités hostiles des FDLR et du CNDP*, 6 augustus 2009. BBC News, *'New era' for DR Congo and Rwanda*, 6 augustus 2009. EIU, *Country report Democratic Republic of Congo*, september 2009, p. 3.

⁷³ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 6.

⁷⁴ Radio Okapi, *Bas Congo : les soldats angolais se retirent de Sava*, 9 juni 2009.

⁷⁵ OCHA, *Situation humanitaire en République Démocratique du Congo (RDC) : Briefing hebdomadaire à la presse*, 30 september 2009. IRIN, *Congolese « brutally deported » from Angola*, 6 oktober 2009.

⁷⁶ IRIN, *Angola-DRC: Retaliatory expulsions reach a new peak*, 14 oktober 2009.

overeen dat ze de uitzettingen tot nader order zouden staken.⁷⁷ Het is niet duidelijk wat de achterliggende redenen zijn van de uitzettingen.⁷⁸

Sancties

Tot 15 februari 2008 was Resolutie 1771 van de VN Veiligheidsraad van kracht. Onder deze resolutie konden alle politieke en militaire leiders die gebruik maakten van kindsoldaten, alsmede alle individuen die zich schuldig maakten aan ernstige schendingen van het internationaal recht een reisverbod krijgen. Ook konden hun financiële tegoeden worden bevroren.⁷⁹ Op 31 maart 2008 werd, door middel van Resolutie 1807, het wapenembargo ten aanzien van de Congolese staat opgeheven, maar bleef het bestaan ten aanzien van personen en niet-gouvernementele organisaties.⁸⁰

Op 30 november 2009 werd door middel van VN-resolutie 1896 het wapenembargo voor de DRC verlengd tot 30 november 2010.⁸¹ De resolutie verbiedt wapenleveranties of het geven van technische of financiële assistentie aan personen of groeperingen en stelt dat landen die voornemens zijn om wapens te leveren aan de DRC vooraf de *United Nations Sanctions Committee on the DRC* dienen te verwittigen.⁸² Het sanctiecomité beheert een lijst met personen waartegen sancties zijn afgekondigd. Hierop staan momenteel twintig personen en zes rechtspersonen (vijf bedrijven en een NGO).⁸³

2.3 Veiligheidssituatie

Gedurende de gehele verslagperiode bleken de Congolese autoriteiten in grote delen van het land niet bij machte om het grondgebied te controleren, de veiligheid van burgers te garanderen en het monopolie op geweld te handhaven. In zowel Noord- als Zuid-Kivu stond de veiligheidssituatie onder druk door militaire operaties van het Congolese leger tegen de FDLR, waarbij de FDLR overging tot grootschalige wraakacties. Ook andere rebellenbewegingen, waaronder verschillende Maï-Maï-groeperingen zorgden voor een hoge mate van onveiligheid. In de districten Haut- en Bas-Uélé in de provincie Orientale nam het

⁷⁷ IHS, *Angola and DR Congo agree to suspend deportation on each other's nationals*, 14 oktober 2009.

⁷⁸ Angola gaf als reden de illegale mijnactiviteiten van Congolezen op Angolees grondgebied. Volgens bronnen zouden daarnaast ook oliebelangen in het grensgebied tussen de DRC en Angola een rol spelen.

⁷⁹ UN Security Council, S/RES/1771, 10 augustus 2007.

⁸⁰ MONUC, *UN Security Council lifts arms embargo on DRC government*, 2 april 2008.

⁸¹ IHS Global Insight, *UN Extends DR Congo arms embargo by one year*, 1 december 2009.

⁸² UN Security Council, S/RES/1896 (2009), 30 november 2009.

⁸³ United Nations Security Council, *List of individuals and entities subject to the measures imposed by paragraphs 13 and 15 of security council resolution 1596 (2005) as renewed by paragraphs 9, 11 and 14 of resolution 1807 (2008)*, geactualiseerd op 3 maart 2009.

aantal aanvallen van de LRA toe, ondanks militaire acties van de FARDC en in het district Ituri vochten militias (FRPI en FPJC) met de FARDC en voerden ze aanvallen uit op dorpen. In alle gebieden waar FARDC-eenheden gestationeerd en actief waren werd de veiligheidssituatie gekenmerkt door ernstige misdragingen van soldaten tegen de burgerbevolking. Daarbij speelde de onlangs in de FARDC geïntegreerde voormalige rebellenbeweging CNDP een belangrijke rol. In de provincie Equateur verslechterde de veiligheidssituatie aan het einde van de verslagperiode door gewelddadige confrontaties tussen een aantal etnische groepen die zich later tegen de FARDC keerden. In de rest van het land bleef de veiligheidssituatie stabiel, hoewel zich in de provincie Bas-Congo enkele veiligheidsincidenten voordeden.

Een zeer belangrijke motor achter de verschillende conflicten in de DRC is de controle over natuurlijke hulpbronnen.⁸⁴ De exploitatie van onder andere goud, diamanten, houtskool en coltan stelt militieiders in staat hun troepen soldij te betalen, iets waarop in het regeringsleger geïntegreerde soldaten niet zonder meer kunnen rekenen. Alle gewapende groepen in Noord- en Zuid-Kivu profiteren direct van mijnactiviteiten,⁸⁵ maar ook eenheden van de FARDC bezetten mijnbouwgebieden en verdienen geld aan de mijnbouw door illegale belastingen te heffen, door diensten te leveren aan particuliere ondernemingen of door zelf aan het delven van grondstoffen deel te nemen.⁸⁶ Bovendien wordt bij het delven van grondstoffen de lokale bevolking door gewapende groepen en het Congolese leger ingezet als dwangarbeiders. Burgers moeten doorgaans onder extreem zware en gevaarlijke omstandigheden werken en worden het slachtoffer van geweld en intimidatie wanneer zij weigeren de opbrengsten af te staan.⁸⁷

MONUC

Sinds 1999 bevindt zich in de DRC de VN-vredesmacht *Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo* (MONUC), die geplaatst is onder Hoofdstuk VII van het Handvest van de Verenigde Naties. In het mandaat van MONUC heeft de bescherming van de burgerbevolking de hoogste

⁸⁴ Zie bijvoorbeeld International Relations and Security Network, *Coltan and the conflict in the DRC*, 11 februari 2009.

⁸⁵ Van de gewapende groeperingen is de FDLR het meest actief in de exploitatie van grondstoffen. Met name in sommige delen van Zuid-Kivu ontplooit de groep grootschalige economische activiteiten. Andere groepen profiteren vooral van de handel in mineralen door het heffen van belastingen. Global Witness, *Faced with a gun, what can you do?*, 21 juli 2009, p. 5. UN Security Council, S/2008/773, 12 december 2008, pp. 19 en 32.

⁸⁶ Zie bijvoorbeeld DFID, *Trading conflict for development. Utilising trade in minerals from eastern DR Congo for development*, april 2009, pp. 18-19. Spittaels, Steven en Filip Hilgert (IPIS), *Accompanying note on the interactive map of militarised mining areas in the Kivus*, augustus 2009, p. 11.

⁸⁷ Global Witness, *Faced with a gun, what can you do?*, 21 juli 2009, p. 5.

prioriteit.⁸⁸ De grootste concentratie MONUC-troepen is gestationeerd in Oost-Congo (in de Kivu-provincies en Orientale). Het mandaat van MONUC werd op 23 december 2009 met vijf maanden verlengd tot 31 mei 2010 (zie ook paragraaf 2.2).⁸⁹

Eind september 2009 bestond de missie uit 16.826 militairen, 692 militaire waarnemers, 1.088 politieagenten en 4.160 man overig personeel.⁹⁰ De troepenuitbreiding waar in de vorige verslagperiode sprake van was, kwam ook in deze verslagperiode slechts moeizaam van de grond. De 3.000 extra troepen die al in november 2008 door de Veiligheidsraad waren toegezegd, waren begin augustus 2009 nog altijd niet in de DRC aangekomen.⁹¹ Op 19 augustus 2009 zegde de militaire woordvoerder van MONUC toe dat de troepen (afkomstig uit Egypte, Bangladesh en Jordanië) voor eind oktober 2009 in de DRC geplaatst zouden worden.⁹² Medio november 2009, een jaar na de toezegging, waren van de beloofde troepen echter nog maar 200 soldaten uit Bangladesh gestationeerd.⁹³

FARDC

Het Congolese leger, de *Forces Armées de la République Démocratique du Congo*, werd na de tweede Congolese oorlog in juli 2003 gevormd uit de gewapende groepen die elkaar destijds bestreden (het toenmalige regeringsleger, de RCD, MLC en Maï-Maï-groepen). Sinds 2003 werden bovendien verschillende ex-gewapende groepen aan het leger toegevoegd. De integratie van deze groepen in een verenigd leger verliep in verschillende fases, waardoor ook nu nog binnen de FARDC verschillende soorten brigades bestaan. De FARDC bestaat uit 18 geïntegreerde brigades waarvan de soldaten qua militair verleden en etniciteit min of meer gemengd zijn. Verder zijn er binnen de FARDC de niet-geïntegreerde brigades, waarvan de etnische samenstelling homogener is. Deze brigades hebben het integratieproces van de FARDC nog niet doorlopen.⁹⁴

⁸⁸ UN Security Council, S/RES/1856, 22 december 2008.

⁸⁹ UN Security Council, S/RES/1906 d.d. 23 december 2009.

⁹⁰ Democratic Republic of the Congo – MONUC – Facts and figures, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/monuc/facts.html> (geraadpleegd op 12 november 2009).

⁹¹ Internal Displacement Monitoring Centre, *DRC: Massive displacement and deteriorating humanitarian conditions*, 12 augustus 2009. Voor betreffende VN-resolutie, zie: UN Security Council, S/RES/1843 (2008), 20 november 2008.

⁹² AFP, *RDC: 3.000 hommes pour renforcer la MONUC d'ici fin octobre*, 19 augustus 2009. Mail & Guardian, *UN troops in DRC to be strengthened*, 20 augustus 2009.

⁹³ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 13.

⁹⁴ UNJHRO, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009, p. 7. De FARDC bestond eind december 2008 uit ongeveer 130.000 soldaten, van wie circa 50.000 deel uitmaakten van een van de achttien geïntegreerde brigades. De niet-geïntegreerde FARDC-brigades bestonden uit ongeveer 70.000 soldaten.

Het Congolese leger kampt met structurele problemen, zoals gebrek aan training en discipline en wijdverbreide corruptie. Soldaten worden slecht of helemaal niet betaald en er zijn doorgaans geen kazernes aanwezig in de gebieden waar ze worden gestationeerd. Voor hun levensonderhoud en dat van hun gezin zijn ze volledig op zichzelf en de lokale bevolking aangewezen.⁹⁵ Zowel de geïntegreerde als de niet-geïntegreerde brigades van FARDC maken zich op grote schaal schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder seksueel geweld. Ontevreden soldaten gaan vaak over tot plunderingen, verkrachting of roofovervallen (zie paragraaf 3.3).⁹⁶

DDR en DDRRR

In de DRC zijn verschillende ontwapeningsprogramma's gaande. Het *Disarmament, Demobilisation, Repatriation, Reinsertion and Resettlement* (DDRRR) programma is gericht op niet-Congolese strijders die zich in de DRC bevinden. Volgens cijfers van MONUC werden in het kader van het DDRRR-programma in de periode van juni tot en met september 2009 1.397 Rwandese ex-strijders (afkomstig uit de FDLR en de voormalige CNDP) en 1.432 familieleden geassisteerd bij repatriëring. Ook werden 104 voormalige kindsoldaten naar Rwanda gerepatriëerd. Tussen januari en september 2009 werden in totaal 12.793 Rwandezen onder toezicht van de Verenigde Naties gerepatriëerd, van wie 9.923 door UNHCR.⁹⁷ Bovendien werden in de eerste helft van 2009 in totaal 56 Burundese en Ugandese strijders gerepatriëerd.⁹⁸

Daarnaast zijn er sinds januari 2009 nog ruim 10.000 ex-strijders van gewapende groepen versneld geïntegreerd in de FARDC (zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009). UN Security Council, S/2008/773, 12 december 2008, p. 34.

⁹⁵ UNJHRO, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009, p. 7.

⁹⁶ Writenet Independent Analysis, *DR Congo: the North Kivu crisis*, januari 2009, pp. 4-15. UN Security Council, S/2009/335 d.d. 30 juni 2009, p. 7. Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 22. OHCHR, *Possible war crimes in DRC*, 9 september 2009. Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009. Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated report on investigations conducted by the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) into grave human rights abuses committed in Kiwanja, North Kivu, in November 2008*, 7 september 2009. Human Rights Watch, *Eastern DR Congo: Surge in Army Atrocities*, 2 november 2009.

⁹⁷ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

⁹⁸ S/2009/335, 30 juni 2009, p. 12.

Het *Disarmament, Demobilisation and Reintegration* (DDR) programma is gericht op strijders met de Congolese nationaliteit. Het programma is onderdeel van het *Multi-country Demobilisation and Reintegration Program* (MDRP) voor het Grote Merengebied. Op 30 juni 2009 kwam na zeven jaar een einde aan het MDRP. Met steun van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank werd aansluitend op het MDRP het *Transitional Demobilization and Reintegration Program* (TDRP) gestart, dat zal lopen van 2009 tot 2012. Het TDRP bestaat vooral uit technische en financiële ondersteuning van de nationale DDR-programma's.⁹⁹ Het DDR-programma in de DRC wordt uitgevoerd door de *Unité d'Exécution du Programme National de Désarmement et Démobilisation* (UEPNDDR), die in 2007 door de regering werd ingesteld en samenwerkt met onder andere MONUC en UNICEF.¹⁰⁰ Op 23 april 2009 lanceerde de minister van Defensie officieel de tweede fase van het *Programme National de Désarmement, Démobilisation et Réinsertion* (PNDDR). In de periode tussen april en juni 2009 kozen 1.941 van de 3.086 deelnemende FARDC-soldaten ervoor om in het leger te blijven, terwijl 1.145 voor demobilisatie kozen.¹⁰¹

In de volgende paragrafen wordt per regio de veiligheidssituatie besproken.

Kivu's

In de Kivu-provincies was de veiligheidssituatie in de verslagperiode slecht. De veiligheidssituatie stond vooral in het teken van de militaire operatie *Kimia II* die van start ging na de afronding van de militaire operatie *Umoja Wetu* van de FARDC en Rwanda. *Kimia II* beperkte zich in eerste instantie tot de provincie Noord-Kivu en vond plaats in de territoria Rutshuru, Masisi en Lubero.¹⁰² Medio juli 2009 gingen de operaties van start in Zuid-Kivu in de territoria Kalehe en Shabunda. In augustus 2009 werden de operaties zuidwaarts uitgebreid naar Mwenga, Walungu en het gebied rond Uvira.¹⁰³ In het laatste deel van de verslagperiode concentreerde de operaties zich in Noord-Kivu op de mijngebieden in Walikale en Zuid-Lubero en verplaatsten ze zich in Zuid-Kivu zuidwaarts richting het Fizi-territorium.¹⁰⁴ Tijdens de operaties was niet vaak sprake van grootschalige gevechten tussen de FARDC en de FDLR. Dit had vooral te maken met de guerrillatactiek van de FDLR, die doorgaans zijn gebied tijdelijk verliet wanneer de FARDC in aantocht was. De veiligheidssituatie in de Kivu's stond in de gehele verslagperiode sterk onder druk door de FDLR-represailles die volgden

⁹⁹ MDRP, *Regard vers le futur après la clôture du partenariat MDRP*, 20 augustus 2009, <http://www.mdrp.org> (geraadpleegd op 21 augustus 2009).

¹⁰⁰ De UEPNDDR vervangt de *Commission Nationale de Désarmement, Démobilisation et Réinsertion* (CONADER). UN Security Council, S/2008/693, 10 november 2008, p. 11.

¹⁰¹ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 12.

¹⁰² UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 1.

¹⁰³ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 2.

¹⁰⁴ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 2.

op de veroveringen door de FARDC. Ook de ernstige misdragingen van de FARDC (inclusief de brigades die gevormd werden door onlangs geïntegreerde ex-CNDP'ers) tegenover de burgerbevolking waren van grote invloed op de veiligheid in de Kivu's. De veiligheidssituatie was het meest gespannen in het zuidwestelijke deel van Noord-Kivu en in het zuidoosten van Zuid-Kivu.

Hieronder worden de ontwikkelingen in de Kivu-provincies per gewapende groepering uitgewerkt.

FDLR

In de Kivu-provincies bevonden zich aan het begin van de verslagperiode ongeveer 6.000 strijders van de *Forces Démocratiques de Liberation du Rwanda* (FDLR). De FDLR vormt hiermee de grootste illegale gewapende groepering in de Kivu's. Het grootste deel van de FDLR-strijders bevond zich in Zuid-Kivu. De kleinere groep in Noord-Kivu was geconcentreerd in de Rutshuru-, Masisi- en Lubero-territoria. Hoewel MONUC in de verslagperiode assisteerde bij de repatriëring van grote aantallen Rwandese strijders,¹⁰⁵ ging de FDLR in de verslagperiode door met rekruteren. Het is dan ook niet duidelijk hoeveel FDLR-strijders aan het einde van de verslagperiode resteerden in de Kivu-provincies.

De onveiligheid die de FDLR in de verslagperiode veroorzaakte, hing samen met de militaire operaties in het kader van *Kimia II*. Tijdens de operaties was weliswaar sprake van gevechten tussen de FARDC en de FDLR,¹⁰⁶ maar belangrijker voor de veiligheidssituatie waren de represailles van de FDLR. Hoewel de FARDC tijdens de militaire operaties in veel gevallen de FDLR-strijders tijdelijk wist te verdrijven, was het Congolese leger meestal niet in staat de heroverde gebieden te stabiliseren en te controleren. De FDLR maakte van deze zwakte gebruik om zich te wreken op de burgerbevolking. De rebellen gingen daarbij op steeds wrede wijze te werk. Zo was er in de verslagperiode meer dan voorheen sprake van grootschalige verkrachtingen, moordpartijen en massale brandstichting door de FDLR. Tussen januari en oktober 2009 vonden in de Kivu-provincies bijna dagelijks aanvallen plaats. Daarbij vermoordden FDLR-strijders gemiddeld 50 à 60 personen per maand, terwijl dit aantal in 2008 nog op 10 moorden per maand lag. De wrede heden vonden hoofdzakelijk plaats in gebieden waar de FDLR de burgers ervan verdacht te hebben samengewerkt met de FARDC toen de FDLR het gebied controleerde.¹⁰⁷ Ook economische overwegingen, zoals de aanwezigheid van grondstoffen en etnische motieven speelden een rol in de aanvallen van de FDLR. Zo waren volgens een bron de aanvallen wreder en dodelijker in dorpen waar geen of slechts weinig Hutu leefden.

¹⁰⁵ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 11.

¹⁰⁶ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 2.

¹⁰⁷ UN Human Rights Council, *Press statement by Professor Philip Alston, UN Special Rapporteur on extrajudicial executions*, 15 oktober 2009.

Een deel van de FDLR-strijders werd door de militaire operaties verdreven naar de grenzen van de Kivu's met de provincies Orientale in het noorden en Maniema in het westen. De FDLR zou hier nieuwe allianties hebben gesmeed met restanten van daar aanwezige rebellengroeperingen, met alle gevolgen van dien voor de veiligheidssituatie.

CNDP

Hoewel de CNDP, de voormalige rebellengroepering van Laurent Nkunda die in de afgelopen jaren vooral in Noord-Kivu streed tegen de FARDC en de FDLR, al in de vorige verslagperiode werd geïntegreerd in de FARDC en officieel dus niet meer gesproken kan worden van een afzonderlijke rebellengroep, bleef de groep in de verslagperiode een belangrijke rol spelen voor de veiligheidssituatie in de Kivu-provincies. De integratie van de CNDP in de FARDC heeft op zeer onduidelijke wijze plaatsgevonden. Zo is niet bekend hoeveel ex-CNDP-manscapen er daadwerkelijk actief zijn binnen de FARDC.¹⁰⁸ Hoewel veel CNDP-eenheden zijn gemengd met eenheden van geïntegreerde FARDC-brigades, zijn de oude commandostructuren vrijwel intact gebleven. Hierdoor blijft de CNDP functioneren als een apart leger binnen de FARDC. De CNDP wist in de verslagperiode een groot deel van zijn parallelle administratieve structuren te behouden, bemande nog altijd wegversperringen en hief lokale belastingen.¹⁰⁹ In feite kreeg de CNDP na integratie in de FARDC het zuidoosten van Noord-Kivu (Masisi, Rutshuru en delen van Lubero) nog steviger in handen, omdat zijn aanwezigheid nu gelegitimeerd werd door het dragen van het FARDC-uniform. Nieuw was dat de CNDP ook een sterke aanwezigheid in het mineraalrijke Walikale verkreeg. Dit betekende dat de groep betere toegang kreeg tot grondstoffen, wat een verrijking en dus een versterking van de CNDP betekende.¹¹⁰

In de verslagperiode waren in de FARDC geïntegreerde ex-CNDP-strijders vooral in Noord-Kivu verantwoordelijk voor een groot aantal moorden, verkrachtingen en andere mensenrechtenschendingen. Zo werd in november 2009 duidelijk dat de 213^e FARDC-brigade, die voornamelijk uit ex-CNDP'ers bestaat, tussen mei en oktober 2009 rond Lukweti (Masisi-territorium, Noord-Kivu) bij aanvallen op dorpen ten minste 62 personen vermoord had.¹¹¹ Ook werden ex-CNDP-strijders verantwoordelijk gehouden voor een eerdere aanval eind april 2009 in het dorp

¹⁰⁸ Volgens officiële cijfers zouden ruim 6.000 CNDP'ers in de FARDC zijn geïntegreerd, maar schattingen op basis van deelname aan *Kimia II* leveren een aantal op dat veel hoger is.

¹⁰⁹ Zie Radio Okapi, *RD Congo/Nord Kivu : persistance d'une administration parallèle, état des lieux et conséquences*, 29 september 2009.

¹¹⁰ UN Security Council, S/2009/603, 23 november 2009, pp. 45-50.

¹¹¹ Reuters, *Land dispute behind new Congo killings*, 12 november 2009.

Shalio (Noord-Kivu) waarbij ten minste 50 burgers werden vermoord en 40 vrouwen werden ontvoerd en verkracht.¹¹²

Mai-Mai

Gedurende de verslagperiode waren ook militieleden van diverse Mai-Mai-groeperingen actief. De term ‘Mai-Mai’ wordt gebruikt voor traditionele lokale verdedigingsmilities die vooral actief zijn in de Kivu-provincies, maar ook voorkomen in Orientale, Maniema en Katanga. In de Kivu’s werkte een aantal Mai-Mai-groepen samen in de alliantie PARECO (*Patriotes Résistants Congolais*). Er waren echter ook andere Mai-Mai-groepen die zelfstandig opereerden of gelegenheidscoalities aangingen met de FDLR, PARECO of de FARDC. De commandolijnen van Mai-Mai-groepen zijn onduidelijk. In conflictsituaties komt het geregeld voor dat burgers zich, vaak ongetraind en slecht bewapend, bij Mai-Mai-groepen aansluiten om hun dorp of territorium te verdedigen.¹¹³ In de verslagperiode was de belangrijkste Mai-Mai-groep in Noord-Kivu een voormalige PARECO-groep onder leiding van kolonel Lafontaine waarvan de leden hoofdzakelijk van de Nande-etniciteit zijn. Ook ontstond uit restanten van verschillende Mai-Mai-groeperingen een nieuwe actieve rebellengroep, de APCLS (*Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain*) bestaande uit etnische Hunde. In Zuid-Kivu was de belangrijkste Mai-Mai-groepering de Yakutumba-groep, die zich hoofdzakelijk op de hoogvlaktes rond Fizi-Baraka bevindt.¹¹⁴

Er was in de verslagperiode sprake van een toename in het aantal aanvallen van verschillende Mai-Mai-groeperingen en in de gehele verslagperiode waren leden van de groeperingen verantwoordelijk voor ernstige schendingen van de mensenrechten.¹¹⁵ Zo waren de Mai-Mai van alle gewapende groeperingen in de verslagperiode verantwoordelijk voor de hoogste aantallen gerekruteerde kindsoldaten.¹¹⁶ Vanwege het vluchtige karakter van Mai-Mai-groeperingen en de opportunistische allianties die zij met andere groepen sluiten, kan niet exact worden aangegeven welke groep verantwoordelijk was voor welke aanvallen.

Overige groeperingen

In het grensgebied tussen Ituri en Noord-Kivu bevinden zich enkele honderden rebellen van de Ugandese *Allied Democratic Forces* (ADF) en de *National Army*

¹¹² BBC News, *Congo troops ‘massacred refugees’*, 16 oktober 2009.

¹¹³ Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated report on investigations conducted by the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) into grave human rights abuses committed in Kiwanja, North Kivu, in November 2008*, 7 september 2009, p. 9. IPIS, *Mapping Conflict Motives: Eastern DRC*, 4 maart 2008.

¹¹⁴ Radio Okapi, *Fizi : controverse autour de la poursuite des combats à Lubishako*, 23 oktober 2009 en Radio Okapi, *Fizi : nouveaux affrontements entre FARDC et Mai Mai Yakutumba, 1 mort, 2 blessés*, 9 november 2009.

¹¹⁵ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 3.

¹¹⁶ United Nations Security Council, S/2008/728, 21 november 2008, pp. 8-9.

for the Liberation of Uganda (NALU). Deze twee groeperingen, bestaande uit Congolese en Ugandese strijders, hebben hun krachten gebundeld en zijn vooral actief in Noord-Kivu. In de verslagperiode waren zij verantwoordelijk voor diefstal, afpersing van de bevolking en kleine geweldsincidenten.¹¹⁷

In Zuid-Kivu is de Banyamulenge-groep FRF (*Forces Républicaines Fédéralistes*) actief. Begin december was de FRF verantwoordelijk voor een aanval op het hoofdkwartier van een FARDC-bataljon in de omgeving van Minembwe. Daarbij vielen ten minste zes doden.¹¹⁸ Verder waren er berichten dat de FRF de FDLR hulp had geboden bij acties tegen de FARDC.¹¹⁹ Tot slot is in Zuid-Kivu nog een aantal strijders van het Burundese *Front National de Libération* (FNL) actief. Zij waren niet betrokken bij grootschalige aanvallen op Congolees grondgebied, maar beperkten zich tot criminele activiteiten als roofovervallen en diefstal.¹²⁰ In de verslagperiode verschenen geen berichten over geweldsincidenten waarbij rebellen van de ‘Rasta’-beweging waren betrokken.¹²¹ Er is weinig informatie over deze groepering beschikbaar en het is niet bekend of de beweging nog actief is.

Orientale: Haut- en Bas-Uélé

Ook in deze verslagperiode zorgde Joseph Kony’s *Lord’s Resistance Army* (LRA) voor grote onveiligheid in Haut-Uélé. De gewelddadigheden van de LRA in Bas-Uélé, die aan het einde van de vorige verslagperiode waren begonnen, namen in de verslagperiode verder toe. De LRA staat al jaren bekend om zijn brute aanvallen op dorpen, waarbij de bewoners op zeer wrede wijze worden gedood en grote aantallen burgers, onder wie veel kinderen, worden ontvoerd.¹²² Sinds 26 maart 2009 voert de FARDC met steun van MONUC in de districten Haut- en Bas-Uélé in de provincie Orientale de militaire operatie *Rudia II* uit tegen de LRA. Tussen juni en augustus 2009 werden volgens de Verenigde Naties 111 LRA strijders bij de operaties gedood en werden er 65 gearresteerd.¹²³ De LRA-rebellen raakten door de militaire operatie verspreid rond het Garamba-park en het Ango-territorium. Enkele groepen strijders staken bovendien de grens over naar Zuid-Sudan en Centraal-Afrika, waar zij ook verantwoordelijk waren voor aanvallen op de

¹¹⁷ U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 – DR Congo*, 25 februari 2009.

¹¹⁸ AFP, *Six DR Congo soldiers killed in Tutsi attack*, 10 december 2009.

¹¹⁹ Radio Okapi, *Uvira : les FRF coalisent avec les FDLR dans les hauts plateaux*, 5 augustus 2009.

¹²⁰ Radio Okapi, *Plaine de la Ruzizi : de plus en plus d’incursions des FNL burundais à Kiliba*, 11 augustus 2009.

¹²¹ Zie voorgaande algemene ambtsberichten DRC.

¹²² Zie bijvoorbeeld Human Rights Watch, *The Christmas massacres*, 16 februari 2009.

¹²³ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

burgerbevolking.¹²⁴ Volgens verschillende bronnen bevindt zich nog slechts een honderdtal LRA-rebellen op Congolese bodem.¹²⁵

Ondanks de militaire operatie nam het aantal LRA-aanvallen in de verslagperiode verder toe. Deze vonden zowel plaats in het district Haut-Uélé als in Bas-Uélé. Zo werd in juni 2009 melding gemaakt van 34 LRA-aanvallen, waarbij 56 burgers werden gedood en 205 personen werden ontvoerd.¹²⁶ In de maanden juli en augustus 2009 vonden in Haut- en Bas-Uélé ten minste 74 aanvallen plaats, waarbij 65 personen gedood en 152 burgers ontvoerd werden.¹²⁷ Ook na augustus bleven LRA-rebellen geregeld dorpen aanvallen.¹²⁸ Tussen december 2008 en oktober 2009 werden bij benadering 1.256 personen vermoord als gevolg van LRA-aanvallen en werden 1.661 personen, onder wie 643 kinderen, ontvoerd. Bovendien raakten honderdduizenden mensen in Haut- en Bas-Uélé ontheemd.¹²⁹

Overigens maakte de FARDC zich in de Orientale-provincie eveneens schuldig aan schendingen zoals plundering, verkrachting en moord. Daarbij zouden tussen mei en begin augustus 2009 ten minste 10 burgers zijn omgekomen.¹³⁰

Orientale: Ituri

Hoewel de veiligheidssituatie in Ituri de afgelopen jaren gestaag verbeterde, kwam deze vanaf begin 2009 onder druk te staan omdat FARDC- en MONUC-troepen uit Ituri verplaatst werden naar de Kivu-provincies (zie algemeen ambtsbericht juni 2009). De nog in Ituri aanwezige gewapende groeperingen kregen hierdoor de ruimte activiteiten te ontplooiën, wat negatieve consequenties had voor de veiligheidssituatie in Ituri. In de verslagperiode bleef de veiligheidssituatie in Ituri gespannen.

¹²⁴ Reuters, *Uganda hunts LRA rebels into Central African Republic*, 7 september 2009.

¹²⁵ Reuters, *No more than 100 LRA fighters left in Congo*, 11 november 2009.

¹²⁶ OCHA, *Action humanitaire en Province Orientale – Rapport hebdomadaire*, 30 juni – 6 juli 2009.

¹²⁷ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009. Zie ook MONUC/OHCHR, *Summary of fact finding missions on alleged human rights violations committed by the Lord's Resistance Army (LRA) in the districts of Haut-Uélé and Bas-Uélé in Orientale province of the Democratic Republic of Congo*, december 2009.

¹²⁸ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Watsa : les LRA attaquent encore, tuent et pillent des maisons*, 21 september 2009 en Radio Okapi, *Bas-Uele : la LRA se réactive et provoque un afflux de déplacés à Ango*, 29 oktober 2009.

¹²⁹ OCHA, *Action humanitaire en République Démocratique du Congo (RDC) : Rapport hebdomadaire*, 23 octobre 2009. Zie ook Human Rights Watch, *Massive increase in attacks on civilians*, 2 juli 2009.

¹³⁰ OCHA, *Bulletin d'information humanitaire Province Orientale*, 12 augustus 2009. UN Human Rights Council, *Press statement by Professor Philip Alston, UN Special Rapporteur on extrajudicial executions*, 15 oktober 2009.

De belangrijkste milities in Ituri zijn het *Front de Résistance Patriotique en Ituri* (FRPI) en het *Front Populaire pour la Justice au Congo* (FPJC), dat in september 2008 werd gevormd uit de overblijfselen van verschillende milities in Ituri. De twee rebellengroepen hebben weliswaar verschillende leiders, maar er is wel degelijk sprake van onderlinge coördinatie. In de berichtgeving worden ze vaak als één groep behandeld. De gezamenlijke omvang van de FRPI en de FPJC wordt geschat op enkele honderden rebellen. In de gehele verslagperiode vonden in Ituri gevechten plaats tussen de FPRI/FPJC en de FARDC.¹³¹ Bovendien voerden de milities geregeld aanvallen uit op dorpen, waarbij werd geplunderd, huizen in brand werden gestoken en burgers werden ontvoerd of gedwongen te dienen als dragers van geplunderde goederen.¹³²

Er waren in de verslagperiode geen aanwijzingen van toegenomen etnische spanningen tussen de twee belangrijkste groepen in Ituri, de Hema en de Lendu.

Katanga

De veiligheidssituatie in de grondstofrijke provincie Katanga was over het algemeen kalm. In de loop van de verslagperiode namen de zorgen over de veiligheid wel toe: men vreesde dat de verslechterende veiligheidssituatie in het naburige Zuid-Kivu (zie hierboven) over zou slaan naar Noord-Katanga.¹³³ Uit voorzorg werden FARDC-soldaten gestationeerd in, onder andere, de noord-Katangese stad Kalemie. Dit zorgde voor een onveilig klimaat in de stad waardoor humanitaire organisaties vreesden dat de bevolking op de vlucht zou slaan.¹³⁴ In november 2009 waren echter nog geen grote ontheemdenstromen op gang gekomen. Er was zelfs sprake van kleinschalige terugkeer van ontheemden die het gebied eerder hadden verlaten.¹³⁵

Verdere onveiligheid werd veroorzaakt door de problemen die al lange tijd bestonden: onrust onder gedemobiliseerde rebellen vanwege betalingsachterstanden,¹³⁶ banditisme in het kader van mijnactiviteiten¹³⁷ en mensenrechtenschendingen en plunderingen door personen in uniform.¹³⁸

¹³¹ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 5. Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Bunia : poursuite des combats entre FARDC et miliciens du FPJC*, 24 juli 2009 ; Radio Okapi, *Irumu : FARDC et miliciens FPJC s'affrontent vers Tchekele*, 17 september 2009.

¹³² OCHA, *Action humanitaire en Province Orientale – Rapport hebdomadaire*, 30 juni-6 juli 2009; Radio Okapi, *Bunia: nouvelle attaque des miliciens de FPJC à Ngombe Nyama et Bogi*, 31 augustus 2009 ; Radio Okapi, *Ituri : Ituri : des miliciens du FPJC pillent et incendient des cases à Djunde et à Nyakeru*, 26 september 2009. OCHA, *Bulletin d'information humanitaire Province Orientale*, 14 oktober 2009.

¹³³ OCHA, *Bulletin d'information humanitaire - Province du Katanga*, 30 september – 6 oktober 2009.

¹³⁴ OCHA, *Bulletin d'information humanitaire – Province du Katanga*, 7-13 oktober 2009.

¹³⁵ OCHA, *Bulletin d'information humanitaire – Province du Katanga*, 3 november 2009.

¹³⁶ Radio Okapi, *Mitwaba: tensions parmi les démobilisés*, 1 oktober 2009.

Bas-Congo

De veiligheidssituatie in Bas-Congo bleef ten opzichte van de vorige verslagperiode grotendeels ongewijzigd. Wel was sprake van enkele incidenten.

Eind september 2009 vonden in het westen van Bas-Congo (district Bas-Fleuve) gevechten plaats tussen het Angolese leger en strijders van de Angolese rebellenbeweging FLEC (*Front for the Liberation of the Enclave Cabinda*). Bij het Angolese offensief op het Congolese grondgebied vielen acht doden en werden enkele rebellen gevangen genomen. De FLEC strijdt sinds 1963 voor zelfbeschikkingsrecht voor de olierijke enclave Cabinda. Op 28 september 2009 kwam het bericht dat de rust in het grensgebied was teruggekeerd.¹³⁹

Er waren in de verslagperiode geen nieuwe ontwikkelingen rond de politiek-religieuze beweging Bundu dia Kongo.

Equateur

De jarenlange economische en politieke marginalisatie van Equateur, dat de thuisbasis vormt van Jean-Pierre Bemba, creëert in de provincie een voedingsbodem voor spanningen. Aan het einde van de verslagperiode zorgde een veiligheidsincident voor de verslechtering van de veiligheidssituatie. In de nacht van 28 op 29 oktober 2009 braken gevechten uit tussen de Enyele- en Munzaya-gemeenschappen in Dongo.¹⁴⁰ De directe aanleiding was een geschil over de toegang tot visrijke gebieden. Hierop stuurden de Congolese autoriteiten ordetroepen naar het gebied. In de loop van november 2009 leek het conflict echter te veranderen in een strijd tegen de Congolese autoriteiten. Zo trad een groep opstandelingen naar buiten onder de naam *Patriotes Résistants de Dongo*. Medio december 2009 kreeg de FARDC na een kort offensief de stad Dongo weer onder controle.¹⁴¹ Er kwamen tussen de 60 en 100 personen om het leven.¹⁴² Bovendien

¹³⁷ OCHA, *Action humanitaire au Katanga – Rapport de situation*, 17 juni 2009.

¹³⁸ OCHA, *Bulletin d'informations humanitaires Province du Katanga*, 12 augustus 2009.

¹³⁹ Misna, *Calm returns in Cabinda border zone after clashes*, 28 september 2009. Le Phare, *Chasse des rebelles de Flec dans le Bas-fleuve : le silence de Kinshasa suscite des interrogations*, 28 september 2009.

¹⁴⁰ Eerder dit jaar, in maart 2009, was in dezelfde regio al sprake van confrontaties tussen de twee groepen. Toen werden in een dorp 200 huizen afgebrand en vluchtten ruim 1.200 personen naar de Republiek Congo.

¹⁴¹ IHS Global Insight, *DRCongolese army retakes restive north-western town from local tribal militia*, 15 december 2009. Reuters, *Congo army retakes stronghold of western uprising*, 14 december 2009. AFP, *DR Congo forces retake control of Dongo*, 14 december 2009.

¹⁴² UNHCR, *More than 16,000 Congolese flee violence and seek shelter in Republic of Congo*, 6 november 2009. Zie ook UNHCR, *Briefing Notes*, 10 november 2009. IRIN, *DR-Congo: Come back home, DRC government urges refugees*, 12 november 2009. AFP, *At least 100 dead in DR Congo ethnic clashes*, 18 november 2009.

sloegen grote aantallen Congolezen op de vlucht: ongeveer 84.000 Congolezen staken de grens met de Republiek Congo over en circa 100.000 personen raakten in de provincie Equateur ontheemd.¹⁴³

Kinshasa

Gedurende de verslagperiode vonden in Kinshasa geen noemenswaardige veiligheidsincidenten plaats. De straatcriminaliteit in Kinshasa is echter nog altijd hoog.

¹⁴³

UNHCR, *Republic of Congo: More DRC civilians flee from Equateur province*, 15 december 2009.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en Protocollen

Gedurende de verslagperiode heeft zich geen wijziging voorgedaan met betrekking tot de verdragen waarbij de DRC partij is.

De belangrijkste verdragen waarbij de DRC partij is, zijn:

- de vier Geneefse Verdragen uit 1949 betreffende krijgsgevangenen, strijdkrachten ter land en ter zee en burgers in oorlogstijd (allen voor de DRC in 1961 in werking getreden);
- het eerste Additionele Protocol behorende bij de Geneefse Verdragen inzake de bescherming van slachtoffers van internationale gewapende conflicten en het tweede Additionele Protocol inzake bescherming van slachtoffers van niet-internationale gewapende conflicten (respectievelijk in 1982 en in 2003 voor de DRC in werking getreden);¹⁴⁴
- het Vluchtelingenverdrag van Genève en het bijbehorende Protocol van New York (respectievelijk voor de DRC in werking getreden in 1965 en 1975);¹⁴⁵
- het Internationale verdrag voor preventie en bestraffing van genocide (in 1962 in werking getreden voor de DRC);
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (CERD, voor de DRC in 1976 in werking getreden);
- het Internationale verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (CCPR), evenals het bijbehorende eerste Facultatief Protocol waarin het individueel klachtrecht bij het Mensenrechtencomité wordt vastgelegd (beide in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Internationale verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (CESCR, in werking getreden voor de DRC in 1977);
- het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW, in 1986 voor de DRC in werking getreden);
- het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing (CAT, in 1996 voor de DRC in werking getreden);
- het Verdrag inzake de rechten van het kind (CRC, in werking getreden voor de DRC in 1990), alsmede de twee Optionele protocollen betreffende kinderen in gewapend conflict en betreffende de uitbanning van verkoop van kinderen,

¹⁴⁴ ICRC, *States party to main treaties*, as of 7 August 2009, http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties (geraadpleegd op 10 augustus 2009).

¹⁴⁵ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Verdragenbank*, <http://www.minbuza.nl/verdragen> (geraadpleegd op 10 augustus 2009).

- kinderprostitutie en kinderpornografie (beiden voor de DRC in 2002 in werking getreden);¹⁴⁶
- het Ottawa Verdrag tegen het gebruik van landmijnen (in werking getreden voor de DRC in 2002);
 - het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (in werking getreden voor de DRC in 2002).¹⁴⁷ In 2006 is de DRC toegetreden tot het Verdrag betreffende de privileges en immuniteiten van het Internationaal Strafhof.¹⁴⁸

Evenals alle leden van de Afrikaanse Unie heeft de DRC het Afrikaans Handvest voor de rechten van de mens en de volkeren geratificeerd (in werking getreden voor de DRC in 1987). Het Protocol bij dit Handvest betreffende de oprichting van een Afrikaans Hof voor de rechten van de mens en volkeren heeft de DRC getekend, maar nog niet geratificeerd. Het Afrikaans Handvest voor de rechten en het welzijn van het kind uit 1990 is door de DRC niet getekend.¹⁴⁹ De DRC heeft het Protocol bij het Afrikaans Handvest voor de rechten van de mens en de volkeren inzake de rechten van de vrouw in Afrika in 2006 geratificeerd.¹⁵⁰ De DRC heeft het Verdrag inzake specifieke aspecten van vluchtelingenproblematiek in Afrika van de Organisatie van Afrikaanse eenheid (thans Afrikaanse Unie) in 1973 geratificeerd.

3.1.2 Nationale wetgeving

De Congolese grondwet kent enkele bepalingen die van belang zijn voor de eerbiediging van de mensenrechten in de DRC. In de preambule bij de grondwet wordt expliciet verwezen naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Afrikaans Handvest voor de rechten van de mens en de volkeren, het Verdrag inzake de rechten van het kind en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen. In artikel 61 van de grondwet wordt

¹⁴⁶ United Nations Treaty Collection, Status of treaties, <http://treaties.un.org/> (geraadpleegd op 10 augustus 2009).

¹⁴⁷ ICRC, *States party to main treaties*, as of 7 August 2009, http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties (geraadpleegd op 10 augustus 2009).

¹⁴⁸ Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 juli 2006, *Loi n° 06/017 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo à l'Accord sur les privilèges et immunités de la Cour Pénale Internationale*.

¹⁴⁹ African Union, *OAU/AU treaties, conventions, protocols, charters*, <http://www.african-union.org/root/au/Documents/Treaties/treaties.htm> (geraadpleegd op 10 augustus 2009).

¹⁵⁰ Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 juli 2006, *Loi n° 06/015 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo au Protocole à la Charte Africaine des Droits de l'Homme et des Peuples, relatif aux Droits de la Femme en Afrique*.

een aantal mensenrechten genoemd dat in geen enkel geval geschonden mag worden, ook niet als er sprake is van de staat van beleg of als de noodtoestand is uitgeroepen. Het gaat onder andere om het recht op leven, het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, het verbod op slavernij en lijfeigenschap, het recht op strafrechtelijke verdediging en op beroep en vrijheid van godsdienst en geweten.¹⁵¹ Ook bepaalt de grondwet dat elk individu is gevrijwaard van de verplichting opdrachten uit te voeren die inbreuk maken op de eerbiediging van de rechten van de mens, de politieke vrijheid en van de goede zeden. De bewijslast voor de illegaliteit van een opdracht ligt bij degene die weigert deze uit te voeren.¹⁵²

Hoewel de DRC het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof heeft geratificeerd, is de nationale wetgeving hieraan nog niet aangepast. Het wetsvoorstel met betrekking tot de implementatie van het Statuut van Rome in de Congolese wetgeving is tijdens de verslagperiode niet behandeld door het parlement.

Sinds 19 december 2005 is er in de DRC een wet van kracht die amnestie regelt voor Congolezen die binnen of buiten de DRC zijn aangeklaagd, vervolgd of veroordeeld voor politieke vergrijpen gepleegd tussen 20 augustus 1996 en 30 juni 2003.¹⁵³ Bovendien kondigde president Kabila op 7 mei 2009 een nieuwe amnestiewet af voor strijders van de gewapende groeperingen die de *Acte d'Engagement* van 23 januari 2008¹⁵⁴ hebben getekend.¹⁵⁵ De wet is van toepassing op feiten die sinds 30 juni 2003 gepleegd zijn in Noord- en Zuid-Kivu. Personen die zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en genocide komen niet in aanmerking voor amnestie.¹⁵⁶

¹⁵¹ Constitution, artikel 61.

¹⁵² Constitution, artikel 28.

¹⁵³ Oorlogsmisdrijven, genocide en misdrijven tegen de menselijkheid zijn van amnestie uitgezonderd. Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 28 december 2005, *Loi n° 05/023 du 19 décembre 2005 portant amnistie pour faits de guerre, infractions politiques et d'opinion*. Overigens zijn de personen die vast zitten voor de moord op president Laurent Kabila ook uitgesloten van amnestie, aangezien het Hooggerechtshof eerder heeft geoordeeld dat het hier een niet-politiek delict betreft.

¹⁵⁴ De *Acte d'Engagement* werd in Goma getekend door 22 gewapende groepen (waaronder de CNDP) in het kader van het vredesproces voor de Kivu-provincies. Zie algemeen ambtsbericht DRC juli 2008.

¹⁵⁵ BBC News, *Amnesty law for DR Congo militias*, 7 mei 2009. Radio Okapi, *Assemblée nationale : le projet de loi sur l'amnistie envoyé au Chef d'Etat pour promulgation*, 7 mei 2009. Radio Okapi, *Kinshasa : loi d'amnistie, quelles en sont les grandes lignes ?*, 11 mei 2009.

¹⁵⁶ MONUC News, *DRC passes amnesty law*, 15 juli 2008. IWPR ICC Africa update, *La controverse enfle autour de l'amnistie*, 22 augustus 2008. UN Security Council, S/2008/728, 21 november 2008, p. 16.

De wetgeving die voorziet in de oprichting van de *Conseil Supérieur de la Magistrature* (de Hoge raad voor de rechterlijke macht) is sinds 5 augustus 2008 van kracht. Toen werd de *Loi n° 08/013 portant organisation et fonctionnement au Conseil supérieur de la magistrature* door President Kabila afgekondigd (zie ook paragraaf 3.3.5).¹⁵⁷

De eerder voorziene wet met betrekking tot de oprichting van de *Conseil supérieur de l'Audiovisuel et de la Communication* (de Hoge raad voor het omroepbestel en de communicatie) werd in de verslagperiode niet door president Kabila afgekondigd (zie ook paragraaf 3.3.1).

3.2 Toezicht op naleving van mensenrechten

Nationaal

Het *Observatoire National des Droits de l'Homme* (ONDH) dat in lijn met de overgangswet in de transitieperiode ter ondersteuning van de democratie werd ingesteld, bestaat niet meer. De wet met betrekking tot de oprichting van de *Commission Nationale des Droits de l'Homme* (CNDH) die voor de ONDH in de plaats moet komen, is echter nog niet afgekondigd.

De DRC beschikt over een ministerie voor Mensenrechten. Hoewel verschillende mensenrechtenorganisaties positief over de minister voor Mensenrechten, Upio Kakura Wapol, oordelen, kampt zijn ministerie met een beperkt budget en een geringe capaciteit.¹⁵⁸

Verder telt de DRC een groot aantal NGO's dat zich bezighoudt met verschillende thema's op het gebied van mensenrechten.¹⁵⁹

Internationaal

De internationale gemeenschap volgt de mensenrechtensituatie in de DRC op kritische wijze. Het gezamenlijke OHCHR-MONUC Human Rights Office speelt een belangrijke rol in de monitoring van mensenrechtenschendingen in de DRC.

¹⁵⁷ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 11 augustus 2008, *Loi n° 08/013 du 5 août 2008 portant organisation et fonctionnement au Conseil supérieur de la magistrature*.

¹⁵⁸ UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country* (A/HRC/10/59), 5 maart 2009, p. 7.

¹⁵⁹ Voorbeelden van deze mensenrechten-NGO's zijn de *Association Africaine des Droits de l'Homme* (ASADHO), *Reseau National des ONG des Droits de l'Homme de la RDC* (RENADHOC) en « *Voix des sans Voix* » (VSV).

De *Protection Unit* van het Human Rights Office richt zich specifiek op het beschermen van slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen en van mensenrechtenactivisten.¹⁶⁰ Verder brengen vertegenwoordigers van de Secretaris-Generaal van de VN nu en dan thematische rapportages uit over de mensenrechtensituatie.¹⁶¹ In juni 2009 bracht Margaret Sekaggya, speciaal VN-rapporteur voor mensenrechtenverdedigers een bezoek aan de DRC. Verder bezocht Philip Alston, speciaal VN-rapporteur voor buitengerechtelijke executies, in oktober 2009 de DRC.¹⁶²

Toezicht op de mensenrechten vindt ook plaats door middel van monitoring van de situatie in gevangenissen door internationale organisaties als het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) en de *Rule of Law*-divisie van MONUC. Ook internationale mensenrechtenorganisaties zoals *Amnesty International* en *Human Rights Watch* rapporteren over de mensenrechtensituatie in de DRC.

3.3 Naleving en schendingen

In de gehele DRC was gedurende de verslagperiode sprake van wijdverbreide en stelselmatige mensenrechtenschendingen. Het Congolese leger (FARDC), de Congolese Nationale Politie (PNC), de diverse veiligheidsdiensten (in het bijzonder de nationale inlichtingendienst *Agence Nationale de Renseignements*, ANR) en de Republikeinse Garde maakten zich schuldig aan ernstige mensenrechtenschendingen, waaronder buitengerechtelijke executies, verdwijningen, willekeurige arrestaties, mishandeling en marteling van burgers.¹⁶³ Daarnaast maakten gewapende groeperingen, waaronder CNDP, FDLR, LRA en Mai-Mai-groepen, zich schuldig aan ernstige schendingen van de mensenrechten.¹⁶⁴ Volgens lokale NGO's kan worden gesteld dat de algemene mensenrechtensituatie niet is verbeterd ten opzichte van de voorgaande verslagperiode. De neerwaartse trend op het gebied van de politieke vrijheden en de persvrijheid zette zich in de verslagperiode voort.

In de verslagperiode vonden gewapende conflicten plaats in de Kivu's en in de provincie Orientale (in de districten Ituri, Haut-Uélé en Bas-Uélé). In deze

¹⁶⁰ Tussen juni 2007 en augustus 2009 stond de *Protection Unit* 548 personen bij.

¹⁶¹ Zie UN Human Rights Council, *Report submitted by the Representative of the Secretary-General on the human rights of internally displaced persons*, Walter Kälin (A/HRC/8/6/Add. 3), 16 mei 2008.

¹⁶² UN Press release, *The Special Rapporteur on the situation of human rights defenders concludes her visit to the Democratic Republic of the Congo*, 3 juni 2009. UN Press release, *Massacres continue in Congo at hands of armed groups and Congolese army*, warns UN expert, 15 oktober 2009.

¹⁶³ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – Democratic Republic of the Congo*, 25 februari 2009.

¹⁶⁴ United Nations Security Council, S/2009/335 d.d. 30 juni 2009, pp. 6-7.

gebieden was sprake van een verdere verslechtering van de mensenrechtensituatie.¹⁶⁵ Vrijwel alle strijdende partijen die bij deze conflicten betrokken waren, maakten zich schuldig aan grootschalige en ernstige schendingen van de mensenrechten (zie voor meer informatie paragraaf 2.3).

Eén van de belangrijkste aspecten van de mensenrechtenproblematiek in de DRC is de vrijwel volledige straffeloosheid (zie ook paragraaf 3.3.5). De politieke wil om tot vervolging van mensenrechtenschendingen over te gaan, ontbreekt nagenoeg. Het justitieel apparaat is corrupt en onvoldoende toegerust om daadwerkelijk vervolging in te stellen. Bovendien is de rechterlijke macht in de praktijk sterk afhankelijk van de politieke macht, waardoor mensenrechtenschendingen zelden bestraft worden.¹⁶⁶

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

De grondwet voorziet in vrijheid van meningsuiting, persvrijheid en het recht op informatie.¹⁶⁷ In de praktijk worden deze rechten echter door de autoriteiten beperkt.¹⁶⁸ De autoriteiten lieten zich in de verslagperiode geregeld negatief uit over mensenrechtenactivisten.¹⁶⁹ Zo noemde de minister van Communicatie en Media Lambert Mende op 28 juli 2009 verschillende internationale mensenrechtenorganisaties (waaronder *Human Rights Watch*) “humanitaire terroristen” die het land destabiliseren en het leger demoraliseren.¹⁷⁰

In de verslagperiode was sprake van een afname van de vrijheid van meningsuiting.¹⁷¹ Na het begin van de militaire operaties met Rwanda in februari 2009 en de daaropvolgende parlementaire crisis (zie algemeen ambtsbericht juni 2009) was sprake van een toename van de repressie door de autoriteiten. Mensenrechtenactivisten en journalisten die zich kritisch uitlieten ten aanzien van de autoriteiten of aandacht vroegen voor bepaalde misstanden zoals mensenrechtenschendingen door het leger, corruptie en de illegale ontginning van grondstoffen, werden geregeld bedreigd, gearresteerd en/of gedetineerd door politie

¹⁶⁵ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 9.

¹⁶⁶ International Federation for Human Rights, *Democratic Republic of Congo (DRC): “Breaking the cycle of impunity”*, 18 april 2008, p. 10. UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Leandro Despouy (A/HRC/8/4/Add. 2)*, 11 april 2008.

¹⁶⁷ Constitution, artikel 24.

¹⁶⁸ Freedom House, *Freedom in the World - Democratic Republic of the Congo* (2009).

¹⁶⁹ UN Press Release, *The Special Rapporteur on the situation of human rights defenders concludes her visit to the Democratic Republic of the Congo*, 3 juni 2009.

¹⁷⁰ Human Rights Watch, *RD Congo : Lettre au premier ministre au sujet des attaques publiques contre les organisations de défense des droits humains*, 31 juli 2009.

¹⁷¹ Radio Okapi, *Les activistes des droits de l’homme craignent pour leur sécurité*, 24 september 2009.

of veiligheidsdiensten (in het bijzonder de *Agence Nationale de Reseignements*, ANR).¹⁷² Ook zijn er berichten van marteling en moord.¹⁷³ Hoewel in het gehele land mensenrechtenactivisten en journalisten te lijden hadden onder repressieve acties van de autoriteiten, was de repressie het meest zichtbaar in Kinshasa, in de conflictgebieden in Oost-Congo en in het mineraalrijke Katanga.¹⁷⁴

Hieronder staan enkele voorbeelden van dergelijke repressieve acties beschreven.

Op 24 juli 2009 werd in Lubumbashi Golden Misabiko, de voorzitter van een Katangese mensenrechten-NGO (ASADHO-Katanga) door de ANR gearresteerd, nadat hij een rapport had gepubliceerd over de illegale exploitatie van een uraniummijn in Katanga.¹⁷⁵ Misabiko werd er onder meer van beschuldigd de staatsveiligheid te hebben geschaad. Op 23 september 2009 werd hij veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf waarvan acht maanden voorwaardelijk.¹⁷⁶ De zaak werd hevig bekritiseerd door mensenrechtenorganisaties en de internationale gemeenschap.

Op 31 augustus 2009 werd Robert Ilunga, de voorzitter van de mensenrechten-NGO *Les amis de Nelson Mandela* door de ANR gearresteerd. In een rapport had de NGO de slechte arbeidsomstandigheden bij een bedrijf in Bas-Congo aan de kaak gesteld. Nadat hij twee weken had doorgebracht in verschillende *cachots* van de ANR, werd hij op 14 september 2009 naar de centrale gevangenis in Kinshasa overgebracht.¹⁷⁷ Op 1 oktober 2009 werd hij voorwaardelijk in vrijheid gesteld.¹⁷⁸

Verder werd op 7 september 2009 Norbert Luyeye, voorzitter van de *Union des Républicains*, na een detentie van ruim een half jaar vrijgelaten.¹⁷⁹ Hij was op 4 maart 2009 in Kinshasa door de ANR gearresteerd tijdens een vreedzame

¹⁷² U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009. UN General Assembly, A/HRC/10/59, 5 maart 2009, pp. 7-8. FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 17.

¹⁷³ UN Press release, *The Special Rapporteur on the situation of human rights defenders concludes her visit to the Democratic Republic of the Congo*, 3 juni 2009.

¹⁷⁴ Global Witness, *Global Witness consternée par la repression contre les activists au Katanga*, 25 september 2009.

¹⁷⁵ Radio Okapi, *Droits de l'Homme : arrestation de Golden Misabiko, 200 ONG écrivent à Joseph Kabila*, 4 augustus 2009. Amnesty International, *Urgent Action: leading DRC human rights defender arrested*, 30 juli 2009.

¹⁷⁶ Global Witness, *Global Witness consternée par la repression contre les activists au Katanga*, 25 september 2009.

¹⁷⁷ Radio Okapi, *Le président de «Les Amis de Nelson Mandela» transféré en prison*, 14 september 2009.

¹⁷⁸ AFP, *Le président d'une ONG libéré après un mois de détention*, 4 oktober 2009.

¹⁷⁹ Radio Okapi, *Kinshasa: Norbert Luyeye enfin libéré*, 7 september 2009.

demonstratie tegen de militaire operaties in het oosten en was beschuldigd van het in gevaar brengen van de staatsveiligheid.¹⁸⁰

Op 22 augustus 2009 werd in Bukavu (Zuid-Kivu) de journalist Bruno Koko Chirambiza vermoord. Hij was als radiopresentator werkzaam bij het lokale radiostation Radio Star.¹⁸¹ Hoewel het onduidelijk is of zijn dood te maken heeft met zijn werkzaamheden als journalist, zorgde de zaak voor onrust omdat het in twee jaar tijd de derde moord op een journalist in Bukavu was.¹⁸² Bovendien hebben de autoriteiten in het verleden bij dergelijke misdrijven niet of nauwelijks onderzoek gedaan, waardoor de toedracht vrijwel altijd onduidelijk bleef. Zo zijn er nog altijd geen vorderingen gemaakt in het onderzoek naar de moord op Didace Namujimbo die op 21 november 2008 in Bukavu doodgeschoten werd (zie algemeen ambtsbericht juni 2009). De atmosfeer van bedreiging en straffeloosheid zorgt ervoor dat journalisten zich bedreigd voelen en zich gedwongen zien zelfcensuur toe te passen.¹⁸³

Bovengenoemde gevallen zijn voorbeelden, geen uitputtende opsomming, van incidenten die zich in de verslagperiode voordeden. Wanneer mensenrechtenactivisten die slachtoffer zijn geworden van repressieve acties een klacht indienen, vindt er slechts zelden grondig onderzoek plaats.¹⁸⁴

Nadat in de vorige verslagperiode zes radiofrequenties van Radio France Internationale (RFI) werden gesloten, werd de radiozender eind juli 2009 in het gehele land uit de ether gehaald omdat RFI met haar kritische berichtgeving de troepen in Oost-Congo zou demoraliseren.¹⁸⁵ Deze actie werd door mensenrechtenorganisaties en leden van de internationale gemeenschap gezien als een aanval op de vrijheid van meningsuiting.¹⁸⁶

De *Haute Autorité des Médias* (HAM), het instituut dat voor de transitieperiode werd ingesteld om op te treden tegen media die zich schuldig maken aan

¹⁸⁰ Radio Okapi, *Kinshasa : poursuivi pour atteinte à la sûreté de l'Etat, l'opposant Norbert Luyeye attend son verdict le 26 juin prochain*, 20 juni 2009.

¹⁸¹ Radio Okapi, *Bukavu : encore un journaliste assassiné*, 23 augustus 2009.

¹⁸² Radio Okapi, *Assassinat de Bruno Koko: la MONUC prête à soutenir les enquêtes*, 27 augustus 2009.

¹⁸³ UN Press Release, *The Special Rapporteur on the situation of human rights defenders concludes her visit to the Democratic Republic of the Congo*, 3 juni 2009.

¹⁸⁴ UN Press Release, *The Special Rapporteur on the situation of human rights defenders concludes her visit to the Democratic Republic of the Congo*, 3 juni 2009.

¹⁸⁵ AFP, *DR Congo cuts Radio France signal*, 27 juli 2009. Radio Okapi, *Affaire RFI: Lambert Mende accuse ce média de démoraliser les FARDC en campagne dans l'Est du pays*, 29 augustus 2009.

¹⁸⁶ Radio Okapi, *RDC: la France demande le rétablissement du signal de RFI*, 5 augustus 2009.

bijvoorbeeld het aanzetten tot haat of geweld,¹⁸⁷ werd ook in deze verslagperiode niet vervangen door de *Conseil supérieur de l'audiovisuel et de la communication* (CSAC).

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van vereniging en vergadering. Ook de wetgeving die de organisatie en het functioneren van politieke partijen regelt voorziet in deze vrijheden. De *Loi portant organisation et fonctionnement des partis politiques* verbiedt partijen, op straffe van ontbinding, iedere militaire, paramilitaire of daarmee gelijkgestelde activiteit. Zij garandeert de partijen vrije en gelijke toegang tot de publieke media. Politieke partijen dienen zich binnen zes maanden na oprichting bij het ministerie van Binnenlandse Zaken te laten registreren.¹⁸⁸ De DRC kent vele politieke partijen, die vaak kritisch zijn ten opzichte van het huidige regime.

De grondwet garandeert het recht op vreedzame en onbewapende vergadering, zolang deze niet in strijd is met de wet, de openbare orde en de goede zeden. Ook de vrijheid van demonstratie wordt in de grondwet gegarandeerd.¹⁸⁹ Demonstraties dienen vooraf schriftelijk bij de autoriteiten te worden aangekondigd. In de praktijk worden demonstraties geregeld door de lokale autoriteiten en de veiligheidsdiensten verboden.¹⁹⁰

De afname van de politieke vrijheden, waar in het vorige algemeen ambtsbericht sprake van was, zette zich in de verslagperiode voort. Politieke activisten van de oppositie ondervonden bij de uitvoering van hun activiteiten hinder van de autoriteiten.¹⁹¹ De onderdrukking van politieke tegengeluiden was het zichtbaarst in Kinshasa en in de delen van de DRC waar de oppositie het sterkst is, zoals in de provincies Equateur (de thuisbasis van Jean-Pierre Bemba) en in Bas-Congo (waar de Bundu dia Kongo nog altijd veel aanhangers heeft).

Er was in de verslagperiode sprake van intimidatie, arrestaties en detentie van personen die in verband werden gebracht met Jean-Pierre Bemba en zijn *Mouvement de Libération du Congo* (MLC).¹⁹² Personen afkomstig uit de provincie

¹⁸⁷ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2009, Democratic Republic of the Congo*, 26 oktober 2009.

¹⁸⁸ *Loi n° 04/002 du 15 mars 2004 portant organisation et fonctionnement des partis politiques*, artikel 6, 19 en 34.

¹⁸⁹ Constitution, artikel 25 en 26. De vrijheid van vergadering is vastgelegd in artikel 37.

¹⁹⁰ Freedom House, *Freedom in the World - Democratic Republic of the Congo* (2009). FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 9.

¹⁹¹ FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 18.

¹⁹² FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 9.

Équateur (waar Bemba vandaan komt en waar hij grote populariteit geniet), ook degenen die geen banden hadden met de partij, werden buiten Équateur met wantrouwen door de autoriteiten bezien. Ook zij werden het slachtoffer van intimidatie en arrestaties. Hoewel het doorgaans niet om grootschalige arrestaties en langdurige detenties ging, hadden de repressieve acties, die vooral door de ANR uitgevoerd werden, wel degelijk een intimiderend effect.

De *Union pour la Démocratie et le Progrès Social* (UDPS) staat sinds haar boycot van de presidentsverkiezingen in 2006 buitenspel en speelde in de verslagperiode geen rol van betekenis in de Congolese politiek.¹⁹³ Toch zouden volgens verschillende bronnen ook aanhangers van de *Union pour la Démocratie et le Progrès Social* (UDPS) belemmeringen ondervinden bij het uitvoeren van hun activiteiten.¹⁹⁴ Zo zou de UDPS-factie *Les Compagnons d'Etienne Tshisekedi* herhaaldelijk geprobeerd hebben partijdemonstraties te houden, maar werden de demonstranten telkens door de autoriteiten uiteen gedreven.

3.3.3 Vrijheid van godsdienst

De Congolese grondwet voorziet in de vrijheid van godsdienst.¹⁹⁵ De DRC kent geen staatsgodsdienst. In de praktijk respecteert de overheid het recht op vrijheid van godsdienst, zolang de openbare orde niet in gevaar wordt gebracht.¹⁹⁶ Er waren in de verslagperiode geen berichten van onderdrukking van religieuze uitingen.

Rond *Bundu dia Kongo* (BdK), de politiek-religieuze verzetsbeweging in Bas-Congo waarvan een rebellie begin 2008 op gewelddadige wijze werd neergeslagen door de Congolese autoriteiten, was het in de verslagperiode rustig.¹⁹⁷ Sinds de vergunning van BdK als *Association sans but lucratif* (vereniging zonder winst oogmerk) op 21 maart 2008 werd ingetrokken,¹⁹⁸ is de organisatie nog altijd verboden. Er waren in de verslagperiode geen nieuwe ontwikkelingen rond de oprichting van de politieke partij *Bundu dia Mayala* (zie algemeen ambtsbericht DRC juni 2009).

¹⁹³ Wel riep de UDPS begin juni 2009 haar aanhangers op zich te registreren voor de komende verkiezingen en kondigde Tshisekedi eind september 2009 aan dat hij zich kandidaat zal stellen voor de presidentsverkiezingen van 2011. Radio Okapi, *Elections : révision du fichier électoral, l'UDPS confirme sa participation*, 3 juni 2009. Radio Okapi, *Etienne Tshisekedi : «Je confirme bien que l'UDPS sera aux élections de 2011»*, 28 september 2009.

¹⁹⁴ FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 11.

¹⁹⁵ Constitution, artikel 22.

¹⁹⁶ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2009, Democratic Republic of the Congo*, 26 oktober 2009.

¹⁹⁷ Voor meer informatie over de Bundu dia Kongo wordt verwezen naar de paragrafen 2.3 en 3.3.3 van het algemeen ambtsbericht DRC juli 2008.

¹⁹⁸ AFP, *Le gouvernement interdit une secte politico-religieuse*, 22 maart 2008.

Hoewel in de verslagperiode geen repressieve acties plaatsvonden tegen de aanhangers van de *Bundu dia Kongo* (BdK), was bij de autoriteiten sprake van wantrouwen ten aanzien van voormalige BdK-aanhangers. Volgens de voormalige leider van de beweging krijgen aanhangers in Bas-Congo nog altijd te maken met onderdrukking door de autoriteiten.¹⁹⁹

Het toezicht op de activiteiten van de zogenoemde *églises de réveil* (ontwakingskerken) schiet nog steeds tekort.²⁰⁰ Hoewel religieuze organisaties zich in de DRC dienen te laten registreren bij de regering, laten de autoriteiten niet-geregistreerde groeperingen ongehinderd hun gang gaan.²⁰¹ Het is daarom gemakkelijk om een *église de réveil* te stichten. Niet alleen in Kinshasa, maar ook in andere steden en zelfs op het platteland neemt het aantal *églises de réveil* nog altijd toe.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Artikel 30 van de Congolese grondwet bepaalt dat eenieder die zich op het Congolese grondgebied bevindt het recht heeft zich hierbinnen vrijelijk te bewegen. Ook heeft iedere ingezetene het recht het nationale grondgebied te verlaten en er naar terug te keren. De wet kan aan deze bepalingen wel voorwaarden verbinden. Het is niet bekend welke voorwaarden dit zijn.²⁰²

Nationaal

De infrastructuur in de Democratische Republiek Congo is zeer slecht ontwikkeld. Er bestaat een drukke asfaltweg van redelijke kwaliteit tussen de hoofdstad Kinshasa en de havenplaats Matadi. Verder is er een goede asfaltweg die Likasa (in de provincie Katanga) verbindt met de Zambiaanse grens. De overige wegen zijn doorgaans onverhard of overwoekerd en van slechte of zeer slechte kwaliteit. Er is dan ook geen sprake van een geïntegreerd nationaal wegennet. Sinds enige tijd is weer vervoer mogelijk over de rivier de Congo tussen Kinshasa en Kisangani, ook voor personen. De frequentie van de afvaarten is echter beperkt. Voor het overige zijn reizigers aangewezen op binnenlandse vluchten. Diverse Congolese luchtvaartmaatschappijen onderhouden verbindingen tussen onder meer Kinshasa, Gbadolite, Gemena, Goma, Isiro, Kalemie, Kananga, Kisangani, Lubumbashi,

¹⁹⁹ Radio Okapi, *Kinshasa : Ne Muanda Semi se souvient des morts de l'ex-BDK, une année après, et accuse*, 1 maart 2009.

²⁰⁰ Ontwakingskerken zijn moreel zeer uitgesproken kerken die vaak ook een winstoogmerk lijken na te streven. Veel van deze kerken houden diensten waarbij kinderen die beschuldigd zijn van hekserij – vaak gruwelijke – exorcisme-rituelen ondergaan. Zie voor meer informatie over *églises de réveil* paragraaf 3.4.4 (Hekserij en duivelsuitdrijvingen). Zie ook het algemeen ambtsbericht DRC juni 2009.

²⁰¹ U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2009, Democratic Republic of the Congo*, 26 oktober 2009.

²⁰² Constitution, artikel 30.

Mbandaka en Mbuji-Mayi. De prijs van een plaatsbewijs is zowel in absolute als in relatieve zin hoog. De meeste maatschappijen vliegen met oude, slecht onderhouden toestellen en er vinden geregeld vliegtuigongelukken plaats. Aangezien geen enkele maatschappij voldoet aan de internationale veiligheidseisen van de ICAO en IATA, staan alle Congolese luchtvaartmaatschappijen op de zogenaamde zwarte lijst van de Europese Commissie.²⁰³

In de Kivu-provincies lopen reizigers het risico slachtoffer te worden van de nog altijd voortdurende gewapende strijd. Er zijn veel illegale wegversperringen, bemand door militieleden of soldaten van de FARDC. Gezien de grootte van het grondgebied en de dagelijks wisselende locaties van gevechtshandelingen is het niet mogelijk om in het algemeen een inschatting te maken van de veiligheid voor reizigers. Bovendien lopen reizigers door het hele land het risico te worden afgeperst.²⁰⁴

Internationaal

Vanuit Kinshasa verzorgen drie Europese luchtvaartmaatschappijen regelmatige vliegverbindingen met Europa, namelijk KLM/Kenya Airways vijf keer per week via Nairobi, Air France drie keer per week rechtstreeks naar Parijs en Brussels Airlines vijf keer per week rechtstreeks naar Brussel. Ook een aantal Afrikaanse maatschappijen (Ethiopian Airlines, Royal Air Maroc en TAAG Angola Airlines) onderhoudt verbindingen met Europa. South African Airlines onderhoudt ook verbindingen met Zuid-Afrika vanuit Kinshasa en Lubumbashi.

Migratie-autoriteiten

De DGM (*Direction Générale de Migration*) is de Congolese autoriteit die belast is met grensbewaking en immigratie. De dienst valt onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De DGM is belast met de grensbewaking en controle van het inkomende en uitgaande personenverkeer, het in kaart brengen van in de DRC verblijvende buitenlanders en de afgifte van verblijfsvergunningen aan buitenlanders.²⁰⁵ De dienst is aanwezig bij grensovergangen, zoals op de internationale luchthaven N'Djili te Kinshasa, de zeehaven te Matadi en bij de aanlegplaats van de pont uit Brazzaville in Kinshasa. Er zijn ook DGM-kantoren gevestigd aan de overige grenzen en in het binnenland.

²⁰³ Europese Commissie, *Lijst van luchtvaartmaatschappijen met een exploitatieverbod in de EU*, http://ec.europa.eu/transport/air-ban/list_nl.htm (geraadpleegd op 16 januari 2009).

²⁰⁴ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Kabambare : tracasseries, la société civile accuse les FARDC et la DGM*, 4 september 2008 en Radio Okapi, *Goma : les motards se plaignent des tracasseries à l'entrée de l'aéroport*, 17 december 2008.

²⁰⁵ Direction Générale de la Migration, <http://www.dgm.cd/presentationdgm.php> (geraadpleegd op 23 september 2009).

De DGM werkt in sommige gevallen samen met veiligheids- en inlichtingendiensten zoals de ANR. De agenten van zowel de ANR als de DGM zijn volgens de Congolese wet opsporingsambtenaren (*Officiers de la Police Judiciaire*, OPJ's) hetgeen betekent dat zij arrestaties mogen verrichten en mensen voor beperkte tijd vast mogen zetten. De DGM is verplicht om gezochte personen, die aan de grens worden gesignaleerd, over te dragen aan het parket, waarna vervolging kan worden ingesteld. Indien een terugkerende Congolees in de DRC wordt gezocht, bijvoorbeeld voor een commuun delict, is het dus mogelijk dat hij of zij wordt gearresteerd op het vliegveld.²⁰⁶ Verschillende bronnen stellen dat de DGM personen die door de ANR gezocht worden, altijd overdraagt aan de ANR.

Er zijn in de verslagperiode geen gevallen bekend geworden van uitgeprocedeerde asielzoekers die bij terugkeer vanwege hun asielaanvraag problemen hebben ondervonden met de DGM of met andere autoriteiten. Wel zijn er gevallen bekend van uitgezette en gedwongen terugkerende asielzoekers die bij aankomst in de DRC enkele uren door de DGM zijn vastgehouden voor verhoor. Het is bovendien mogelijk dat teruggekeerde afgewezen asielzoekers uit Europa, overigens net als andere reizigers, op de luchthaven te maken krijgen met corruptie. DGM-beambten, die slecht betaald worden, proberen geregeld mensen geld afhandig te maken en gaan er van uit dat iedereen die uit Europa komt, inclusief terugkerende ex-asielzoekers, over geld beschikt. Indien een DGM-beambte vermoedt dat het om een terugkerende ex-asielzoeker gaat, komt het voor dat de beambte doet voorkomen dat de terugkeerder hiermee problemen kan krijgen en vervolgens een hogere 'bijdrage' vraagt.²⁰⁷

Paspoorten

In de DRC bestaan verschillende paspoorten. Sinds 1 april 2009 is er, naast het oude niet-biometrische paspoort, een nieuw paspoort in omloop. Van dit biometrische paspoort bestaan vier varianten: een regulier paspoort, een dienstpaspoot, een diplomatiek paspoort en een paspoort voor pelgrims.²⁰⁸ De paspoorten hebben een geldigheidsduur van vijf jaar en zijn niet verlengbaar.²⁰⁹ Zowel aanvraag als afgifte van het paspoort vindt plaats bij het ministerie van Buitenlandse Zaken in Kinshasa.²¹⁰

²⁰⁶ Country of Return Information Project, *Fiche Pays République Démocratique du Congo (RDC)*, november 2008, 1.4.2 t/m 1.4.4.

²⁰⁷ Country of Return Information Project, *Fiche Pays République Démocratique du Congo (RDC)*, november 2008, 1.3.1 en 1.4.2.

²⁰⁸ Het paspoort voor pelgrims wordt door veel landen niet geaccepteerd. Radio Okapi, *RDC : les passeports biométriques disponibles à partir du 1er avril 2009*, 18 maart 2009. Radio Okapi, *Kinshasa : passeport biométrique, l'acquisition reste difficile*, 16 april 2009.

²⁰⁹ Radio Okapi, *Kinshasa : les passeports biométriques sont enfin là !*, 1 april 2009.

²¹⁰ Wel zou het, voor Congolezen die buiten de DRC woonachtig zijn, mogelijk zijn het paspoort aan te vragen bij een diplomatieke vertegenwoordiging in het buitenland.

Slechts weinig Congolezen beschikken over een paspoort en het is voor hen niet eenvoudig een paspoort te verkrijgen.²¹¹ Dit heeft vooral te maken met de gecompliceerde aanvraagprocedure. Aanvragers dienden naast een aanvraagformulier en pasfoto's een nationaliteitsverklaring en een uittreksel uit het strafregister van het ministerie van Justitie te overleggen. Deze documenten zijn in de DRC moeilijk te verkrijgen. Sinds 9 september 2009 is de procedure voor het verkrijgen van het Congolese paspoort echter vereenvoudigd. Voortaan is het niet meer nodig een nationaliteitsverklaring te overleggen, mits de aanvrager zijn *carte d'électeur* (kiezerspas) kan tonen.²¹² Ook het uittreksel uit het strafregister van het ministerie van Justitie wordt niet meer gevraagd.²¹³ Hoewel houders van het oude paspoort worden aangemoedigd een nieuw paspoort aan te vragen, blijft het oude paspoort voorlopig geldig, mits het niet vaker dan tweemaal verlengd is.

Ondanks de vereenvoudiging van de aanvraagprocedure blijft het verkrijgen van een paspoort lastig. Zo zijn er al geruime tijd problemen met de productie van paspoorten. Bovendien kunnen veel Congolezen zich de hoge aanschafkosten van het paspoort (170 USD) niet permitteren.

Minderjarigen die het land willen verlaten hebben een uitreisvergunning van DGM nodig.²¹⁴ Congolese minderjarigen die onder begeleiding van een ouder of voogd het land verlaten, hebben voor het verkrijgen van een uitreisvergunning een paspoort en een geboorteakte nodig. Wanneer een Congolese minderjarige zelfstandig het land wil verlaten, dient deze zijn/haar geboorteakte²¹⁵ en een door een bevoegde instantie (bijvoorbeeld de gemeente) gelegaliseerde schriftelijke toestemming van zijn/haar ouders of verzorgers te overleggen. Van Congolese minderjarigen die geadopteerd zijn, moeten voor het verkrijgen van een uitreisvergunning de identiteitspapieren van de adoptieouders overlegd worden, alsmede de rechterlijke uitspraak waarin de adoptie bekrachtigd wordt.²¹⁶

Identiteitsbewijzen

Formeel bestaat in de DRC een identificatieplicht. Hoewel het geregeld gebeurt dat burgers door politie, leger of veiligheidsdiensten worden aangehouden en hen wordt gevraagd zich te legitimeren, wordt de identificatieplicht in de praktijk niet

²¹¹ Hoewel het nieuwe paspoort moeilijk te vervalsen is, valt het niet uit te sluiten dat Congolese paspoorten ook op informele wijze verkregen kunnen worden.

²¹² Minderjarigen kunnen volstaan met een geboorteakte en een door de lokale autoriteiten bekrachtigde schriftelijke toestemming van de ouders.

²¹³ La Référence Plus, *Le gouvernement simplifie la procédure d'octroi*, 9 september 2009. Le Phare, *Passeport : finie la magouille !*, 9 september 2009.

²¹⁴ Dit geldt overigens ook voor houders van diplomatieke en dienstpaspooten die op dienstreis gaan.

²¹⁵ Indien de minderjarige niet in het bezit is van een geboorteakte, kan een verklaring van de rechtbank, de zogenaamde *Jugement Supplétif*, worden gebruikt.

²¹⁶ Direction Générale de la Migration, *Communiqué officiel du 23 février 2009*, 26 maart 2009.

consequent gehandhaafd. Veel Congolezen beschikken namelijk niet over een geldig identiteitsbewijs, omdat er in de DRC al sinds de jaren '80 geen identiteitskaarten meer worden afgegeven.

Veel Congolezen gebruiken in het dagelijks leven hun kiezerspas (het bewijs van registratie als kiezer) als identiteitsbewijs. Men kan dit bewijs verkrijgen door zich bij de CEI (*Commission Electorale Indépendante*) als kiezer te laten registreren. Dit kan alleen in de aanloop naar verkiezingen of wanneer de kiesregisters worden herzien. Het is niet bekend welke informatie en documenten personen moeten overleggen om een kiezerspas te bemachtigen. Personen die niet in het bezit zijn van een kiezerspas, gebruiken om zich te identificeren doorgaans een 'verklaring van verlies van het identiteitsbewijs' (*Attestation de perte de pièce d'identité*). Deze verklaring is tegen inlevering van twee pasfoto's en betaling van een klein geldbedrag (ca. 5.000 francs) te verkrijgen bij de gemeente. De meeste minderjarigen hebben helemaal geen identiteitsbewijs.

In het Congolese paspoort of op de kieskaart staat niet vermeld tot welke etniciteit de houder behoort. Op de kieskaart staat wel vermeld uit welk district en uit welke *chefferie* de houder afkomstig is. Hierdoor is gemakkelijk af te leiden wat de etniciteit van een persoon is. Bovendien is de etniciteit van een persoon vaak af te leiden uit zijn of haar naam.

3.3.5 Rechtsgang

Het Congolese burgerlijke recht en het strafrecht zijn gebaseerd op het Belgische recht en het lokale gewoonterecht. De grondwet voorziet in het recht op een snelle procesgang en het recht op juridische bijstand en het veronderstelt dat een verdachte onschuldig is tot zijn schuld bewezen is.²¹⁷ Er zijn in de DRC, vooral buiten de grote steden, te weinig rechtbanken en er is een tekort aan rechters, advocaten en ander juridisch personeel. Hierdoor hebben maar weinig mensen toegang tot de rechtsgang.²¹⁸

In de DRC bestaan rechtbanken voor civiele zaken²¹⁹ en militaire tribunalen. Voor de militaire tribunalen worden, naast militairen, relatief veel burgers berecht. Dit heeft te maken met het feit dat de Congolese wet stelt dat iedere burger die een

²¹⁷ Constitution, artikel 17-19.

²¹⁸ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers*, Leandro Despouy (A/HRC/8/4/Add. 2), 11 april 2008, pp. 9-13.

²¹⁹ Onder de civiele rechtbanken vallen ook de *Tribunaux de Paix* (vredesrechtbanken). Dit zijn rechtbanken ter vervanging van de traditionele rechtspraak, waarin veroordelingen tot maximaal 5 jaar gevangenisstraf kunnen worden uitgesproken. In de praktijk worden in deze tribunalen vooral geschillen met betrekking tot landbezit (*conflits de parcelle*) geregeld.

wapen draagt, ongeacht de misdaad waarvoor hij terecht staat, voor een militair tribunaal moet verschijnen.²²⁰

Om de toegang tot de rechtsgang te verbeteren, zijn in het oosten van het land mobiele rechtbanken (*audiences foraines*) ingesteld, waardoor rechtszaken behandeld kunnen worden op plaatsen waar geen rechtbank is.²²¹ Tussen januari 2007 en september 2009 werden 30 sessies van deze mobiele rechtbanken gehouden. Daaruit kwamen ongeveer 800 veroordelingen voort, waarvan het merendeel wegens seksueel geweld.

Bovendien zijn op verschillende plaatsen in de conflictgebieden in de DRC zogenaamde *Cours militaires opérationnelles* (CMO's) ingericht. Dit zijn *ad hoc* militaire tribunaal, bedoeld voor de berechting van de daders van schendingen die worden begaan tijdens militaire operaties. De CMO's leveren op mensenrechtengebied enkele problemen op. Zo zijn er minder procedurele garanties dan bij normale militaire tribunaal (verdachten hebben bijvoorbeeld niet altijd toegang tot een advocaat) en is beroep tegen de uitspraken van de CMO's niet mogelijk.²²² Dit terwijl er wel geregeld doodvonnissen uitgesproken worden. Desondanks zijn verschillende bronnen van mening dat de CMO's van belang zijn in de strijd tegen de straffeloosheid. Zo werden in de verslagperiode meerdere militairen tot gevangenisstraffen veroordeeld, onder meer vanwege verkrachting.²²³

De rechterlijke macht in de DRC is in de praktijk niet onafhankelijk van de uitvoerende macht. Soms mengen politici zich direct in rechtszaken.²²⁴ Bovendien heeft het staatshoofd verregaande discretionaire bevoegdheden ten aanzien van de benoeming en het ontslag van rechters. Zo werd in juli 2009 een groot aantal rechters per presidentieel decreet ontslagen of gedwongen gepensioneerd (zie ook

²²⁰ All Party Parliamentary Group on the Great Lakes Region of Africa, *Justice, impunity, and sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, november 2008, p. 28. UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country (A/HRC/10/59)*, 5 maart 2009, p. 18.

²²¹ All Party Parliamentary Group on the Great Lakes Region of Africa, *Justice, impunity, and sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, november 2008, p. 33.

²²² UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 14. Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009, p. 18 (noot 21).

²²³ Volgens MONUC werden in 2009 in Noord-Kivu 35 FARDC-militairen, onder wie 2 legercommandanten berecht. In Zuid-Kivu werd de CMO pas medio juli 2009 operationeel. Tot medio september werden daar 12 FARDC-militairen berecht. UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 8.

²²⁴ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DR Congo*, 25 februari 2009.

paragraaf 2.2).²²⁵ Hoewel de maatregel werd gebracht als een stap in de strijd tegen de corruptie, maakten verschillende bronnen zich zorgen over het gebrek aan respect voor de juridische procedures die gevolgd hadden moeten worden. Bovendien zou een aantal ontslagen en pensioneringen politiek gemotiveerd zijn. De maatregel werd door sommigen dan ook gezien als een aantasting van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

Rechters worden geregeld geïntimideerd of bedreigd. Het gebrek aan onafhankelijke rechtspraak is nog sterker aanwezig in het militaire rechtssysteem, dat te lijden heeft onder druk en inmenging van de militaire hiërarchie. Corruptie is in het justitiële apparaat wijdverbreid. Hoewel rechters betaald worden, krijgen andere ambtenaren in de justitiële sector (officiers van Justitie, griffiers etc.) maar zelden een salaris. Hierdoor worden ze in bijna alle rechtszaken gedwongen geld te vragen van de betrokken partijen. Aangezien de Congolese regering bovendien niet voorziet in budget om *pro deo* advocaten te betalen, heeft deze situatie tot gevolg dat rechtspraak te koop is en dat alleen voor diegenen die zich het kunnen veroorloven. In het merendeel van de gevallen worden rechterlijke beslissingen niet ten uitvoer gelegd. Dit is vooral te wijten aan incompetentie en corruptie van de verantwoordelijke functionarissen, maar ook aan de armoede van de begunstigen van de uitspraak. Van hen wordt namelijk verwacht dat zij bijdragen aan de kosten die verbonden zijn aan de tenuitvoerlegging.²²⁶

Het falende justitiële apparaat draagt in hoge mate bij aan de vrijwel algemene straffeloosheid.²²⁷ Er lijkt geen politieke wil te zijn om de rechterlijke macht te versterken en daadwerkelijk over te gaan tot de vervolging van daders van mensenrechtenschendingen.²²⁸

Hoewel de wetgeving met betrekking tot de Hoge raad voor de rechterlijke macht (de *Conseil Supérieur de la Magistrature*, CSM) al in augustus 2008 werd afgekondigd, was de CSM in de verslagperiode nog altijd niet volledig operationeel. Hoewel in juni 2009 weer een bijeenkomst van de raad plaatsvond, werden hier geen belangrijke beslissingen genomen.²²⁹ De CSM, die in de

²²⁵ UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009, p. 6.

²²⁶ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Leandro Despouy* (A/HRC/8/4/Add. 2), 11 april 2008, p. 7-14.

²²⁷ UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country* (A/HRC/10/59), 5 maart 2009, p. 18.

²²⁸ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DR Congo*, 25 februari 2009. UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk* (A/HRC/7/6/Add. 4), 28 februari 2008, pp. 16-17.

²²⁹ Radio Okapi, *Conseil supérieur de la magistrature : Synamag dénonce la constitution des commissions discriminatoires*, 18 juni 2009.

toekomst verantwoordelijk zou moeten worden voor onder meer de benoeming van rechters, kampt met een gebrek aan middelen en capaciteit²³⁰ en is in de praktijk volledig ondergeschikt aan de uitvoerende macht.

3.3.6 Arrestaties en detenties

Hoewel de nieuwe grondwet en overige wetten dit verbieden, was tijdens de verslagperiode geregeld sprake van willekeurige arrestatie en detentie.²³¹ Volgens verschillende bronnen was ten opzichte van de vorige verslagperiode sprake van een toename van het aantal illegale arrestaties en detenties.²³² Vooral journalisten, mensenrechtenactivisten en actieve aanhangers van politieke partijen liepen het risico zonder wettige reden te worden gearresteerd en zonder verdere aanklacht enige tijd te worden vastgehouden (zie ook paragraaf 3.3.1 en 3.3.2). Vaak wordt illegale detentie of het dreigen ermee gebruikt om mensen te intimideren of geld afhandig te maken.

Arrestaties door de politie worden niet in alle gevallen geregistreerd bij het betreffende politiebureau. Indien registratie plaatsvindt, worden in de regel geen foto's gemaakt of vingerafdrukken afgenomen, aangezien de politiebureaus hier niet op zijn toegerust. Wanneer een persoon, meestal om politieke redenen, door de inlichtingendiensten wordt gearresteerd, wordt dit niet geregistreerd.

Arrestanten worden geregeld gefolterd of mishandeld.²³³ MONUC, het Rode Kruis en lokale mensenrechtenorganisaties hebben niet of nauwelijks toegang tot de detentiefaciliteiten van de veiligheidsdiensten. Bovendien ontzeggen de autoriteiten hun geregeld de toegang tot reguliere gevangenissen.²³⁴

3.3.7 Situatie in gevangenissen

Officiële gevangenissen

Ordonnance n° 344 van 17 september 1965 over het penitentiaire regime regelt het gevangeniswezen in de DRC. Deze regeling bepaalt waar *prisons centrales*,

²³⁰ UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009, p. 14.

²³¹ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 7.

²³² Volgens de Congolese mensenrechtenorganisatie *La Voix des Sans Voix* (VSV) werden in de eerste helft van 2009 alleen al in Kinshasa meer dan 80 gevallen van illegale arrestaties en detenties gerapporteerd. Radio Okapi, *Droits de l'homme : plus de 80 cas d'enlèvements et de détention illégale depuis janvier, selon la VSV*, 10 augustus 2009.

²³³ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

²³⁴ Zie bijvoorbeeld MONUC, *Monthly human rights assessment*, april 2008. U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

prisons de district en *prisons de police* zijn.²³⁵ Deze gevangnissen en politiecellen vallen onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Justitie en het ministerie van Defensie en worden meestal als *prisons* aangeduid.

Er zijn in de DRC vrijwel geen militaire gevangnissen, zodat militaire gevangenen en burgers in veel gevallen samen gedetineerd zitten. Op lang niet alle plaatsen waar volgens *Ordonnance n° 344* een *prison* zou moeten zijn, is ook daadwerkelijk een gevangenis aanwezig. Officieel zou de DRC 230 gevangnissen moeten tellen, maar volgens MONUC zijn er minder dan 90 gevangnissen daadwerkelijk in gebruik.²³⁶ Ook de Congolese autoriteiten zouden niet over betrouwbare gegevens beschikken.

Cachots

Daarnaast zijn er diverse niet-officiële gevangnissen, die meestal worden aangeduid als *cachots*.²³⁷ Dit zijn detentiefaciliteiten van leger en veiligheidsdiensten, die zijn ingericht in legerbases of in woningen en kantoren. De illegale detentiefaciliteiten van de ANR, meestal kelders onder ANR-kantoren, staan in de volksmond ook wel bekend als ‘*chien méchant*’.²³⁸ In *Ordonnance n° 344* wordt bepaald dat gevangenen voor een periode van maximaal vijftien dagen mogen worden vastgehouden op andere plekken dan die door de *Ordonnance* als gevangenis zijn aangewezen.²³⁹ In de praktijk komt het geregeld voor dat gevangenen veel langer worden vastgehouden. Magistraten en advocaten hebben meestal geen toegang tot de niet-officiële detentiefaciliteiten.²⁴⁰ Hoeveel personen in dergelijke *cachots* gevangen zitten is niet bekend.

Gevangenen in voorarrest

Hoewel gevangenen volgens de wet maximaal vijf dagen in voorlopige hechtenis mogen blijven, gebeurt het in de praktijk geregeld dat gedetineerden lange tijd vast zitten zonder dat ze worden voorgeleid. In 2008 zat ongeveer 80 procent van de

²³⁵ *Ordonnance n° 344 du 17 septembre 1965 relatif au régime pénitentiaire*, artikel 5. Via <http://www.leganet.cd> (geraadpleegd op 18 maart 2009).

²³⁶ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

²³⁷ Overigens worden politiecellen (die wel onder de officiële detentiefaciliteiten vallen) in sommige gevallen ook aangeduid als *cachots de police*. *Avocats sans Frontières, Etat des lieux de la détention provisoire en République Démocratique du Congo juillet 2006 – avril 2008*, september 2008, p. 11.

²³⁸ Letterlijk: ‘valse hond’.

²³⁹ *Ordonnance n° 344 du 17 septembre 1965 relatif au régime pénitentiaire*, artikel 8. Via <http://www.leganet.cd> (geraadpleegd op 2 oktober 2009).

²⁴⁰ UN Human Rights Council, *Report of the High Commissioner on the situation of human rights and the activities of her Office in the Democratic Republic of the Congo (A/HRC/10/58)* (Advanced unedited version), 1 maart 2009, p. 19.

gedetineerden in de Congolese gevangenen in voorarrest.²⁴¹ Mannen, vrouwen en kinderen worden vaak maanden of zelfs jaren in preventieve detentie gehouden zonder ooit schuldig verklaard te zijn door een rechter. Arrestanten die nog voor de rechter moeten verschijnen, worden niet gescheiden gedetineerd van reeds veroordeelde gevangenen.²⁴²

Omstandigheden in gevangenen

De situatie in gevangenen in de DRC is slecht. De gevangenen zijn overvol, er is een groot gebrek aan hygiëne en de kans op besmettelijke ziektes, zoals tuberculose, is groot.²⁴³ In veel gevangenen worden mannen, vrouwen en minderjarige gedetineerden niet van elkaar gescheiden. Hierdoor is de kans op misbruik van vrouwen en kinderen groot.²⁴⁴

Veel gebouwen van penitentiaire inrichtingen zijn vervallen en beschikken niet over sanitaire en medische voorzieningen. Gevangenen krijgen niet of nauwelijks budget van de overheid om de gedetineerden te voeden. Hierdoor zijn de meeste gevangenen voor voedsel volledig aangewezen op hun familieleden. In conflictgebieden kunnen deze de gedetineerden vanwege de veiligheidssituatie vaak lange tijd niet bezoeken. Als familie wel op bezoek kan komen, moet die soms gevangenenbewaarders omkopen om eten te mogen brengen.²⁴⁵ Het gevolg van deze situatie is dat veel gevangenen sterven aan ondervoeding of gebrek aan medische zorg.²⁴⁶

In de *cachots*, de niet-officiële detentiefaciliteiten van de veiligheids- en inlichtingendiensten, is de situatie vermoedelijk nog slechter dan in de *prisons*. Volgens verschillende bronnen is in de *cachots* geregeld sprake van marteling.²⁴⁷ De *cachots* kunnen in veel gevallen niet worden bezocht door MONUC of het Rode Kruis. In de verslagperiode maakten de autoriteiten het voor organisaties die

²⁴¹ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009. UN Human Rights Council, *Report of the High Commissioner on the situation of human rights and the activities of her Office in the Democratic Republic of the Congo (A/HRC/10/58)* (Advanced unedited version), 1 maart 2009, p. 19.

²⁴² UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Leandro Despouy (A/HRC/8/4/Add. 2)*, 11 april 2008, pp. 13-14.

²⁴³ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009. UN Human Rights Council, *Report of the High Commissioner on the situation of human rights and the activities of her Office in the Democratic Republic of the Congo (A/HRC/10/58)* (Advanced unedited version), p. 19.

²⁴⁴ IRIN, *DRC: Children "languishing in Ituri prisons"*, 14 juli 2008.

²⁴⁵ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

²⁴⁶ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Kinshasa: les prisonniers de l'ex-CPRK meurent faute de soins appropriés*, 31 juli 2009.

²⁴⁷ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

zich bezighouden met het toezicht op detentiefaciliteiten moeilijker om toegang te krijgen tot de gedetineerden.

Vanwege de bijzonder slechte staat van de gevangenen in de DRC zijn ontsnappingen aan de orde van de dag.²⁴⁸ Deze situatie wordt versterkt door het feit dat het overgrote deel van het gevangenispersoneel niet of nauwelijks betaald wordt en daardoor gemakkelijk omkoopbaar is.²⁴⁹ Door deze haast systematische ontsnappingen worden eventuele successen in de strijd tegen de straffeloosheid geregeld teniet gedaan.

3.3.8 Mishandeling en foltering

Foltering is in de DRC zowel volgens de grondwet als volgens het Wetboek van Strafrecht verboden.²⁵⁰ Mishandeling en foltering komen echter op grote schaal voor.²⁵¹

Het leger, de politie en de veiligheidsdiensten, waaronder de ANR en de Republikeinse Garde, maakten zich in de verslagperiode schuldig aan foltering.²⁵² Daarnaast komt mishandeling op grote schaal voor. Politieke tegenstanders en journalisten worden geregeld enkele dagen opgesloten in politiecellen. Ze worden daarbij soms gefolterd om ze te intimideren of te dwingen tot het ondertekenen van een schuldbekenenis.²⁵³ Foltering zou in de *prisons*, de officiële gevangenen, niet frequent voorkomen, hoewel binnen de gevangenen wel geregeld sprake is van geweld tussen de gedetineerden. In de *cachots*, de niet-officiële gevangenen, komt foltering wel veelvuldig voor.

Ook gewone burgers lopen het risico willekeurig door politieagenten opgepakt en vervolgens mishandeld te worden. Op deze manier proberen politieagenten de arrestant of zijn familieleden door middel van afpersing geld afhandig te maken.²⁵⁴

²⁴⁸ Zo ontsnapte op 22 juni 2009 bij een gevangenisopstand een groep gedetineerden uit de gevangenis van Goma. Daarbij vielen bovendien enkele doden en werden 20 vrouwelijke gevangenen verkracht. IRIN, *DRC: Mass rape in Goma prison*, 24 juni 2009. Reuters, *Rioting Congo prisoners rape 20 women*, 23 juni 2009.

²⁴⁹ Zie Radio Okapi, *Prison de Makala: privés de primes, les policiers de garde rançonnent les visiteurs*, 16 oktober 2009.

²⁵⁰ Constitution, artikel 61. Code pénal, artikel 67.

²⁵¹ Radio Okapi, *Droits de l'homme: la torture en RDC s'amplifie, selon l'ASADHO*, 25 juni 2009. FIDH, *République démocratique du Congo : La dérive autoritaire du régime*, juli 2009, p. 22.

²⁵² United Nations Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 7. Radio Okapi, *Masisi : des soldats FARDC accusés de torture et des travaux forcés sur les civils*, 12 september 2009.

²⁵³ Human Rights Watch, *World Report 2009*, januari 2009, pp. 62-63.

²⁵⁴ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

Het Congolese leger, de politie en rebellengroeperingen maakten zich gedurende de verslagperiode verder op grote schaal schuldig aan seksueel geweld, vooral jegens vrouwen en meisjes. Zie paragraaf 3.4.1 voor meer informatie. Volgens verschillende bronnen zou bovendien sprake zijn van een toename van het aantal mannelijke slachtoffers van seksueel geweld. Vanwege het grote taboe dat in de DRC op homoseksuele contacten ligt (zie ook paragraaf 3.4.3), durven mannen er in de meeste gevallen niet voor uit te komen dat ze verkracht zijn. De schaamte is zo groot dat mannelijke slachtoffers zich alleen bij een kliniek melden als ze levensbedreigende gezondheidsproblemen hebben als gevolg van de verkrachting.²⁵⁵

3.3.9 Verdwijningen en ontvoeringen

Tijdens de verslagperiode vonden politiek gemotiveerde verdwijningen plaats, waarvoor het leger en veiligheidsdiensten verantwoordelijk waren. Ook de militias die actief zijn in het oosten van de DRC maakten zich schuldig aan de ontvoering van burgers, met het oog op dwangarbeid, rekrutering of verkrachting.²⁵⁶

3.3.10 Buitengerechtelijke executies en moorden

In de verslagperiode maakte het Congolese regeringsleger zich, vooral in het oosten, schuldig aan buitengerechtelijke executies en moord. De vele gewapende groeperingen in de DRC maakten zich eveneens op grote schaal schuldig aan moord. In vrijwel geen van de gevallen werden de daders vervolgd.²⁵⁷

Sinds het begin van de militaire operaties in het noorden en oosten van de DRC was sprake van een sterke stijging van het aantal moorden op burgers.²⁵⁸ In de periode tussen medio december 2008 (het begin van de militaire operatie *Lightning Thunder* tegen de LRA) en augustus 2009 werden volgens de internationale mensenrechtenorganisatie *Human Rights Watch* 1.200 burgers vermoord.²⁵⁹ Hoewel in het oosten van de DRC de gewapende groepen (in het bijzonder de FDLR) verantwoordelijk waren voor de grootste aantallen moorden, maakte het Congolese leger zich ook veelvuldig schuldig aan moord op burgers.

²⁵⁵ The New York Times, *New symbol of unhealed Congo: male rape victims*, 5 augustus 2009. Der Spiegel, *Kongo: Doppelte Demütigung*, augustus 2009.

²⁵⁶ UN Secretary-General, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 7. U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

²⁵⁷ United Nations Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 7. UN Human Rights Council, *Les massacres perpétrés par les groupes armés et l'armée congolaise se poursuivent au Congo* », selon l'expert des Nations Unies, 15 oktober 2009.

²⁵⁸ Human Rights Watch, *DR Congo: Massive increase in attacks on civilians*, 2 juli 2009.

²⁵⁹ Human Rights Watch, *Q & A – DR Congo: Dossier for Hillary Clinton's visit*, 10 augustus 2009.

Volgens *Human Rights Watch* doodden zij tussen het begin van de militaire operatie *Umoja Wetu* (januari 2009) en november 2009 ten minste 505 burgers.²⁶⁰

Buiten de moorden die gepleegd worden in het kader van militaire operaties, maakten slecht betaalde FARDC-soldaten zich bovendien geregeld schuldig aan moord wanneer zij voedsel probeerden te stelen van de lokale bevolking of wanneer zij burgers dwongen geplunderde goederen te dragen.²⁶¹

3.3.11 Doodstraf

Hoewel de doodstraf in de Congolese grondwet niet genoemd wordt, staat hij nog wel in het Wetboek van Strafrecht. Op de uitvoering van de doodstraf staat al lange tijd een moratorium. Zolang het Wetboek van Strafrecht niet is aangepast, kan de doodstraf nog wel worden opgelegd en dit gebeurt ook.²⁶² Tenuitvoerlegging van doodvonnissen heeft voor zover bekend echter sinds 2002 niet plaatsgevonden. Het wetsvoorstel met betrekking tot de afschaffing van de doodstraf, waarvan in de vorige verslagperiode sprake was, is in de verslagperiode niet door het parlement behandeld.

3.4 Positie van specifieke groepen

3.4.1 Vrouwen en meisjes

Vrouwen nemen in de DRC een ondergeschikte positie in. Discriminatie van vrouwen is wijdverbreid en ze hebben meestal geen toegang tot besluitvorming, adequate gezondheidszorg, onderwijs, schoon water, sanitaire voorzieningen en rechtsmiddelen. Vrouwen worden, zowel in de oorlogsgebieden als daarbuiten, op grote schaal slachtoffer van seksueel geweld. De algemene positie van de vrouw bleef in de verslagperiode onverminderd slecht. In de conflictgebieden was in de verslagperiode sprake van een toename van het seksueel geweld.²⁶³

In de inleiding van de Congolese grondwet wordt expliciet verwezen naar het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen.

²⁶⁰ Human Rights Watch, *Eastern DR Congo: Surge in Army Atrocities*, 2 november 2009.

²⁶¹ UN Human Rights Council, *Press statement by Professor Philip Alston, UN Special Rapporteur on extrajudicial executions*, 15 oktober 2009.

²⁶² Ook de *Cours militaires opérationnelles* (CMO), de tijdelijke militaire tribunalen in de conflictgebieden (zie paragraaf 3.3.5) hebben verschillende doodvonnissen opgelegd. Radio Okapi, *Rutshuru : justice militaire, des condamnations à mort et à perpétuité*, 24 juli 2009.

²⁶³ UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 10. Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 22. UN Security Council, S/2009/465, 16 september 2009.

Bovendien verbindt de staat zich in de grondwet aan een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen in staatsinstellingen.²⁶⁴ Desondanks hebben slechts 42 vrouwen zitting in de Nationale Vergadering (8,4%) en zijn er maar vijf vrouwelijke senatoren (4,6%).²⁶⁵ Slechts vier van de 53 bewindspersonen in het kabinet van premier Muzito zijn vrouwen. In de grondwet bindt de overheid zich tevens aan het bestrijden van alle vormen van geweld tegen vrouwen, zowel in de publieke als in de privé-sfeer.²⁶⁶ In de praktijk heeft de minister van Gender, Vrouw en Kind, Marie Ange Lukiana, nauwelijks budget en kan de regering vrijwel niets doen om de positie van de vrouw te verbeteren. In de DRC zijn diverse NGO's actief op het gebied van vrouwenrechten en de verbetering van de positie van de vrouw.

Wetgeving ten aanzien van seksueel geweld

De grondwet bepaalt dat de overheid toeziet op de uitbanning van seksueel geweld tegen vrouwen, in het bijzonder als dit gebruikt wordt als wapen gericht op destabilisering of ontwrichting van het gezin. Dergelijke vormen van seksueel geweld worden in de grondwet aangemerkt als een misdaad tegen de menselijkheid.²⁶⁷ Daarnaast gelden in aanvulling op en aanpassing van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering twee specifieke wetten op het gebied van seksueel geweld.²⁶⁸ De politie dient ieder geval van seksueel misbruik binnen 24 uur te melden bij de openbare of militaire aanklager. Het politieonderzoek moet binnen een maand na het indienen van de aanklacht zijn afgerond en binnen drie maanden dient er een gerechtelijke uitspraak te zijn. Bovendien verbiedt de wet onderhandse compensatieregelingen (*amendes transactionnelles*) als alternatief voor de bestraffing van de dader.²⁶⁹

Op verkrachting staan gevangenisstraffen van vijf tot twintig jaar in combinatie met een boete van minimaal 100.000 Congolese francs. De strafmaat kan in een aantal gevallen verdubbeld worden, bijvoorbeeld bij verkrachting in het openbaar of onder bedreiging van een wapen, wanneer de dader een ambtenaar is of in het geval van incest. Indien het slachtoffer ten gevolge van de verkrachting of aanranding van de eerbaarheid komt te overlijden is de (minimum)straf

²⁶⁴ Constitution, préambule en artikel 14.

²⁶⁵ Inter-Parliamentary Union, *Women in parliaments*, <http://www.ipu.org> (geraadpleegd op 5 oktober 2009).

²⁶⁶ Constitution, *Préambule* en artikel 14.

²⁶⁷ Constitution, artikel 15.

²⁶⁸ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*, artikel 170.

²⁶⁹ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais*.

levenslang.²⁷⁰ Het iemand opzettelijk met een ongeneeslijke seksueel overdraagbare aandoening besmetten wordt bestraft met een levenslange gevangenisstraf en een boete van 200.000 Congolese francs.²⁷¹

Seksueel geweld

In het gehele land komt seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes op grote schaal voor. In oorlogsgebieden zijn de gevallen van seksueel geweld het talrijkst en wordt verkrachting vaak gebruikt als wapen in het conflict. Ten opzichte van de vorige verslagperiode was sprake van een toename van het aantal berichten van seksueel geweld, zowel in de gebieden die door de FDLR en de LRA gecontroleerd werden als in de gebieden waar FARDC-troepen waren gestationeerd (Orientale en de Kivu-provincies).²⁷² In de gebieden waar de militaire operatie *Kimia II* werd uitgevoerd, zou het seksueel geweld bovendien steeds brutere vormen aannemen, met een toename van het aantal gevallen van verkrachting waarbij verminking, marteling en extreem geweld werden toegepast.²⁷³ Buiten de conflictgebieden komen verkrachtingen (ook binnen het huwelijk) echter eveneens veelvuldig voor.²⁷⁴

Hoewel de daders van seksueel geweld in de DRC vooral soldaten van de FARDC, politieagenten en strijders van overgebleven rebellenbewegingen zijn, wordt een steeds groter deel van het seksueel geweld, zowel in de conflictgebieden als in andere delen van het land, gepleegd door burgers. Redenen hiervoor zijn onder andere de hoge mate van straffeloosheid en de grote aantallen gedemobiliseerde soldaten die teruggekeerd zijn naar het burgerbestaan.²⁷⁵

²⁷⁰ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*, artikel 171 en 171 bis.

²⁷¹ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*, artikel 174i.

²⁷² UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 10. Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 22. UN Security Council, S/2009/465, 16 september 2009.

²⁷³ Human Rights Watch, *DR Congo: Civilian Cost of Military Operation is Unacceptable. Enhanced Protection Urgently Needed Due to Disastrous Toll on Civilian Populations*, 13 oktober 2009. International Rescue Committee, *Level of brutality against girls and women in Congo increasing. UN must do more to protect them*, 10 december 2009.

²⁷⁴ UN Security Council, S/2008/773, 12 december 2008, p. 46. UNFPA, *Legacy of war: an epidemic of sexual violence in DRC*, 28 november 2008. Radio Okapi, *Plus de 3000 cas de viol répertoriés à Kinshasa et à Lubumbashi*, 25 november 2009.

²⁷⁵ UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country (A/HRC/10/59)*, 5 maart 2009, p. 13.

Volgens UNFPA werden in 2008 15.996 nieuwe meldingen van seksueel geweld geregistreerd, waarvan 4.820 in Noord-Kivu.²⁷⁶ In de eerste negen maanden van 2009 werden volgens *Human Rights Watch* alleen in de Kivu-provincies al meer dan 7.500 gevallen van seksueel geweld gemeld.²⁷⁷ In werkelijkheid ligt het aantal verkrachtingen waarschijnlijk nog hoger. Het is onmogelijk betrouwbare schattingen te geven van het aantal verkrachtingen in de DRC, omdat het overgrote deel niet gemeld wordt.²⁷⁸ Meer dan 65% van de slachtoffers van seksueel geweld waren minderjarigen en ongeveer 10% van de slachtoffers waren kinderen onder de 10 jaar.²⁷⁹ Ook hoogbejaarde vrouwen lopen het risico slachtoffer te worden van seksueel geweld.²⁸⁰

Gevolgen van seksueel geweld

Seks en seksualiteit vormen in de DRC een groot taboe. Een verkrachte vrouw krijgt van haar echtgenoot in veel gevallen het verwijt dat ze het seksueel geweld zelf heeft uitgelokt of dat ze zich niet verzet heeft. Een vrouw die het slachtoffer is geworden van seksueel geweld loopt grote kans door haar echtgenoot en gemeenschap te worden verstoten. Van meisjes die slachtoffer zijn geworden van verkrachting zegt men vaak dat ze ‘onhewbaar’ zijn en dus ‘waardeloos’.²⁸¹ Indien een vrouw of meisje als gevolg van een verkrachting zwanger raakt, is het sociale stigma nog groter, zowel voor de moeder als voor het kind.²⁸²

De verkrachtingen vinden vaak op wrede en vernederende wijze plaats.²⁸³ Door extreem seksueel geweld – groepsverkrachtingen, verminking en het inbrengen van voorwerpen in de geslachtsdelen van het slachtoffer – lijden veel vrouwen en vooral jonge meisjes die zijn verkracht aan vesico-vaginale fistels, waardoor zij incontinent worden.²⁸⁴ Deze slachtoffers vinden lang niet altijd de medische en

Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 16.

²⁷⁶ Reuters, *U.N. decries vicious Congo rapes and night attacks*, 20 oktober 2009.

²⁷⁷ Human Rights Watch, *You will be punished. Attacks on civilians in Eastern Congo*, december 2009, p. 45.

²⁷⁸ Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 14. All Party Parliamentary Group on the Great Lakes Region of Africa, *Justice, impunity, and sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, November 2008, p. 13.

²⁷⁹ Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 14.

²⁸⁰ FIDH, *Democratic Republic of Congo: "Breaking the cycle of impunity"*, 18 april 2008, p. 8.

²⁸¹ Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, pp. 16-17.

²⁸² Zie bijvoorbeeld IWPR, *Children born of rape face dismal future*, 22 december 2009.

²⁸³ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk (A/HRC/7/6/Add. 4)*, 28 februari 2008, p. 7.

²⁸⁴ UNFPA, *Legacy of war: An Epidemic of Sexual Violence in DRC*, 26 november 2008.

psychosociale zorg die zij nodig hebben. Dit geldt ook voor het toenemend aantal vrouwen dat als gevolg van seksueel geweld aan hiv/aids of andere seksueel overdraagbare aandoeningen lijdt.²⁸⁵ Abortus is verboden in de DRC. Sommige vrouwen laten zich illegaal aborteren of proberen zelf een abortus op te wekken met traditionele middelen, met alle gezondheidsrisico's van dien.²⁸⁶

Bescherming tegen seksueel geweld

Het is voor de meeste vrouwen in de DRC moeilijk bescherming in te roepen tegen seksueel geweld. In theorie is het weliswaar mogelijk om aangifte te doen van verkrachting, maar in de praktijk zien de meeste vrouwen hier van af, vanwege het sociale stigma en het wantrouwen in de rechtsgang.²⁸⁷ Bovendien zijn politieagenten, vooral op het platteland, vaak slecht op de hoogte van de wetgeving ten aanzien van seksueel geweld.²⁸⁸ Verder lopen vrouwen die aangifte doen van seksueel geweld het risico zelf bestraft te worden, vooral wanneer de dader van het seksueel geweld invloedrijk is.²⁸⁹ Het komt ook geregeld voor dat vrouwen worden bedreigd door de dader of zijn entourage. Tegen deze bedreigingen kunnen de Congolese autoriteiten geen bescherming bieden. Ook slachtoffers van seksueel geweld binnen het huwelijk doen in de praktijk vrijwel nooit aangifte.

Wanneer een slachtoffer besluit zich tot de autoriteiten te wenden, is het nog maar de vraag of haar zaak in behandeling zal worden genomen. Politieagenten vragen het slachtoffer bijna altijd een financiële bijdrage voor de uitvoering van het onderzoek. Zonder de betaling van steekpenningen aan de ambtenaren van de rechtbank, wordt een gerechtelijke procedure vrijwel nooit in gang gezet. Indien een dader voor de rechter moet verschijnen, gebeurt het geregeld dat hij – in strijd met de wet – op borgtocht wordt vrijgelaten.²⁹⁰ Het komt geregeld voor dat politiecommandanten, legerofficieren en rechters de familie van slachtoffers

²⁸⁵ Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, pp. 16-17.
Women's refugee Commission, *Refugee girls. The invisible faces of war*, juni 2009, pp. 20-21.
Amnesty International, *No end to war on women and children – North Kivu, DRC*, 17 september 2008, p. 7.

²⁸⁶ Médecins du Monde, « *La rue, c'est la chance ?* » : *Enquêtes sur l'exploitation et les violences sexuelles des jeunes filles des rues de Kinshasa*, 8 maart 2009, p. 4.

²⁸⁷ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009. Naar schatting zou slechts 1% van de slachtoffers van verkrachting overgaan tot het doen van aangifte.

²⁸⁸ De grote aandacht die de internationale gemeenschap en NGO's hebben besteed aan onder meer het scholen van politieagenten, zou ertoe hebben bijgedragen dat in stadscentra de meeste politieagenten op de hoogte zijn van de wetgeving met betrekking tot seksueel geweld. Corruptie onder politieagenten blijft desondanks een veelvoorkomend fenomeen.

²⁸⁹ Zie bijvoorbeeld OCHA, *Bulletin d'information humanitaire Province du Katanga*, 12 augustus 2009.

²⁹⁰ UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk (A/HRC/7/6/Add. 4)*, 28 februari 2008, p. 17.

aanraden buiten de rechtbank om volgens het gewoonterecht schikkingen te treffen met de daders.²⁹¹

Hoewel aangiftes van seksueel geweld nog lang niet altijd leidden tot een veroordeling, leek in de verslagperiode sprake te zijn van een groter aantal onderzoeken naar en veroordelingen van daders van seksueel geweld,²⁹² wat zou kunnen duiden op een afname van de straffeloosheid op dit gebied. Zo behandelde een rechtbank in Goma alleen in de eerste drie maanden van 2009 al 17 rechtszaken in verband met verkrachting door militairen. Bij deze processen werden 20 daders veroordeeld tot gevangenisstraffen van 5 tot 20 jaar. Er zijn echter nog nauwelijks hoge officieren gearresteerd of veroordeeld in verband met deze misdrijven.²⁹³ Ondanks het *zero tolerance*-beleid ten aanzien van daders van seksueel geweld dat president Kabila aankondigde in juli,²⁹⁴ twijfelen veel mensenrechtenorganisaties dan ook of er voldoende politieke wil is om de schendingen daadwerkelijk aan te pakken.²⁹⁵

De Verenigde Naties, internationale NGO's en hun lokale partnerorganisaties steunen centra waar vrouwen die het slachtoffer zijn geworden van seksueel geweld kunnen worden opgevangen en waar ze begeleid kunnen worden bij het doen van hun aangifte. Zo heeft de Congolese NGO LIZADEEL in verschillende steden in de DRC kleine centra waar slachtoffers van seksueel geweld worden opgevangen en begeleid naar medische voorzieningen. Bovendien helpt LIZADEEL de slachtoffers bij het doen van aangifte en ondersteunt de organisatie de slachtoffers in de verdere juridische procedure. Omdat de centra zich meestal in de steden bevinden, terwijl het grootste deel van de slachtoffers op het platteland woont, hebben lang niet alle slachtoffers van seksueel geweld toegang tot medische, psychische en juridische hulp.

²⁹¹ UN Secretary General, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 10. All Party Parliamentary Group on the Great Lakes Region of Africa, *Justice, impunity, and sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, November 2008, p. 23.

²⁹² Human Rights Watch, *Stopping rape as a weapon of war*, 18 september 2009.

²⁹³ Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009, p. 48.

²⁹⁴ MONUC, *MONUC welcomes the FARDC's "zero tolerance" policy*, 9 juli 2009.

²⁹⁵ Illustratief hierbij is de zaak van de bekende Congolese zanger Evoloko. Hij was tot 5 jaar gevangenisstraf veroordeeld vanwege de verkrachting van een 14-jarig meisje. Na de persoonlijke bemoeienis van de minister van Justitie werd Evoloko op 19 augustus 2009 na slechts 18 maanden detentie vrijgelaten. Deze zaak is voor veel Congolese NGO's het bewijs van het gebrek aan politieke wil om de straffeloosheid op het gebied van geweld tegen vrouwen en meisjes daadwerkelijk aan te pakken. Radio Okapi, *Affaire Evoloko: La Lizadeel exige la démission du ministre de la Justice*, 25 augustus 2009.

Positie van weduwen en andere alleenstaande vrouwen

Hoewel de *Code de la Famille* weduwen zou moeten beschermen, hebben ze in de praktijk een kwetsbare positie in de Congolese samenleving. Vaak worden deze vrouwen door de schoonfamilie verantwoordelijk gehouden voor de dood van hun echtgenoot en daarom gestraft. Na het overlijden van de echtgenoot, komt het geregeld voor dat een weduwe wordt beschuldigd van hekserij, wordt mishandeld of wordt weggejaagd, al dan niet met haar kinderen. Bovendien gaan alle gezamenlijke bezittingen naar de familie van de overleden man. Omdat in de praktijk zelden testamenten worden opgemaakt en vanwege de slechte rechtsgang slagen weduwen er maar zelden in om aanspraak te maken op een deel van de erfenis van hun overleden echtgenoot.

Wanneer een vrouw door haar echtgenoot wordt verlaten, wordt ze doorgaans opgevangen door haar familie. Indien dit niet mogelijk is, bijvoorbeeld wanneer haar familie elders woont, is de positie van de vrouw kwetsbaar. De kans is groot dat ze dan op straat terechtkomt, vrijwel altijd met haar kinderen. Vrouwen die geen opleiding en baan hebben en daardoor moeilijk in hun levensonderhoud kunnen voorzien, lopen een grote kans het slachtoffer te worden van misbruik. Vaak worden ze als prostituee gezien, zeker als ze eerder het slachtoffer zijn geworden van verkrachting. Er zijn van overheidswege geen voorzieningen voor alleenstaande vrouwen.

Genitale verminking

Genitale verminking (FGM) komt in de DRC op zeer kleine schaal voor. De Luba in Kasai en de Ngbaka in het noorden van Equateur zouden nog een vorm van genitale verminking toepassen, maar de praktijk is aan het uitsterven. Genitale verminking is in de DRC strafbaar. Op het plegen ervan staat een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar en een geldboete van 200.000 Congolese francs. Als een vrouw als gevolg van de verminking komt te overlijden, kan de persoon die de verminking heeft toegebracht een levenslange gevangenisstraf krijgen.²⁹⁶

3.4.2 Etnische groepen

De bevolking van de Democratische Republiek Congo bestaat uit een groot aantal etnische groepen die elk een minderheid vormen. Volgens de Congolese grondwet heeft de staat de verplichting de vreedzame en harmonieuze co-existentie van etnische groepen te verzekeren en te bevorderen. Ook dient de staat minderheden te beschermen.²⁹⁷ Hoewel leden van verschillende etnische groepen in de meeste gevallen goed met elkaar omgaan in het dagelijks verkeer, zijn zij zich wel bewust

²⁹⁶ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*, artikel 174g.

²⁹⁷ Constitution, artikel 51.

van hun etnische afkomst als onderdeel van hun identiteit. Etniciteit is echter, zoals in veel landen, een emotioneel beladen concept dat eenvoudig door politici gebruikt kan worden om mensen te mobiliseren en – indien dit de (lokale of nationale) machthebbers goed uitkomt – tegen elkaar op te zetten.²⁹⁸ Met name in de conflictgebieden, de Kivu-provincies en Ituri, hebben dergelijke ontwikkelingen geregeld plaatsgehad.²⁹⁹

Verschillende bronnen stellen dat, hoewel de oorzaken van het conflict in de Kivu's voornamelijk van politieke en economische aard zijn, er een risico is dat individuen op grond van hun etniciteit het doelwit worden van schendingen.³⁰⁰ In de Kivu-provincies lopen mensen vooral het risico slachtoffer te worden van geweld en mensenrechtenschendingen wanneer het gebied waarin zij wonen, overgenomen wordt door een andere militie. Deze militie wreekt zich doorgaans op de in het gebied woonachtige bevolking, die verondersteld wordt de militie die het gebied voor de overname controleerde, gesteund te hebben. In deze wraakacties is geregeld sprake van een etnische dimensie. Afhankelijk van de plaatselijke dynamiek geldt dit voor verschillende etnische groepen. Het is dan ook niet mogelijk om een algemeen beeld te geven welke groepen het risico lopen op vervolging.

Tutsi

De Hutu en Tutsi die in de DRC leven,³⁰¹ staan samen bekend als de Banyarwanda en spreken een dialect van het Kinyarwanda. Zij worden door andere bevolkingsgroepen en in de media wel eens aangeduid als 'les Rwandais' (Rwandezen), ook al wonen sommige Banyarwanda-groepen al honderden jaren in Congo. De Hutu en Tutsi leven verspreid over de Kivu-provincies, waar ook andere etnische groepen leven, zoals de Shi, Nande, Hunde en Tembo. In de hoogvlaktes van Zuid-Kivu leven de Banyamulenge, de nakomelingen van Tutsi die aan het einde van de 19^e eeuw vanuit Rwanda, Burundi en Tanzania naar de DRC migreerden. De Banyamulenge worden ook wel eens aangeduid als

²⁹⁸ UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country* (A/HRC/10/59), 5 maart 2009, pp. 20-21.

²⁹⁹ UN Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide, *Statement by the Special Adviser of the Secretary General on the Prevention of Genocide, Mr. Francis Deng, on the situation in the Democratic Republic of Congo*, 12 december 2008.

³⁰⁰ UN Human Rights Council, *Efforts of the United Nations system to prevent genocide and the activities of the Special Adviser to the Secretary-General on the Prevention of Genocide* (A/HRC/10/30), 18 februari 2009, p. 13.

³⁰¹ De Tutsi en Hutu leven ook in Rwanda en Burundi. Ze spreken dezelfde taal (Kinyarwanda) en hebben een gemeenschappelijke culturele achtergrond. Voor meer informatie over de migratie van Tutsi en Hutu naar de DRC wordt verwezen naar het algemeen ambtsbericht van juni 2009.

‘Congolese Tutsi’. Dat is op zich juist, hoewel er in de DRC ook andere Tutsi-groepen leven.

Volgens verschillende bronnen liepen Tutsi of personen met een Tutsi-uiteerlijk³⁰² in de Kivu-provincies en daarbuiten in de verslagperiode niet een groter risico slachtoffer te worden van mensenrechtenschendingen dan andere etnische groepen. Van stelselmatige discriminatie van Tutsi was evenmin sprake. Wel bestaat er bij leden van andere etnische groepen wrok en wantrouwen tegen Tutsi, omdat Tutsi in verband worden gebracht met de oorlogen die tussen 1993 en 2004 woedden in de DRC en omdat ze ervan verdacht worden loyaal te zijn aan Rwanda. Ook heerst er afgunst onder andere etnische groepen: de Tutsi zijn niet alleen in het oosten, maar ook in de rest van het land goed vertegenwoordigd op invloedrijke posities binnen het leger en in staatsinstellingen. In de recente geschiedenis hebben opportunistische politici verschillende malen gebruik gemaakt van het wantrouwen en de afgunst die bij veel Congolezen tegenover de Tutsi heersen en was geregeld sprake van anti-Tutsi retoriek.

Overigens bestaan geen vaste regels over de afstamming van de Tutsi-etniciteit, het is bovenal een dynamisch concept. Welke etniciteit een kind van een etnisch gemengd koppel zal krijgen is afhankelijk van de omgeving waarin het geboren wordt en met welke etniciteit het zichzelf identificeert. Daarbij is het niet van belang of het de vader of de moeder is, die Tutsi is.

Pygmeeën

De positie van de inheemse bevolkingsgroep van de pygmeeën staat sterk onder druk. Overall in de Grote Merenregio wonen pygmeeën, vooral in Rwanda, Burundi, Uganda en de DRC. Het wordt aangenomen dat de pygmeeën de oorspronkelijke bewoners zijn van de equatoriale wouden van Midden-Afrika. Er zijn geen betrouwbare cijfers beschikbaar over het aantal pygmeeën in de DRC.³⁰³ In de DRC komen verschillende groepen pygmeeën voor, waaronder de Batwa en de Bambuti. De Bambuti, die leven in de wouden van Ituri, vallen uiteen in drie groepen: de Aka, de Efe en de Sua. In de Kivu-provincies wonen de Batwa, die tevens in Rwanda en Burundi aanwezig zijn.³⁰⁴ De pygmeeën zijn jagers-

³⁰² Volgens veel Afrikanen in het Grote Merengebied beschikken Tutsi over een duidelijk herkenbare morfologie. Niet alle Tutsi zijn echter als zodanig herkenbaar en niet alle personen met een dergelijke morfologie zijn ook daadwerkelijk Tutsi. In Mamdani, Mahmood (2001), *When Victims Become Killers: Colonialism, Nativism, and Genocide in Rwanda*, Princeton University Press wordt een aantal theorieën beschreven die een verklaring proberen te geven voor het ontstaan van een ‘Tutsi-morfologie’.

³⁰³ Schattingen lopen zeer uiteen van 10.000 à 20.000 (U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009) tot 900.000 (IRIN, *Minorities under siege : Pygmies today in Africa*, april 2006, p. 23).

³⁰⁴ IRIN, *Minorities under siege : Pygmies today in Africa*, april 2006, p. 7. U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009.

verzamelaars die steeds meer problemen ondervinden hun traditionele levenswijze te kunnen voortzetten.³⁰⁵

In de DRC worden de pygmeeën ernstig gemarginaliseerd en stelselmatig gediscrimineerd. Hierdoor, en vanwege hun traditionele leefwijze, hebben ze slecht toegang hebben tot basisvoorzieningen als onderwijs en medische zorg.³⁰⁶ De leefwijze van pygmeeën lijdt onder de ontbossing die zich in hoog tempo in de DRC voltrekt. Land wordt vaak uitgegeven aan Congolese landbouwers zonder rekening te houden met de pygmeeën die er al generaties lang leven.

Pygmeeën worden door veel Congolezen als wilden gezien en daarom slecht behandeld.³⁰⁷ In sommige delen van het land komt het voor dat pygmeeën door traditionele leiders (*mwami*) of andere rijke personen gevangen worden genomen en tewerkgesteld als slaven.³⁰⁸ De pygmeeëngemeenschappen hebben bovendien veel te lijden onder de burgeroorlog en mensenrechtenschendingen. In sommige gevallen worden pygmeeën door strijdende partijen gerekruteerd of ontvoerd en ingezet bij militaire operaties.³⁰⁹

3.4.3 Homoseksuelen

In de DRC is homoseksualiteit niet expliciet strafbaar. Homoseksuele handelingen kunnen bestraft worden als ‘vergrijp tegen de goede zeden’ zoals beschreven in het Wetboek van Strafrecht in het hoofdstuk ‘Inbreuken op het familieleven’. Op een dergelijk vergrijp staat een maximale gevangenisstraf van drie jaar.³¹⁰ De grondwet biedt geen bescherming tegen discriminatie op basis van seksuele geaardheid en bepaalt dat het huwelijk enkel openstaat voor partners van verschillend geslacht.³¹¹

Zoals in veel Afrikaanse landen rust er in de DRC een sociaal-cultureel taboe op homoseksualiteit, waardoor nauwelijks over het onderwerp kan worden gesproken. Door het gebrek aan beschermende wetgeving en door het slechte functioneren van het politieapparaat kan een homoseksueel geen bescherming inroepen tegen

³⁰⁵ IRIN, *Minorities under siege : Pygmies today in Africa*, april 2006, pp. 7-8.

³⁰⁶ Radio Okapi, *Goma : les pygmées réclament leur intégration totale et leur reconnaissance économique*, 28 juni 2008.

³⁰⁷ Zo beklagde een groep pygmeeën in Mbandaka zich in juli 2009 dat ze te lijden hebben onder arbitraire arrestaties en vernederende behandeling door de lokale autoriteiten. Radio Okapi, *Mbandaka : des Pygmées victimes des traitements dégradants*, 24 juli 2009.

³⁰⁸ U.S. Department of State, *Trafficking in persons report*, juni 2009, p. 109. U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009.

³⁰⁹ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Kalemie: un ex-Maï-Maï recruterait des pygmées à Bendera*, 21 mei 2008.

³¹⁰ Wetboek van Strafrecht, artikel 176.

³¹¹ Constitution, artikel 40.

gevallen van discriminatie door medeburgers, de politie of andere overheidsinstanties.

Er zijn in de DRC vanwege het sociale taboe op homoseksualiteit geen organisaties die zich openlijk bezighouden met de rechten van homoseksuelen.³¹² Volgens een rapport van een Congolese NGO in Bukavu (Zuid-Kivu) lopen homoseksuelen er, wanneer hun geaardheid bekend wordt, het risico slachtoffer te worden van bedreiging, mishandeling en willekeurige arrestaties en detenties. homoseksuelen zien zich daarom gedwongen een dubbelleven te leiden of te vertrekken naar het buitenland.³¹³ Hoewel dergelijke informatie ontbreekt voor andere delen van de DRC, is het niet aannemelijk dat de positie van homoseksuelen in de rest van de DRC veel afwijkt van die in Bukavu.

3.4.4 Minderjarigen

Minderjarigheid eindigt in de DRC bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar.³¹⁴ Het is echter mogelijk dat een rechtbank een minderjarige na het bereiken van de 15-jarige leeftijd meerderjarig verklaart op verzoek van de ouders of, bij het ontbreken van de ouders, de voogd. Vanaf de leeftijd van 18 jaar is iemand wettelijk handelingsbekwaam.

Sinds 10 januari 2009 is de *Loi n° 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant* van kracht.³¹⁵ In deze wet wordt het achterlaten van minderjarigen strafbaar gesteld. Bovendien zijn ambtenaren die nalaten actie te ondernemen indien zij sporen van kindermishandeling constateren volgens de wet strafbaar. Verder is in de wet vastgelegd dat er een apart justitieel systeem en detentiefaciliteiten voor minderjarigen moeten komen. De leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid wordt in de wet op 14 jaar gesteld.³¹⁶

In de praktijk verloopt de toepassing van de nieuwe wetgeving moeizaam. In de verslagperiode werden geen noemenswaardige stappen gezet op het gebied van de implementatie van de nieuwe wetgeving. De *Conseil National de l'Enfant*, het

³¹² Cassiau-Haurie, Christophe en Sylvestre Luwa, *L'homosexualité en Afrique, un tabou persistant. L'exemple de la RDC*, 5 mei 2009. Gepubliceerd op <http://www.africultures.com> (geraadpleegd 6 oktober 2009). Voor zover bekend ontplooit de NGO *Groupe Hirondelles Bukavu* geen activiteiten meer.

³¹³ Groupe Hirondelles Bukavu, *République Démocratique du Congo – LGBTI: Des droits bafoués à Bukavu*, mei 2008.

³¹⁴ Constitution, artikel 41, Code de la Famille, artikel 219.

³¹⁵ Cabinet du Président de la République, *Journal officiel de la République Démocratique du Congo*, 12 januari 2009.

³¹⁶ Cabinet du Président de la République, *Journal officiel de la République Démocratique du Congo*, 12 januari 2009, *Loi n° 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant*, respectievelijk artikel 190, 193, 11, 12 en 2.

orgaan dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de wetgeving beschikt niet over de middelen en de capaciteit om zijn werk te doen. Bovendien zijn belangrijke actoren in de toepassing van de wetgeving (de politie en rechtbanken) nog niet of onvoldoende op de hoogte van de wet. Er zijn verschillende NGO's actief op het gebied van de bewustmaking van de rechten van het kind, maar de Congolese regering werkt nauwelijks met deze organisaties samen en geeft ze geen financiële steun.³¹⁷

Meerderjarigheid en huwelijk

In de *Code de la Famille* is de minimumleeftijd om te trouwen voor mannen vastgesteld op 18 jaar en voor vrouwen op 15 jaar. De rechter van het *tribunal de paix* kan echter, indien er zwaarwegende redenen zijn, van deze leeftijdseisen afwijken.³¹⁸ Welke redenen dit zijn is niet bekend. In de praktijk komt het, vooral buiten de grote steden, voor dat meisjes op jongere leeftijd (13 of 14 jaar) trouwen.³¹⁹ Verreweg de meeste huwelijken, zeker op het platteland, worden overigens voltrokken volgens het traditionele recht en niet geregistreerd bij de burgerlijke stand.

In de DRC betalen jongens voor de meisjes een bruidsschat aan de ouders van de bruid. Voor veel jongens is het lastig om die bruidsschat bij elkaar te sparen, waardoor de huwelijksleeftijd voor jongens aanzienlijk hoger ligt dan die voor meisjes. Het komt voor dat ouders een dochter uithuwelijken om de bruidsschat die hun zoon moet betalen te financieren.³²⁰ Ouders die hun (minderjarig of meerderjarig) kind gedwongen uithuwelijken, zijn sinds 2006 strafbaar voor de Congolese wet.³²¹

Onderwijs en arbeid

De DRC kent een wettelijke leerplicht voor het basisonderwijs, dat volgens de wet tot de leeftijd van 14 jaar gratis dient te zijn.³²² In de praktijk was het onderwijs in de verslagperiode niet gratis. Omdat onderwijzers hun salaris vaak niet krijgen, heffen scholen zelf schoolgeld, waarmee de leerkrachten betaald worden. Veel

³¹⁷ Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo* (CRC/C/COD/CO/2) (unedited version), januari 2009, pp. 3-5.

³¹⁸ Code de la Famille, artikel 352.

³¹⁹ U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009. IWPR, *DR Congo: War, tradition feeds sexual violence against women*, 1 oktober 2009.

³²⁰ U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009.

³²¹ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*, artikel 174f.

³²² Constitution, artikel 43.

ouders kunnen het zich niet veroorloven hun kinderen naar school te sturen. Ongeveer 55 procent van de jongens en 49 procent van de meisjes volgden in 2008 primair onderwijs. Voor het middelbare onderwijs lagen de percentages een stuk lager: slechts 18 procent van de jongens en 15 procent van de meisjes gingen naar de middelbare school.³²³

Omdat ouders in de meeste gevallen niet in staat zijn in het levensonderhoud van hun gezin te voorzien, zijn veel kinderen gedwongen te werken. Zo werken tienduizenden kinderen vanaf vijf jaar onder gevaarlijke omstandigheden in de mijnen van de provincie Katanga.³²⁴

In het algemeen gaan Congolezen, die een baan kunnen vinden, vanaf hun 18^e jaar voor zichzelf en hun sociale omgeving zorgen. De werkloosheid is echter zeer hoog.³²⁵ Het is sociaal-cultureel geaccepteerd dat 16- en 17-jarigen werken, hetgeen ook bij wet is toegestaan. In de informele sector verrichten zij de meest uiteenlopende werkzaamheden. Officieel mogen minderjarigen van 16 tot 18 jaar slechts lichte werkzaamheden verrichten die niet schadelijk zijn voor de gezondheid. Men mag alleen een 15-jarige in dienst nemen na toestemming van een kinderrechter. Het is verboden iemand die jonger is dan 15 jaar in dienst te nemen.³²⁶

Seksueel misbruik en kinderhandel

Hoewel exacte cijfers niet bekend zijn, wordt een aanzienlijk deel van de minderjarigen in de DRC het slachtoffer van seksueel misbruik, zowel jongens als meisjes. In sommige gebieden bestaat bijna de helft van de personen die het slachtoffer worden van seksueel geweld uit minderjarigen.³²⁷ Ook prostitutie van

³²³ U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009.

³²⁴ Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009, p. 18. U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 : DR Congo*, 25 februari 2009.

³²⁵ Zo zou 80 % van de bewoners van Kinshasa werkloos zijn. Médecins du Monde, “*La rue, c’est la chance ? Enquête sur l’exploitation et les violences sexuelles des jeunes filles des rues de Kinshasa*”, 8 maart 2009, p. 1.

³²⁶ Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 12 januari 2009, *Loi n° 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l’enfant*.

³²⁷ UNICEF, *Humanitarian action update DR Congo*, 22 juni 2009, p. 2. Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009, p. 8. UNICEF, *Humanitarian action update DR Congo*, 22 juni 2009, p. 2.

minderjarigen komt door het hele land voor.³²⁸ Minderjarige prostituees bieden zichzelf in bars of op straat aan.³²⁹

De DRC is zowel een herkomst- als een bestemmingsland voor kinderhandel. Het doel van de handel is doorgaans kinderen te prostitueren of dwangarbeid te laten uitvoeren. Een aanzienlijk deel van de mensenhandel in de DRC vindt plaats in de instabiele oostelijke provincies, voornamelijk door leden van rebellengroepen.³³⁰ Er is geen informatie beschikbaar over de omvang van de kinderhandel. De DRC is niet aangesloten bij het Haagse Adoptieverdrag. De wettelijke en administratieve regelgeving biedt kinderen weinig bescherming tegen illegale adoptie.³³¹ In februari 2009 verscherpte de Congolese immigratiedienst DGM wel de regelgeving voor minderjarigen die het land verlaten, om kinderhandel tegen te gaan.³³² De Congolese autoriteiten ondernemen weinig stappen om personen die zich schuldig maken aan mensenhandel strafrechtelijk te vervolgen.³³³

Straatkinderen

Hoewel weeskinderen traditioneel altijd werden opgevangen door familieleden of mensen in de omgeving, is het aantal straatkinderen, in Kinshasa ook wel *shégués* genoemd, de afgelopen jaren flink toegenomen. Volgens schattingen leefden in 2008 in de DRC 50.000 kinderen op straat. Veel van deze kinderen zijn verstoten door familieleden na beschuldigingen van hekserij.³³⁴

Veel straatkinderen worden het slachtoffer van (soms ernstige) mishandeling, willekeurige detentie en zelfs buitengerechtelijke executies door soldaten en politie.³³⁵ Bovendien zijn ze kwetsbaar voor rekrutering door straatbendes, die vooral in Kinshasa in opkomst zijn. In het hele land heeft de politie in het verleden razzia's uitgevoerd, waarbij grote groepen straatkinderen werden gearresteerd. Gedurende de verslagperiode hebben deze acties, voor zover bekend, niet plaatsgevonden.

³²⁸ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

³²⁹ Zie bijvoorbeeld Médecins du Monde, “*La rue, c’est la chance ? Enquête sur l’exploitation et les violences sexuelles des jeunes filles des rues de Kinshasa*”, 8 maart 2009.

³³⁰ U.S. Department of State, *Trafficking in persons report 2009*, juni 2009, p. 109.

³³¹ Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009, p. 10.

³³² DGM, *Communiqué officiel du 23 février 2009*, 26 maart 2009.

³³³ U.S. Department of State, *Trafficking in persons report 2009*, juni 2009, p. 110.

³³⁴ U.S. Department of State, *Country reports on human rights practices 2008 – DRC*, 25 februari 2009.

³³⁵ Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009, p. 17.

Hoewel UNICEF in alle provincies programma's heeft voor straatkinderen, zijn de activiteiten vooral geconcentreerd op plaatsen waar de internationale gemeenschap sterk aanwezig is, zoals in Kinshasa en Lubumbashi. UNICEF ziet plaatsing van minderjarigen in instellingen als een laatste oplossing, zeker gezien de slechte kwaliteit van de voorzieningen in de DRC, en geeft de voorkeur aan de opvang van straatkinderen in pleeggezinnen. Wanneer kinderen gere-integreerd worden in hun families, is het vaak onduidelijk wat er op de lange termijn met hen gebeurt. Zij worden, vanwege de grote armoede, namelijk lang niet altijd met open armen door hun familie ontvangen.

Hekserij en duivelsuitdrijvingen

Voor de zwakkeren in de samenleving, in het bijzonder kinderen, worden getroffen door beschuldigingen van hekserij. Het komt geregeld voor dat kinderen die van hekserij worden beschuldigd gewelddadige uitdrijvingsrituelen moeten ondergaan. Deze worden doorgaans uitgevoerd door *églises de réveil*, (ontwakingskerken) (zie ook paragraaf 3.3.3). De kerken die dergelijke uitdrijvingen uitvoeren, opereren als commerciële ondernemingen en verdienen veel geld aan de rituelen.³³⁶

Kinderen die van hekserij worden beschuldigd, worden in veel gevallen door hun familie verstoten. Dit kan gebeuren wanneer de familie geen geld heeft om een geestelijke te betalen voor duivelsuitdrijving, of als betrokkene de beheksing ontkent. In veel gevallen is de beschuldiging ingegeven door armoede, omdat dit de enige manier is om zonder gezichtsverlies een mond minder te hoeven voeden in het gezin.

Beschuldigingen van hekserij komen in het gehele land en in alle lagen van de bevolking voor.³³⁷ Het verdwijnen van de traditionele (familie)structuren door oorlog, extreme armoede en snelle verstedelijking, in combinatie met de explosieve groei van de *églises de réveil* zijn hiervoor de belangrijkste redenen.³³⁸ De kinderen die het grootste risico lopen om van hekserij beschuldigd te worden, zijn afkomstig uit families waar een verandering heeft plaatsgevonden in de gezinsstructuur. Dat is meestal het overlijden van een ouder of de aanwezigheid van een nieuwe man of vrouw in het gezin. Daarnaast lopen kinderen met een handicap of kinderen die

³³⁶ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006, p. 6.

³³⁷ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006, p. 15.

³³⁸ Médecins du Monde, *“La rue, c'est la chance ? Enquête sur l'exploitation et les violences sexuelles des jeunes filles des rues de Kinshasa*, 8 maart 2009. U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2006, Democratic Republic of the Congo*, 15 september 2006.

afwijkend gedrag vertonen (agressie, passiviteit, bedplassen, eetstoornissen, etc.) bijzondere risico's.³³⁹

De Congolese grondwet stelt expliciet dat beschuldiging van hekserij een vorm van kindermishandeling is en daarom strafbaar is.³⁴⁰ Hoewel volgens een bron in 2008 één persoon zou zijn veroordeeld omdat hij zijn kind had beschuldigd van hekserij, komen dergelijke veroordelingen in de praktijk nauwelijks voor. Dit komt omdat beschuldigingen van hekserij en de daaropvolgende uitdrijvingsrituelen doorgaans op initiatief van de ouders van het kind plaatsvinden, terwijl zij juist geacht worden het kind te beschermen. Kinderen die beschuldigd zijn van hekserij kunnen zich in theorie wenden tot de politie, maar deze weet meestal niet hoe ze met een dergelijke zaak om moet gaan. Er wordt in de praktijk dan ook zelden aangifte van gedaan.

Opvang alleenstaande minderjarigen

In de DRC worden weeskinderen in het algemeen opgevangen door de familie van één van beide ouders.³⁴¹ Vanwege de slechte economische situatie van de laatste jaren en de erosie van familiebanden komt het echter voor dat weeskinderen aan hun lot worden overgelaten, ongeacht hun leeftijd.³⁴² Dit geldt in ieder geval voor een aanzienlijk deel van de kinderen die van hekserij beschuldigd worden (zie boven). Iedere minderjarige die geen ouders meer heeft kan in theorie een voogd toegewezen krijgen. De voogd wordt benoemd door de rechtbank, op voordracht van de familie. In de praktijk komt het echter zelden voor dat de voogdij op juridische wijze wordt geregeld. Vaker wordt zij alleen op basis van informele afspraken geregeld.

In de DRC zouden alleen in het noordoosten van het land enkele weeshuizen van overheidswege zijn.³⁴³ Wel zijn er in het hele land verschillende particuliere opvanghuizen die worden geleid door NGO's of religieuze organisaties. Een lijst van deze opvanghuizen is niet beschikbaar. De capaciteit van de opvanghuizen is bij lange na niet toereikend om alle alleenstaande kinderen op te vangen. Over de omstandigheden in deze opvanghuizen is geen recente informatie bekend. Er

³³⁹ Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006, pp. 12-16. U.S. Department of State, *International religious freedom report 2008: DR Congo*, 19 september 2008.

³⁴⁰ Constitution, artikel 41.

³⁴¹ UN Office Geneva, *Committee on rights of child examines report of the DRC*, 21 januari 2009.

³⁴² IWPR, *DR Congo: Grim fate of street girls*, 30 juli 2009.

³⁴³ UN Office Geneva, *Committee on rights of child examines report of the DRC*, 21 januari 2009.

bestaat geen regelgeving met betrekking tot weeshuizen en andere instellingen die zich bezighouden met kinderopvang.³⁴⁴

Ook in deze verslagperiode werd onder andere met Nederlandse middelen het opvangcentrum van de Congregatie der Salesianen nabij Kinshasa (Don Bosco) ondersteund. In dit opvangcentrum kunnen twaalf vrijwillig uit Nederland teruggekeerde alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv's) verblijven. Minderjarigen die door Don Bosco worden opgevangen kunnen, totdat zij meerderjarig worden, in het tehuis verblijven en worden tussentijds niet overgeplaatst naar andere opvanghuizen. Wel wordt geprobeerd de eventuele familie te vinden. Overigens heeft een deel van de kinderen die verblijven in Don Bosco familieleden in de buurt wonen, maar deze weigeren doorgaans zich over de kinderen te ontfermen. In de verslagperiode hebben geen uit Nederland teruggekeerde afgewezen amv's gebruik gemaakt van de voorzieningen van Don Bosco.

Op het terrein van Don Bosco bevindt zich tevens een opleidingscentrum waar inwonende weeskinderen, maar ook jongeren uit de omgeving, gebruik van kunnen maken. De paters bieden hier opleidingen aan op verschillende niveaus, variërend van de basisschool tot een beroepsopleiding. In de werkplaats kunnen de jongeren opleidingen volgen tot hout- of metaalbewerker, metselaar of landbouwer. Ook de teruggekeerde amv's kunnen hier een opleiding genieten.

Don Bosco beschikt over beperkte medische voorzieningen. Sinds enkele maanden is er een verpleegsterspost op het terrein, waar de kinderen één uur per dag terecht kunnen voor eenvoudige medische behandelingen. In noodgevallen wordt gebruik gemaakt van een kliniek in de buurt, maar deze is duur. Voor gecompliceerde zaken richt Don Bosco zich tot het St. Joseph ziekenhuis in Kinshasa. Er zijn in Don Bosco geen mogelijkheden om lichamelijk of geestelijk gehandicapten langdurig op te vangen.³⁴⁵

Kindsoldaten

Een groot aantal minderjarigen is direct of indirect betrokken geraakt bij de burgeroorlog die in de DRC gaande is. Op het hoogtepunt van de strijd waren er circa 30.000 kinderen betrokken bij de gevechten. Alle strijdende partijen die

³⁴⁴ Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009, p. 9.

³⁴⁵ Voor kinderen met een lichte handicap, zoals manke of dove kinderen, zou een uitzondering gemaakt kunnen worden als zij ondanks hun handicap in staat zijn een vak te leren. Blinde kinderen kunnen in Don Bosco echter niet opgevangen worden.

betrokken zijn of waren bij het conflict in de DRC hebben gebruik gemaakt van kindsoldaten.³⁴⁶

In september 2008 waren er naar schatting van de VN ruim 3.500 kinderen actief in gewapende groepen en de FARDC.³⁴⁷ Als gevolg van de gevechten die in de vorige verslagperiode in de Kivu-provincies en Orientale oplaaiden, nam de rekrutering van kindsoldaten toe.³⁴⁸ Maï-Maï groeperingen waren hierin het actiefst. Recente cijfers van het aantal kindsoldaten zijn echter niet beschikbaar.

In de eerste zes maanden van 2009 werden volgens cijfers van de VN in totaal 1.617 kinderen gescheiden van het leger of gewapende groepen: 1.477 in Noord-Kivu, 131 in Zuid-Kivu en 318 in Orientale.³⁴⁹ In de periode van juli tot september 2009 werden nog eens in totaal 130 kinderen bevrijd.³⁵⁰ Tijdens het proces van versnelde integratie in Noord-Kivu zijn meerdere kinderen echter na demobilisatie opnieuw geïntegreerd in de FARDC.³⁵¹ Bovendien duidt het lage aantal gedemobiliseerde kindsoldaten in Zuid-Kivu (tussen januari en september 2009 slechts 162) erop dat zich daar nog veel kinderen bevinden in de niet-geïntegreerde gewapende groepen.³⁵² In Noord- en Zuid-Kivu en in de provincies Katanga en in de Kasai-provincies waren verder berichten van nieuwe rekrutering van kinderen door geïntegreerde FARDC-brigades.³⁵³

UNICEF voert in samenwerking met de Congolese overheid en internationale NGO's een DDR-programma uit voor minderjarigen. Wanneer een minderjarige zich in een *brassage*-centrum meldt, dient deze direct overgedragen te worden aan UNICEF. In het kader van het programma worden kinderen gedemobiliseerd en tijdelijk opgevangen voordat ze worden herenigd met hun familie en gereïntegreerd in de samenleving. In de eerste helft van 2009 ondersteunde UNICEF 2.813 kinderen bij dit proces.

Kinderen die eerder binnen gewapende groeperingen hebben gevochten maar in het kader van DDR-programma's zijn gedemobiliseerd, lopen een grote kans om

³⁴⁶ UN Security Council, S/2008/773, 12 december 2008, p. 46.

³⁴⁷ Volgens Amnesty Internatioal lag het aantal kindsoldaten tussen de 3.000 en de 6.000. Amnesty International, *No end to war on women and children: North Kivu, Democratic Republic of the Congo*, september 2009, p. 15. Maï-Maï groeperingen hadden toen de grootste aantallen kinderen binnen hun gelederen, gevolgd door de CNDP. UN Security Council, S/2008/693, 10 november 2008, p. 5.

³⁴⁸ UN Security Council, S/2008/693, 10 november 2008, p. 5. Zie ook het algemeen ambtsbericht DRC van juni 2009. UN Security Council, S/2008/693, 10 november 2008, p. 5.

³⁴⁹ UN Secretary-General, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 9.

³⁵⁰ UN Secretary-General, S/2009/472, 18 september 2009, p. 9.

³⁵¹ UN Secretary-General, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 9.

³⁵² UN Secretary-General, S/2009/472, 18 september 2009, p. 10.

³⁵³ UN Secretary-General, S/2009/335, 30 juni 2009, p. 9.

opnieuw te worden gerekruteerd.³⁵⁴ Sommige kinderen worden met geweld gedwongen de wapens weer op te nemen, anderen kiezen er zelf voor, omdat het de enige manier is waarop ze in hun onderhoud kunnen voorzien. Gedemobiliseerde kinderen verblijven vaak lange tijd in demobilisatiecentra zonder gere-integreerd te worden, wat leidt tot frustraties en de keuze om zich weer aan te sluiten bij een gewapende groep aantrekkelijker maakt.³⁵⁵

3.4.5 Dienstplicht en desertie

In de DRC bestaat geen dienstplicht, al biedt de nieuwe grondwet wel de mogelijkheid deze in te stellen.³⁵⁶ Desertie is volgens het Militaire Wetboek van Strafrecht strafbaar en kent als maximumstraf de doodstraf. Er is geen recente informatie beschikbaar over hoe vaak desertie in de praktijk voorkomt en of deserteurs daadwerkelijk vervolgd worden. Gezien de huidige staat van het Congolese leger, met een groot aantal niet-geïntegreerde brigades en versneld geïntegreerde ex-strijders van gewapende groepen, is het moeilijk te definiëren wat desertie precies inhoudt. Er is dan ook geen informatie beschikbaar over wat de gevolgen van desertie in de praktijk zijn.

³⁵⁴ Amnesty International, *No end to war on women and children – North Kivu, DRC*, 17 september 2008, p. 15.

³⁵⁵ UN Secretary General, S/2008/693, 10 november 2008, p. 15.

³⁵⁶ Constitution, artikel 63.

4 Migratie

4.1 Ontheemden- en vluchtelingenstromen

4.1.1 Buiten de DRC

Eind oktober 2009 waren er volgens UNHCR in totaal 320.335 Congolese vluchtelingen. Van hen bevond het overgrote deel zich in buurlanden. De meesten (66.410) bevonden zich in Uganda, 64.444 Congolese vluchtelingen waren in Tanzania, Rwanda herbergde 53.211 vluchtelingen en Zambia 35.234. In Burundi bevonden zich 20.757 Congolese vluchtelingen, In Zuid-Sudan 17.533 en in de Republiek Congo ongeveer 13.939.³⁵⁷

Daar waar vluchtelingen vanuit Zambia en Tanzania terugkeerden naar de DRC,³⁵⁸ nam het aantal Congolese vluchtelingen in Sudan en Uganda, als gevolg van het conflict in de Kivu-provincies en het LRA-geweld in de provincie Orientale gedurende de verslagperiode toe. Tussen januari en oktober 2009 keerden in totaal ongeveer 15.714 vluchtelingen terug naar de DRC.³⁵⁹

4.1.2 Binnen de DRC

Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.³⁶⁰ Eind oktober 2009 bood de DRC onderdak aan 155.162 vluchtelingen uit andere landen. De overgrote meerderheid van deze vluchtelingen was uit Angola afkomstig (circa 111.589). Uit Rwanda waren 22.653 vluchtelingen afkomstig en er bevonden zich 17.588 Burundese vluchtelingen in de DRC.³⁶¹

Ontheemden

Naast de vluchtelingen uit buurlanden, bevonden zich in oktober 2009 2.026.117 ontheemden in de DRC. Ten opzichte van maart 2009 was sprake van een toename van bijna 670.000 ontheemden. Het merendeel (881.272) bevond zich in Noord-Kivu, waar het aantal ontheemden ten opzichte van de vorige verslagperiode min of meer gelijk bleef. In Zuid-Kivu verdubbelde het aantal ten opzichte van maart 2009 tot 688.887 ontheemden. Ook in de provincie Orientale was sprake van een sterke toename van het aantal ontheemden: in Haut-Uélé nam het aantal ontheemden met bijna 70.000 toe tot 231.738 en in Bas-Uélé bevonden zich eind

³⁵⁷ De overige vluchtelingen bevonden zich verspreid over andere landen. UNHCR, *DRC Fact sheet*, 30 oktober 2009.

³⁵⁸ UNHCR, *Dramatic rise in numbers of Congolese returning home fom Zambia*, 5 november 2009.

³⁵⁹ UNHCR, *DRC Fact sheet*, 30 oktober 2009.

³⁶⁰ Constitution, artikel 33.

³⁶¹ UNHCR, *DRC Fact sheet*, 30 oktober 2009.

oktober 2009 47.940 ontheemden.³⁶² Het is overigens lastig om betrouwbare schattingen te maken van het aantal ontheemden, omdat de meesten van hen in de DRC niet in officiële kampen verblijven.

Vooraf in de conflictgebieden leven ontheemden onder slechte omstandigheden. In veel gevallen verschuilen mensen die het geweld ontvluchten zich in de bossen, waardoor ze onbereikbaar zijn voor hulporganisaties.³⁶³ Hoewel ze vaak worden geholpen door de lokale bevolking in het gebied waar ze naartoe gevlucht zijn, kunnen de ‘gastgezinnen’ de hulpvraag nauwelijks aan.³⁶⁴ Ook in ontheemdenkampen leven ontheemden onder slechte en onzekere omstandigheden.³⁶⁵ Zo komt het voor dat kampen worden aangevallen door rebellen en is er geregeld spanning tussen de bewoners van (tijdelijke) kampen en de lokale bevolking.

In de verslagperiode probeerden de Congolese autoriteiten ontheemden in Noord-Kivu ertoe te bewegen terug te keren omdat de veiligheidssituatie in hun gebieden van herkomst zou zijn gestabiliseerd. Ook werd de voedseldistributie aan ontheemden op sommige plaatsen beperkt tot de allerzwaksten (zwangere vrouwen, gehandicapten, alleenstaande kinderen) en werden verschillende ontheemdenkampen rond Goma gesloten.³⁶⁶ Veel ontheemden in Noord-Kivu gaven inderdaad aan te willen terugkeren. Dit had volgens enkele bronnen vooral te maken met het feit dat mensen vreesden dat zij hun land kwijt zouden raken als ze niet terugkeerden naar hun herkomstgebied.

4.2 Activiteiten van internationale organisaties

Een groot aantal VN-organisaties, zoals UNHCR, UNICEF, UNIFEM, de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), het Wereldvoedselprogramma (WFP) en de Voedsel- en Landbouworganisatie (FAO), is actief in de DRC. Daarnaast zijn onder andere de volgende internationale en niet-gouvernementele organisaties actief: Artsen zonder Grenzen, Cordaid, ICCO, ICRC, IOM, Oxfam-Novib, Save the Children en World Vision. Het Congolese Rode Kruis beschikt over een omvangrijk *tracing*-netwerk om familie van vluchtelingen, ontheemden en alleenstaande minderjarigen op te sporen. ECHO, het humanitaire programma van de Europese Commissie, voert in de DRC een humanitair programma uit.

³⁶² UNHCR, *DRC Fact sheet*, 30 oktober 2009.

³⁶³ UNHCR, *Rebel raids displace more than 100,000 civilians in eastern Congo*, 21 april 2009.

³⁶⁴ Human Rights Watch, *DR Congo: 100,000 civilians at risk of attack*, 29 april 2009.

³⁶⁵ Zie bijvoorbeeld Radio Okapi, *Walendu-Bindi: Situation déplorable pour plus de 17 mille de déplacés*, 16 oktober 2009.

³⁶⁶ De Standaard, *'Ze laten ons hier verhongeren'*, 19 oktober 2009.

UNHCR heeft geen officieel standpunt met betrekking tot de terugkeer van afgewezen asielzoekers naar de DRC.

Literatuurlijst

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Rapporten

All Party Parliamentary Group on the Great Lakes Region of Africa, *Justice, impunity, and sexual violence in Eastern Democratic Republic of Congo*, november 2008.

Amnesty International, *No end to war on women and children – North Kivu, DRC*, 17 september 2008.

Amnesty International, *Urgent Action: leading DRC human rights defender arrested*, 30 juli 2009.

Avocats sans Frontières, *Etat des lieux de la détention provisoire en République Démocratique du Congo juillet 2006 – avril 2008*, september 2008.

Cassiau-Haurie, Christophe en Sylvestre Luwa, *L'homosexualité en Afrique, un tabou persistant. L'exemple de la RDC*, 5 mei 2009 (gepubliceerd op <http://www.africultures.com>).

Committee of the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Democratic Republic of the Congo (CRC/C/COD/CO/2)* (unedited version), januari 2009.

Congo Advocacy Coalition, *Civilian cost of military operation is unacceptable*, 12 oktober 2009.

Country of Return Information Project, *Fiche Pays République Démocratique du Congo (RDC)*, november 2008.

DFID, *Trading conflict for development. Utilising trade in minerals from eastern DR Congo for development*, april 2009.

Economist Intelligence Unit, *Country report Democratic Republic of Congo*, juni 2009.

Economist Intelligence Unit, *Country report Democratic Republic of Congo*, september 2009.

FIDH, *Democratic Republic of Congo: "Breaking the cycle of impunity"*, 18 april 2008.

FIDH, *République démocratique du Congo: La dérive autoritaire du régime*, juli 2009.

Freedom House, *Freedom in the World - Democratic Republic of the Congo* (2009).

Global Witness, *Faced with a gun, what can you do?*, 21 juli 2009.

Global Witness, *Global Witness consternée par la repression contre les activistes au Katanga*, 25 september 2009.

Groupe Hirondelles Bukavu, *République Démocratique du Congo – LGBTI: Des droits bafoués à Bukavu*, mei 2008.

Human Rights Watch, *DR Congo: 100,000 civilians at risk of attack*, 29 april 2009.

Human Rights Watch, *DR Congo: Civilian Cost of Military Operation is Unacceptable. Enhanced Protection Urgently Needed Due to Disastrous Toll on Civilian Populations*, 13 oktober 2009.

Human Rights Watch, *Eastern DR Congo: Surge in Army Atrocities*, 2 november 2009.

Human Rights Watch, *Massive increase in attacks on civilians*, 2 juli 2009.

Human Rights Watch, *Les soldats violent, les commandants ferment les yeux. Violences sexuelles et réforme militaire en République démocratique du Congo*, juli 2009.

Human Rights Watch, *Q & A – DR Congo: Dossier for Hillary Clinton's visit*, 10 augustus 2009.

Human Rights Watch, *Stopping rape as a weapon of war*, 18 september 2009.

Human Rights Watch, *The Christmas massacres*, 16 februari 2009.

Human Rights Watch, *UN Envoy's term ends, but rebels go on and on*, 14 juli 2009.

Human Rights Watch, *You will be punished. Attacks on civilians in Eastern Congo*, december 2009.

Internal Displacement Monitoring Centre, *DRC: Massive displacement and deteriorating humanitarian conditions*, 12 augustus 2009.

International Criminal Court, *Sixteenth diplomatic briefing: Mrs Fatou Bensouda (Deputy prosecutor of the International Criminal Court)*, 26 mei 2009.

International Crisis Group, *Securing Congo's Elections: Lessons from the Kinshasa Showdown*, 2 oktober 2006.

International Federation for Human Rights, *Democratic Republic of Congo (DRC): "Breaking the cycle of impunity"*, 18 april 2008.

International Relations and Security Network, *Coltan and the conflict in the DRC*, 11 februari 2009.

International Rescue Committee, *Level of brutality against girls and women in Congo increasing. UN must do more to protect them*, 10 december 2009.

IPIS (Steven Spittaels en Filip Hilgert), *Accompanying note on the interactive map of militarised mining areas in the Kivus*, augustus 2009.

IPIS, *Mapping Conflict Motives: Eastern DRC*, 4 maart 2008.

IRIN, *Angola-DRC: Retaliatory expulsions reach a new peak*, 14 oktober 2009.

IRIN, *DRC: Children "languishing in Ituri prisons"*, 14 juli 2008.

IRIN, *DRC: Mass rape in Goma prison*, 24 juni 2009.

IRIN, *Come back home, DRC government urges refugees*, 12 november 2009.

IRIN, *Congolese « brutally deported » from Angola*, 6 oktober 2009.

IRIN, *Minorities under siege : Pygmies today in Africa*, april 2006.

IRIN, *MONUC denounces coalition between Mayi-Mayi and Rwandan rebels*, 7 juli 2009.

IRIN, *Uganda: leaders question Chissano's anti-LRA proposal*, 24 juli 2009.

IWPR, *DR Congo: Grim fate of street girls*, 30 juli 2009.

IWPR, *DR Congo: War, tradition feeds sexual violence against women*, 1 oktober 2009.

IWPR ICC Africa update, *La controverse enfle autour de l'amnistie*, 22 augustus 2008.

Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated investigation report of the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) following widespread looting and grave violations of human rights by the Congolese national armed forces in Goma and Kanyabayonga in October and November 2008*, 7 september 2009.

Joint OHCHR/MONUC Human Rights Office in the DRC, *Consolidated report on investigations conducted by the United Nations Joint Human Rights Office (UNJHRO) into grave human rights abuses committed in Kiwanja, North Kivu, in November 2008*, 7 september 2009.

Médecins du Monde, « *La rue, c'est la chance ?* » : *Enquêtes sur l'exploitation et les violences sexuelles des jeunes filles des rues de Kinshasa*, 8 maart 2009.

MONUC, *Monthly human rights assessment*, april 2008.

MONUC/OHCHR, *Summary of fact finding missions on alleged human rights violations committed by the Lord's Resistance Army (LRA) in the districts of Haut-Uélé and Bas-Uélé in Orientale province of the Democratic Republic of Congo*, december 2009.

OCHA, *Action humanitaire au Katanga – Rapport de situation*, 17 juni 2009.

OCHA, *Action humanitaire en Province Orientale – Rapport hebdomadaire*, 30 juni – 6 juli 2009.

OCHA, *Action humanitaire en République Démocratique du Congo (RDC) : Rapport hebdomadaire*, 23 octobre 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire – Province du Katanga*, 12 augustus 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire - Province du Katanga*, 30 september – 6 oktober 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire – Province du Katanga*, 7-13 oktober 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire – Province du Katanga*, 3 november 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire Province Orientale*, 12 augustus 2009.

OCHA, *Bulletin d'information humanitaire Province Orientale*, 14 oktober 2009.

OCHA, *Rapport humanitaire mensuel Nord-Kivu*, juli 2009.

OCHA, *Situation humanitaire en République Démocratique du Congo (RDC) : Briefing hebdomadaire à la presse*, 30 september 2009.

Save the Children, *The Invention of Child Witches in the Democratic Republic of Congo*, 2 maart 2006.

UNFPA, *Legacy of war: an epidemic of sexual violence in DRC*, 28 november 2008.

UNICEF, *Humanitarian action update DR Congo*, 22 juni 2009.

UNHCR, *Briefing Notes*, 10 november 2009.

UNHCR, *Dramatic rise in numbers of Congolese returning home fom Zambia*, 5 november 2009.

UNHCR, *DRC Fact sheet*, 30 oktober 2009.

UNHCR, *More than 16,000 Congolese flee violence and seek shelter in Republic of Congo*, 6 november 2009.

UNHCR, *Rebel raids displace more than 100,000 civilians in eastern Congo*, 21 april 2009.

UN Human Rights Council, *Efforts of the United Nations system to prevent genocide and the activities of the Special Adviser to the Secretary-General on the Prevention of Genocide (A/HRC/10/30)*, 18 februari 2009.

UN Human Rights Council, *Les massacres perpétrés par les groupes armés et l'armée congolaise se poursuivent au Congo », selon l'expert des Nations Unies*, 15 oktober 2009.

UN Human Rights Council, *Combined report of seven thematic special procedures on technical assistance to the Government of the Democratic Republic of the Congo and urgent examination of the situation in the east of the country (A/HRC/10/59)*, 5 maart 2009.

UN Human Rights Council, *Press statement by Professor Philip Alston, UN Special Rapporteur on extrajudicial executions*, 15 oktober 2009.

UN Human Rights Council, *Report of the High Commissioner on the situation of human rights and the activities of her Office in the Democratic Republic of the Congo (A/HRC/10/58) (Advanced unedited version)*.

UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, Leandro Despouy (A/HRC/8/4/Add. 2)*, 11 april 2008.

UN Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk (A/HRC/7/6/Add. 4)*, 28 februari 2008.

UN Human Rights Council, *Report submitted by the Representative of the Secretary-General on the human rights of internally displaced persons, Walter Kälin* (A/HRC/8/6/Add. 3), 16 mei 2008.

UN Office Geneva, *Committee on rights of child examines report of the DRC*, 21 januari 2009.

UN Office of the Special Adviser on the Prevention of Genocide, *Statement by the Special Adviser of the Secretary General on the Prevention of Genocide, Mr. Francis Deng, on the situation in the Democratic Republic of Congo*, 12 december 2008.

UN Security Council, S/RES/1843 (2008), 20 november 2008.

UN Security Council, S/RES/1856 (2008), 22 december 2008.

UN Security Council, S/RES/1896 (2009), 30 november 2009.

UN Security Council, S/2008/693, 10 november 2008.

UN Security Council, S/2008/728, 21 november 2008.

UN Security Council, S/2008/773, 12 december 2008.

UN Security Council, S/2009/335, 30 juni 2009.

UN Security Council, S/2009/363, 16 juli 2009.

UN Security Council, S/2009/465, 16 september 2009.

UN Security Council, S/2009/472, 18 september 2009.

UN Security Council, S/2009/603, 23 november 2009.

UN Security Council, S/2009/623, 4 december 2009

UN Security Council, *List of individuals and entities subject to the measures imposed by paragraphs 13 and 15 of security council resolution 1596 (2005) as renewed by paragraphs 9, 11 and 14 of resolution 1807 (2008)*, geactualiseerd op 3 maart 2009.

UN Security Council, *Security Council extends mandate of United Nations Organization Mission in Democratic Republic of Congo until 31 May 2010*, 23 december 2009.

U.S. Department of State, *Country Reports on human rights practices 2008 – DR Congo*, 25 februari 2009.

U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2006, Democratic Republic of the Congo*, 15 september 2006.

U.S. Department of State, *International religious freedom report 2008: DR Congo*, 19 september 2008.

U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report 2009, Democratic Republic of the Congo*, 26 oktober 2009.

U.S. Department of State, *Trafficking in persons report*, juni 2009.

Writenet Independent Analysis, *DR Congo: the North Kivu crisis*, januari 2009.

Women's refugee Commission, *Refugee girls. The invisible faces of war*, juni 2009

Websites

African Union, *OAU/AU treaties, conventions, protocols, charters*, <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/treaties.htm>.

Assemblée nationale de la République Démocratique du Congo, <http://www.assemblee-nationale.cd>.

Commission Electorale Indépendante, www.cei-rdc.cd.

Central Intelligence Agency (CIA), The World Factbook - Congo, Democratic Republic, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html>.

Coalition for the International Crime Court, <http://www.iccnw.org>.

Direction Générale de la Migration, <http://www.dgm.cd/presentationdgm.php>.

Europese Commissie, *Lijst van luchtvaartmaatschappijen met een exploitatieverbod in de EU*, http://ec.europa.eu/transport/air-ban/list_nl.htm.

ICRC, *States party to main treaties*, as of 7 August 2009, http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/html/party_main_treaties.

Internationaal Crime Court, <http://www.icc-cpi.int>.

Inter-Parliamentary Union, *Women in parliaments*, <http://www.ipu.org>.

Leganet, <http://www.leganet.cd>.

MDRP, *Regard vers le futur après la clôture du partenariat MDRP*, 20 augustus 2009, <http://www.mdrp.org>.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Verdragenbank*, <http://www.minbuza.nl/verdragen>.

MONUC, <http://monuc.unmissions.org>.

MONUC – Facts and figures, <http://www.un.org/Depts/dpko/missions/monuc/facts.html>.

Oanda Currency Converter, www.oanda.com/convert.

Trésor de la Langue Française au Québec (TLFQ), Congo-Kinshasa, <http://www.tlfq.ulaval.ca/axl/afrique/czaire.htm>.

United Nations Treaty Collection, Status of treaties, <http://treaties.un.org>.

Wetteksten

Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 30 november 2004, *Code Pénal Congolais*.

Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 28 december 2005, *Loi n° 05/023 du 19 décembre 2005 portant amnistie pour faits de guerre, infractions politiques et d'opinion*.

Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 juli 2006, *Loi n° 06/015 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo au Protocole à la Charte Africaine des Droits de l'Homme et des Peuples, relatif aux Droits de la Femme en Afrique*.

Cabinet du Président de La République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 juli 2006, *Loi n° 06/017 du 12 juin 2006 autorisant l'adhésion de la République Démocratique du Congo à l'Accord sur les privilèges et immunités de la Cour Pénale Internationale*.

Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/018 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 30 janvier 1940 portant Code pénal congolais*

Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 1 augustus 2006, *Loi n° 06/019 du 20 juillet 2006 modifiant et complétant le Décret du 06 août 1959 portant Code de Procédure Pénale Congolais*.

Cabinet du Président de la République, *Journal Officiel de la République Démocratique du Congo*, 11 augustus 2008, *Loi n° 08/013 du 5 août 2008 portant organisation et fonctionnement au Conseil supérieur de la magistrature.*

Cabinet du Président de la République, *Journal officiel de la République Démocratique du Congo*, 12 januari 2009, *Loi n° 09/001 du 10 janvier 2009 portant protection de l'enfant.*

Code de la Famille de la République Démocratique du Congo (Loi n° 87/010 du 1er août 1987 portant code de la famille).

Constitution de la République Démocratique du Congo.

Direction Générale de la Migration, *Communiqué officiel du 23 février 2009*, 26 maart 2009.

Loi n° 04/002 du 15 mars 2004 portant organisation et fonctionnement des partis politiques.

Ordonnance n° 344 du 17 septembre 1965 relatif au régime pénitentiaire.

Nieuwsberichten

Agence France Presse (AFP)

Associated Press (AP)

BBC News

Der Spiegel

De Standaard

International Crime Court (ICC)

IHS Global Insight

Institute for War and Peace Reporting (IWPR)

Jeune Afrique

La Référence Plus

Le Phare

Le Potentiel

Mail & Guardian

Misna

MONUC

OHCHR

Radio Okapi

Reuters

The New York Times

UN Press releases

UN News Service

I Lijst van gebruikte afkortingen

ADF	Allied Democratic Front (Uganda)
AMP	Alliance de la Majorité Présidentielle
ANR	Agence Nationale de Renseignements
APCLS	Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain
BdK	Bundu dia Kongo (Bas-Congo)
CEI	Comission Electorale Indépendante
CENI	Commission Electorale Nationale Indépendante
CNDH	Commission Nationale des Droits de l'Homme
CNDP	Congrès National pour la Défense du Peuple
CSAC	Conseil Supérieur de l'Audiovisuel et la Communication
CSM	Conseil Supérieur de la Magistrature
DDR	Disarmament, Demobilisation and Reintegration
DDRRR	Disarmament, Demobilisation, Repatriation, Reinsertion and Resettlement
DEMIAP	Détection Militaire des Activités Anti-Patrie
DGM	Direction Générale de la Migration
DRC	Democratische Republiek Congo
FAC	Forces Armées Congolaises
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
FDLR	Forces Démocratiques de Libération du Rwanda
FNI	Forces Nationalistes et Intégrationnistes
FNL	Front National de Libération
FPJC	Front Populaire pour la Justice au Congo
FRF	Forces Républicaines Fédéralistes
FPR	Front Patriotique Rwandais
FRPI	Front de Résistance Patriotique en Ituri
HAM	Haute Autorité des Médias
LRA	Lord's Resistance Army
MDRP	Multi-country Demobilisation and Reintegration Program
MLC	Mouvement de Libération du Congo
MONUC	Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo
NALU	National Army for the Liberation of Uganda
ONDH	Observatoire National des Droits de l'Homme
PALU	Parti Lumumbiste Unifié
PARECO	Patriotes Résistants Congolais
PPRD	Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie
SPLA	Sudan People's Liberation Army (Zuid-Sudan)
UDPS	Union pour la Démocratie et le Progrès Social
UPDF	Uganda People's Defence Force
UEPNDDR	Unité d'Exécution du Programme National de DDR

III Overzichtskaart van de Kivu-provincies

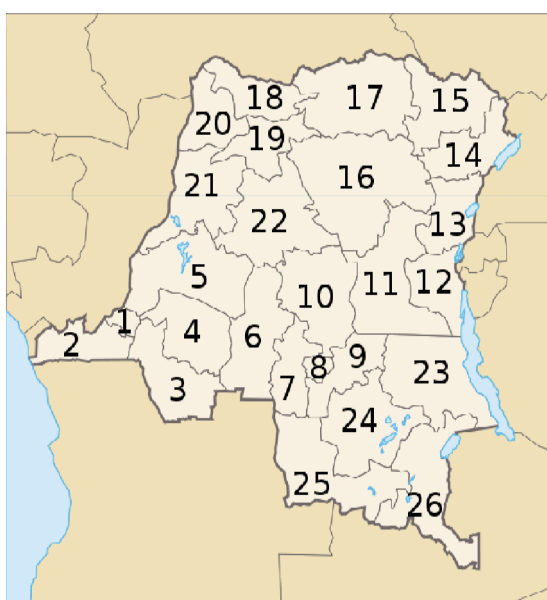

IV Provincie-indeling van de Democratische Republiek Congo

Provincie-indeling tot de inwerkingtreding van de grondwet van 2006

Officiële provincie-indeling (volgens de grondwet van 2006)

1 - Kinshasa	14 - Ituri
2 - Kongo Central	15 - Haut-Uélé
3 - Kwango	16 - Tshopo
4 - Kwilu	17 - Bas-Uélé
5 - Mai-Ndombe	18 - Nord-Ubangi
6 - Kasai	19 - Mongala
7 - Lulua	20 - Sud-Ubangi
8 - Kasai Oriental	21 - Équateur
9 - Lomami	22 - Tshuapa
10 - Sankuru	23 - Tanganyika
11 - Maniema	24 - Haut-Lomami
12 - Sud-Kivu	25 - Lualaba
13 - Nord-Kivu	26 - Haut-Katanga

V **Lijst met kabinetsleden (sinds kabinetswijziging van 26 oktober 2008)**

Premier

Premier: Adolphe Muzito

Vice-premiers

Sociale basisbehoeften: François-Joseph Mobutu Nzanga

Wederopbouw: Emile Bongeli

Veiligheid en defensie: Symphorien Mutombo Bakafua Nsenda

Ministers

Binnenlandse zaken en veiligheid: Célestin Mbuyu Kabanga

Nationale defensie en veteranenzaken: Charles Mwando Nsimba

Buitenlandse zaken: Alexis Thambwe Mwamba

Decentralisatie en ruimtelijke ordening: Antipas Mbusa Nyamwisi

Internationale en regionale samenwerking: Raymond Tshibanda

Justitie: Luzolo Bambi

Betrekkingen met het parlement: Adolphe Lumanu Mulenda Bwana Nsefu

Infrastructuur en publieke werken: Pierre Lumbi Okongo

Financiën: Athanase Matenda Kyelu

Plan: Olivier Kamitatu Etsu

Budget: Michel Lokola Elemba

Milieu en toerisme: José Endundo Bononge

Economie en handel: vacant³⁶⁷

Effectenbezit: Jeannine Mabunda Lioko

Landbouw: Norbert Basengezi Katintima

Transport en communicatiemiddelen: Matthieu Pita

Mijnbouw: Martin Kabwelulu Labilo

Energie: Laurant Muzangisa Mutalamu

Koolwaterstoffen: René Issekamanga Nkeka

Post, Telefoon en Telecommunicatie: Louise Munga Mesozi

Industrie: Simon Mboso Kiamputu

Communicatie en media: Lambert Mende Omalanga

Volksgezondheid: Auguste Mopipi Mukulumanya

Basis-, middelbaar en beroepsonderwijs: Macaire Mwangu Famba

Hoger en universitair onderwijs: Léonard Mashako Mamba

Landaangelegenheden: Kisimba Ngoy Maj

Stedenbouw en huisvesting: Generose Lushiku Muya

Werkgelegenheid, arbeid en sociale zekerheid: Ferdinand Kambere Kalumbi

³⁶⁷

Begin oktober 2009 overleed de minister van Economie en handel, Andre-Philippe Futa. Aan het einde van de verslagperiode was er nog geen nieuwe minister aangewezen, maar werd Futa's portefeuille waargenomen door de minister van Financiën, Athanase Matenda Kyelu.

Overheidsdienst: Michel Botoro Bodias
Cultuur en Kunst: Esdras Kambale Baekwa
Rurale ontwikkeling: Safi Adiki
Jeugd en sport: Patrick Sulubika Matchembera
Midden- en kleinbedrijf: Claude Basibuhe Nyamulabu
Wetenschappelijk onderzoek: Joseph Lititiyo Apata
Mensenrechten: Upio Kakura Wapol
Gender en familie zaken: Marie-Ange Lukiana Mufonkolo
Sociale zaken: Barthélemy Bostwali Lengomo

Vice-ministers

Binnenlandse zaken: Zéphyrin Mungongo
Defensie en veteranenzaken: Oscar Masamba Matemo
Buitenlandse zaken: Ignace Gata Mavita Wa Lufuta
Niet-ingezetenen Congolezen: Colette Tshomba Ntundu
Justitie: Musonda Kalusambi
Publieke Werken: Gervais Ntirumenyerwa Kimony
Financiën: César Lubamba Wa Ngimbi
Budget: Alain Lubamba Wa Lubamba
Mijnbouw: Victor Kasongo Shomari
Koolwaterstoffen: Gustave Beya Siku
Beroepsonderwijs: Arthur Sedeza Zabusi
Hoger en universitair onderwijs: Bokele Djema
Rurale ontwikkeling: Willy Mubobo Nzamba